

Epp Ehasalu
Küllli Habicht
Valve-Liivi Kingisepp
Jaak Peebo

EESTI KEELE
VANIMAD TEKSTID JA
SÕNASTIK

EESTI KEELE
VANIMAD TEKSTID JA
SÕNASTIK

Epp Ehasalu
Külli Habicht
Valve-Liivi Kingisepp
Jaak Peebo

EESTI KEELE
VANIMAD TEKSTID JA
SÕNASTIK

© Tartu Ülikool, 1997

ISBN 9985-4-0008-9

Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda
Tiigi 78, EE2400 Tartu
Tellimus nr. 326

SAATEKS

1995. aasta sügisest tegutseb Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli juures paarist õppejõust ja magistri- ning doktoriõppes osalejast koosnev vana kirjakeele uurimisrühm, kes alustas vanimate eestikeelsete tekstide arvutisse sisestamist, vana kirjakeele korpuse (VAKKi) loomist eesmärgiga koostada selle põhjal vana kirjakeele sõnastik (VAKS). Töörühma kuuluvad Jaak Peebo, Epp Ehasalu, Külli Habicht ja Valve-Liivi Kingisepp rühma juhina. Rühma liikmete senine uurijakogemus on olnud seotud eesti kirjakeele varasemate või hilisemate ajajärkude sõnavaraga.

Aasta jooksul valminud käsikiri “Vanimad eesti keele tekstid ja sõnastik” on kollektiivse töö vilj. Arvutitöö põhiideoloog oli Epp Ehasalu, keda nõustas matemaatik Rene Prillop. Käsikirja materjal on elektroonilisel kandjal. Tegemist on esimese katsega rakendada eesti **vana kirjakeele** uurimisel ja publitseerimisel korpuslingvistika ja arvutileksikograafia põhimõtteid.

Varasemate aastakümnete vältel, 1966. aasta kevadest alates, koostati õppetoolis üliõpilaste leksikograafiapraktika raames vana kirjakeele sedelkartoteeki, mis sisaldab ligikaudu pool miljonit sõnasedelit ja mida tulevikus saab sõnaraamatutöös kasutada võrdlusainestikuna. Tänapäeval valmivad sõnastikud arvutite abil ja eeskätt korpuste baasil, ent seda tööd tuleb eelnevalt õppida ja vastavaid kogemusi omandada. Valminud käsikiri ongi teatud mõttes proovikorpuse ja selle baasil loodud sõnastiku näide, niisiis omamoodi proovitöö.

Uue meetoodika omandamiseks alustasime korpuse loomist kõige vanematest eestikeelsetest tekstidest ja tekstikatkenditest, märkmetest ja kirjapanekutest, mis pärinevad XIII–XVI sajandist, meie kirjakeele hälliperioodist. Uurimisaines oli erakordselt keerukas, sest vanimate eestikeelsete käsikirjaliste tekstide koostajad ei olnud eestlased, või kui olidki, siis erineb nende eesti keel tänapäevasest nii oma ebahütlase ortograafia, vormistiku kui ka sõnavara poolest väga suurel määral. Käsikirjades kasutatud gooti kirja tõlgendamisel tekib eri seisukohti, sest allikad on raskesti loetavad, osalt kustunud, neid on varasemad uurijad oma publikatsioonides täiendanud, poolikutele sõnadele puuduvaid osi lisanud jne. Arut-

lemiseks, kaalumiseks ja otsustamiseks oli ainet küllaga. Piirasime materjali aastaga 1600 vaid sellepärast, et töödeldav tekstide ja sõnade hulk ei oleks alustuseks väga suur. Ajaliseks piiranguks mingit sisulist põhjust ei olnud. Korpuse ja sõnastiku alusmaterjaliks on nii põhja- kui lõunaeestiliste murdesugemetega tekstid, sõnade murdevariandid tulevad esile viitemärksõnades. Nimesid on sõnastikus sedavõrd, kuivõrd need esinevad tekstilauseses.

“Vanimad eesti keele tekstid ja sõnastik” on üles ehitatud põhimõttel, et lugeja saaks võimalikult üksikasjalise pildi meie kirja-keele alguse vaearikkast teest. Originaaltekstide koopiad peaksid seda ilmekalt illustreerima.

Senise töö kogemused äratavad lootust tulla tulevikus toime juba ulatuslikumate vana kirjakeele tekstidega XVII sajandist. Loodetavasti pakub käesolev väljaanne senisest täpsemat ja ülevaatlikumat teavet eesti kirjasõnast selle hälliperioodil, sisaldades infot eesti kirjakeele sõnade esmaesinemusest, tähendustest, häälikkujudest, vormikasutusest, esinemissagedusest jm.

Täname haridusministeeriumi programmi “Eesti keel ja rahvuskultuur” raames saadud toetussumma eest, Tallinna linnaarhiivi fotokoopiate ning emeritprofessor Huno Rätsepat käsikirja kohta tehtud märkuste eest.

Tartus, jaanipäeval 1997

Valve-Liivi Kingisepp

SISUKORD

ÜLESEHITUS.....	9
Tekstid	11
Sõnastik.....	12
Märksõna	13
Sõnaliik.....	13
Sagedus	14
Sõne	14
Allikaviide	14
Tähendus.....	15
Vormiinfo	15
Märkused	16
Viited	16
Read	16
Ortograafiast	17
Omapärased märksõnad	18
Indeks.....	20
Lühendid	21
Allikad	22
Viidatud kirjandus	46
TEKSTID	49
SÕNASTIK.....	97
INDEKS	163

ÜLESEHITUS

TEKSTID

Tekstide esitamisel ladinatähelistena on püütud võimalikult palju säilitada originaali, seda nii ortograafias kui ka sõnade paiknemises real.

Korpuse tekstiread on nummerdatud vastavalt paiknemisele originaaltekstis, sellise kõrvalekaldumisega, et algselt poolitatud sõnad jäetakse poolitamata ning need paiknevad tervikuna sellel real, kus nad algavad. Sõnastikus on iga tekstisõna (sõne) juurest viide selle rea numbrile, millel sõne paikneb.

Mõtteterviklike lausete lõpus on täpp Selliselt piiritletud laused peaksid aitama mõista teatud sõna selle kontekstis.

Originaalis leiduvad vahelekirjutused (ääremärkused) on esitatud tekstis selles kohas, kuhu need peaksid mõtteliselt kuuluma. Ühtlasi on need kohad esile tõstetud halli taustavärga.

Rekonstrueeritud, ebaselged, parandatud sõnaosad on edasi antud kursiivis. Muukeelsed tekstiosad erinevad kirja poolest: *saksa* ja *ladina*.

Liitsõnade (kokkukirjutatud sõnade) osade vahele on lisatud plussmärk + (*ni+kas* 'nii ka' **Erra+pæsta** 'ära päästa'). Kui ühe sõna osad on originaalis lahku kirjutatud, siis tähistab seda alakriips _ (**mada_lass** 'madalaks') sõnade vahel.

Tekstinäide:

	Reanumber	Rekonstruktsioon	Vahelekirjutus	Lause lõpp	Liitsõna
①		Pylat tussen / ayal / rysty peele podw /			
2:		era surnut nynck maha+mattet / ●			
3:		Allas+pette haues+pette astnut pörkw+hawda /			
4:		kolmandel peywel yelles ülles			
5:		töysnut neyst surnust / ülles			

SÖNASTIK

Vanade tekstide ja sõnastiku sõnad on üksüheses vastavuses, st et igale tekstides leiduvale erinevalt kirja pandud (ka rekonstrueeritud või parandatud) sõnakujule vastab sõnastikus üks sõne. Kui ühtmoodi kirja pandud tekstisõnu esineb mitmes eri allikas, võib sama sõne ühe märksõna all korduda.

Sõnaartikli märksõnareale kuuluvad järgmised andmed: sõnaliik, sagedus kõigis allikates kokku, vajaduse korral tähendus ja viited teistele märksõnaartiklitele. Järgmistel, sõneridadel, esinevad andmed allikate kaupa vanuse järjekorras, st vanimatest alates. Näidatud on sõne esinemiskordade arvu konkreetses tekstis, sõnet ennast, grammatilist infot, esinemist sõnaühend(e)is ja tekstirea numbrit (numbreid). Näiteks katke sõnastikust (hall taust ja kastid või ringid sõnade ja numbrite ümber on kasutusel ainult sellel juunisel rõhutada tahetavate üksuste markeerimiseks, sõnastikus neid ei esine):

	Märksõna	Sõnaliik	Sagedus (kokku)	Viide ⇒ (tähendus)	Viide → (vorm)
	abi	s	2	⇒ help*	→ abi·elu
Allikas	1585≤Völcker		1	abbi	<i>g</i> - <i>elu</i> = 72
Sagedus	1589=Awerbach		1	appÿ	<i>g</i> = 16
Sõne	abi·elu	s	1		
Esineb ühendis	1585≤Völcker		1	abbi·elo	<i>g?</i> = 46
Tähendus- viide	1535≤kiri		1	aicke	<i>p</i> ~ <i>a andma</i> = 23
Omapärane sõna*	1535=Koell		2	ayal	ad = 1, 46
Vormi- viide	aga			⇒ mut*	
	aima*	ADV	1	lausä	
	1535=Koell		1	ayma	= 67
	ajasta			→ aasta	

Tähendus Grammatiline info Reanumbrid tekstis

Märksõna

Märksõnaks on võimaluse korral tänapäeva eesti keele sõna (käändsõna ainsuse nimetavas käändes, pöörd sõna supiinis). Kui vastavat sõna ei ole tänapäeva keeles olemas või pole seostamine keeleajalooliselt võimalik, on märksõnaks vana kirjakeele sõnakuju. Kui mingi sõnapaar või -ühend esineb originaaltekstis kokkukirjutatuna, on ka märksõna mitmesõnaline. Tänapäeva seisukohast erandlikku kokkukirjutust märgib alakriips sõnade vahel. Nt *ära_keelama*, *ära_surema*, *maa_peale*, *maha_matma* jt.

Kõik komparatiivi vormid on omaette märksõnad.

Liitsõna osad on ühendatud plussmärgiga, mis on näha nii märksõnades kui ka sõnedes (**abi.elu**, **abbi.elo**). Tänapäeva keelest vormi või tähenduse poolest erinevad märksõnad on tähistatud tärniga * (vt omapärased märksõnad).

Sõnaliik

Kõik märksõnad on varustatud sõnaliigilühendiga, kusjuures sõnaliik on määratud konkreetsete tekstide põhjal. Seega, kui näiteks teoreetiliselt nii adverb kui adpositsioonina esineda võiv sõna tuleb 13.–16. sajandi tekstides esile vaid adpositsioonina, on märksõna järel viide ainult sellele sõnaliigile, näiteks *alla* ADP, *vas-tu* ADP jt.

Võimalikud on ka tänapäevases traditsioonist erinevad sõnaliigi määratlused. Näiteks märksõna *igavene* juures on sõnaliigilühend adjektiiv/substantiiv ADJ/S, mis tähendab, et see sõna on lisaks adjektiivile esinenud ka substantiivina, tähenduses 'igavik' Adjektiivina on vanas kirjakeeles võinud esineda sõna *kiitus*, mille juures on sõnaliigilühend substantiiv/adjektiiv S/ADJ. Sõnal *ei* on vanades tekstides pöördvorm, mistõttu sõnaliigi märgendiks on adverb/verb ADV/V.

Nagu näha eelnevatestki näidetest, on mõne sõna juures korraga kasutusel mitu sõnaliigi märgendit. Näiteks märksõna *elama* on märgendiga verb/substantiiv V/S, sest verbivorm (oleviku kesksõna) esineb kõigis tekstides käändevormis *elavad* (pluurali nominaatiiv) — ühendis *elavad ja surnud*.

Sagedus

Paksus kirjas number märksõna järel näitab selle märksõnaga seostatud tekstisõnade arvu. Sõne ees olev number näitab selle esinemiste arvu igas allikas eraldi.

Sõne

Sõne esineb sellisel kujul, nagu see on originaaltekstis kirja pandud. Rekonstrueeritud ja ebaselged tekstiosad on kursiivkirjas (näiteks *andada*, *siddes*).

Allikaviide

Allikaviide koosneb teksti kirjutamise/ilmumise täpsest või arvatavast aastaarvust ja allika lühendist. Aastaarvu järel on võrdusmärk, juhul kui on tegemist täpselt dateeritud tekstiga (näiteks 1535=Koell). Kui aastaarvuks on varaseim võimalik, on selle järel märk \leq (näiteks 1524 \leq Kullamaa), kui aga hiliseim võimalik, siis märk \geq (näiteks 1570 \geq ametivanne2). Umbkaudu dateeritud aastaarvu märgib \approx (näiteks 1550 \approx LiiviTalu). Järgnevas tabelis on allikalühendid koos pealkirjade ja kirjutamis-/ilmumisandmetega.

ALLIKALÜHEND	TEKSTI PEALKIRI, AUTOR, KOHT, AEG
1224 \leq LHKroonika	Henriku Liivimaa Kroonika (<i>Henrici Chronicon Livoniae</i>); 1224–1227
1490 \approx Contractus	Johannes Contractuse raamatus <i>Sermones de tempore et sanctis per totum annum</i> (Ajakohased jutlused pühadest ja pühakutest kogu aastaks) — teos ilmunud Kölnis 15. sajandi lõpu paiku; eestikeelsed kirjutused umbes 1490 (Tallinn)
1510 \approx Postilla	<i>Postilla Guillermi super epistolas et euangelia de tempore et sanctis et pro defunctis</i> (Pariisi Wilhelmi postilla epistlitest, evangeeliumidest ajakohaselt pühakutepäevade järele ja surnute jaoks) — teos ilmunud Strassburgis 1485; eestikeelsed kirjutused umbes 1510 (Tallinn)

1524≤Kullamaa	Kullamaa vakuraamatus (<i>Wackenbuch von Goldenbeck</i>) Johannes Lelow' (ja Konderth Gulerthi) sissekanded; 1524–1532
1535≤ametivanne1	<i>Juramentu der vndudeschen</i> ; (Tallinn) pärast 1535
1535≤kiri	Kiri <i>moderile</i> ; 16. sajandi esimene pool (1540–1560 või isegi 1530ndad)
1535=Koell	Wanradt-Koelli katekismus; Wittenberg 1535
1550≡LiiviTalu	Katkend Liivimaa talurahva õigusest; (Tallinn) 16. sajandi keskpaik
1550≤TalupVanne	Talupoja vanne; (Kukuruse mõis) 16. sajandi teine pool (1550–1600)
1570≥ametivanne2	<i>Juramentum der Vndudeschen</i> ; (Tallinn) enne 1570
1583=Duker	Palupera mõisniku Friedrich Dukeri sissekanne albumisse; Riia 1583
1585≤Völcker	Johannes Ambrosius Völckeri kirjutised (raamatus <i>Regulae Societatis Jesu</i> — teos ilmunud Vilniuses 1582); Tartu 1585–1590
1587=Becker	Lorentz Beckeri 2 eesti vanasõna; Hiiumaa 1587
1587≤Boierus	Laurentius Boieruse käsikiri; Tartu 1587–1595
1589=Awerbach	Tunnistus Sigismundus Awerbachile; Tartu 1589
1600≡kohtuvanne	Kohtuvanne; (Tallinn) umbes 1600

Tähendus

Tähendust on järjekindlalt seletatud tärniga märgitud omapärastel sõnadel ja tsitaatlaenudel (näiteks **moder*** emand; **mõistma*** mõistmine; **ohatus*** oht, kiusatus). Seletatud on ka muid tänapäeva keelest erinevaid sõnatähendusi (näiteks **kumb** kes, mis; **maja** maleva laagriplats, kogunemiskoht). Kui mõni sõne erineb oma tähendusnäansi poolest märksõnast, paikneb tähendusseletus sõnereal.

Vormiinfo

Kuna üksiku tekstisõna alusel pole alati võimalik selgust saada, millise vormiga on tegemist, siis on sõnastiku kasutajale mõeldes lisatud grammatilist infot. Märkimata on jäetud käändsõnadel singular ja pöördõnadel personaal, indikatiiv ja afirmatiiv. Sageli ei olnud vana kirjakeele tekstide omapärase ortograafia ja lausehitiselise tõttu võimalik vorme kindlalt identifitseerida. Seetõttu on

tänapäevastest oluliselt kõrvale kalduvaid vorme mõnikord tulnud iseloomustada nende arvatava funktsiooni alusel tekstis.

Kui vorm ei osutunud olemasoleva teksti alusel üheselt määratavaks, viitab sellele küsimärk vormiinfo järel (nt *pl n?*).

Verbi liitajavormid perfekt ja pluskvamperfekt on eraldi välja toomata, kuna arvutianalüüsi käigus satuvad abiverb *olema* ja põhiverb tekstides lahku kirjutatud üksustena sõnastikus eri märksõnade alla. Vormilühendid vt lühendid.

Märkused

Märkuste hulgast, mis on sõnereale trükitud kursiivkirjas, võib kõige sagedamini leida informatsiooni sõna esinemise kohta püsiühendeis (kollokatsiooniinfot), samuti märkusi kirjavigade, lühendite, pärisnimede ja võõrkeelsuste kohta (vt lühendid).

Viited

Viitemärksõnu on kahesuguseid. Täendussetuste alusel loodud viide ühendab samas tähenduses kasutatud märksõna(u) ning selle tähiseks on topeltnool ⇒ (näiteks **kiusatus** ⇒ *ohatus**; **kurat** ⇒ *kõhnret*; **kindlalt** ⇒ *vissisti**). Sõna murdelised ja arhailised variandid on viitemärksõnadena ühendatud põhimärksõnaga ühekordse noole abil → (näiteks **kats** → *kaks*; **keneke** → *keegi*; **mea** → *mis*). Samuti viidatakse märksõna esinemisele liitsõna või kokkukirjutatud ühendi koosseisus (näiteks **meel** → *meeie·vaid*; **keelama** → *ära_keelama*).

Read

Read on jaotatud originaali tekstiridade alusel, kuid selliselt, et lähtetekstis poolitatud sõna on kirjutatud tervelt välja sellele reale, kust see algab. Read on nummerdatud teksti kohaselt. Sõnastikus

lõpevad sõneread reanumbritega, mille ees on märgendis kolm kriipsukest ≡. Nende järgi on hõlpsam sõna alliktekstist üles leida.

Ortograafiafiast

Vanima perioodi tekstide ortograafiat iseloomustab suur varieerumine. Üht häälikut võidi kirja panna väga erineval viisil. Lisaks on vanades tekstides kasutusel tänapäevast erinevaid tähemärke.

Näiteks mõned tekstides esinenud tähemärgid:

ß = ss, nt *yßandell* 'isandal(e)'

ṽ = ü, nt *ṽlle* 'üle'

ÿ = ij, nt *kuÿ* 'kui'

æ = ä (e), nt *nainæ* 'naine'

â = o (õ), nt *âppetut* 'õpe(ta)tud'

ë = ä, nt *pēlne* 'päälnne, pealne'

~ (tilde tähe kohal) tähistab järgnevat nasaali (*m* või *n*), nt *euangeliū* 'evangeelium' Arusaadavuse huvides on vastavad nasaalid käesolevas tekstikogus ja sõnastikus tilde kõrvale väikeselt välja kirjutatud: *euangeliu^m* 'evangeelium'

Pikkade vokaalide märkimiseks on kasutusel olnud mitmesuguseid võtteid. Peale kahekordse tähe kirjutamise (nt *peelee* 'pääle') kasutati ka *h*-d või *e*-d vokaali järel (nt *mah* 'maa', *maell* 'maal'). Lisaks võis ^ (tsirkumfleks) tähe kohal tähistada pikka vokaali (nt *Ô*, *ô* 'Oo! oh!', *pâhstoma* 'paastuma'). Üldiselt reguleerib vanas kirjaviisis vokaali pikkust rõhulises silbis temale järgneva konsonandi ortograafia: kahekordsele konsonandile eelneb lühike, ühekordsele pikk vokaal, seega tuleb kirja pilti *Jummal* lugeda *ju-mal* ja sõnu *päle*, *pele* lugeda kui *pääle*. Kuid sellest vana kirjaviisi põhimõttest on ka rohkesti kõrvalekaldumisi.

Vanas kirjakeeles ei olnud tavaks häälikuid alati ühe ja sama tähekombinatsiooniga kirja panna. Hea kirjutaja oskas leida olemasolevate ortograafiliste konventsioonide raames ikka uusi võimalusi sama sõna kirja pildi vaheldusrikkaks esitamiseks. Tänapäeva lugeja peaks vanade tekstide puhul seda seika arvesse võtma, et näiteks *u* võidi panna kirja ka *v* või *w* kujul, ning et tähemärk *u* ise võis tähistada omakorda ka veel *v*-d. Järgnevalt on

esitatud näitlik loend võimalike tähevastavuste kohta tänapäeval ja vanas kirjakeeles.

	Kujul	Näiteid
<i>b</i>	b(b), bp, p	<i>komb, Hebbese, leibp, maxap</i>
<i>d</i>	d, t	<i>täydethut</i>
<i>e</i>	e, ö, æ	<i>peamö, nainæ</i>
<i>g</i>	gg, gk, ck	<i>suggu, wagka, ninck, weyckgkyne</i>
<i>h</i>	h, ch	<i>Ohachtuß</i>
<i>i</i>	i, y, ÿ, ij, j, ü	<i>eÿ, eij, münnul, kynny, kwj</i>
<i>j</i>	i, j, y, ÿ	<i>Iotap, jotap, yeda, tunnistaja</i>
<i>k(k)</i>	ck, k, c	<i>koddenick, icke, Culeme</i>
<i>ks</i>	x, cks, xs	<i>üx, macksap, Joxsep</i>
<i>p(p)</i>	p(p), ph	<i>appÿ, phowhatut, Taraphita</i>
<i>f</i>	ph	<i>Propheti</i>
<i>r</i>	rh, r	<i>rhauas, rickus</i>
<i>s(s)</i>	s, c, ß, sz	<i>sisse, cysse, weljaß, laszke</i>
<i>st</i>	st, zt	<i>nuchtloßest, neytzezt</i>
<i>t(t)</i>	t(t), th	<i>et, Ett, täydethut</i>
<i>ts</i>	t(t)s, tz, ths, c, t	<i>Rottsehl, Matz, kuthsutaxet, poncio, Pontio</i>
<i>u</i>	u, v, w	<i>surm, vsckma, kwlge</i>
<i>v</i>	w, w(w), u	<i>welja, awwitama, rhauas</i>
<i>õ</i>	ö, e, o, å	<i>röem, remu, Romes, åppetut</i>
<i>ä</i>	ä, e, æ, a, ë	<i>päl, pehl, pæhl, erra, pëlne</i>
<i>ü</i>	ü, y, ö, o, v	<i>üx, ytle, põha, poha, vttese</i>

Omapärased märksõnad

Märksõnastamisel on lähtunud järgmistest põhimõtetest.

1. Kui liitsõna, tuletis või liitsõna esineb samas või lähedases tähenduses tänapäeva eesti kirjakeeles, on märksõnaks võetud tänapäevane sõnakuju. Näiteks verb *awustama* on ühendatud märksõnaga *austama*; *awwitama* leiame märksõna *aitama* alt; konjunktsioon *ech* on viidud märksõna *ehk* alla; adverb *yelles* on ühendatud märksõnaga *jälle*; pronoomeni *kenneke* leiame märk-

sõna *keegi* alt ning pronomeni *mea* märksõna *mis* alt jne. Võimalikest murdelistest ja arhailistest variantidest on viited põhi-märksõnale.

2. Kui sõna tänapäeval samas või lähedases tähenduses ei esine, on märksõnaks vana teksti sõna tänapäevases ortograafias. Sellised omapärased sõnad on sõnastikus tähistatud tärnikesega (*) märksõna järel. Tärnisõnade hulgas on lihtsõnu, tuletisi ja liitsõnu.

Omapäraseid **lihtsõnu** võib jagada järgnevalt:

- arhailised ja murdelised sõnad, mida tänapäeva kirjakeeles ei tunta. Näiteks: *ammu* 'kuni' *aima* 'aina' *egas* 'kes' *pooles* 'pool', *päras* 'järel' *reig* 'haav' *torisk* 'anum'.
- laensõnad, mida tänapäeva eesti keeles selles tähenduses ei kasutata, näiteks *ent* 'ja'; üleüldse ei kasutata, näiteks *helli* 'püha' (alamsks *hillich*), või kasutatakse murretes, näiteks *unrehti* 'ilma asjata; ebaõiglaselt' (alamsks *un-recht*). Omapärase nähtusena tuleks nimetada ka soome laene, mis esinesid 16. sajandi keskpaigast pärinevas kirjas "moderile". Sellised olid näit. *mut* 'aga' (sm *mutta*) ja *sää* 'ilm' (sm *sää*);
- sõnad, mis on tänapäeval kasutusel tuletistena, näiteks *alg* 'algus' ja *õppema* 'õpetama'

Tänapäeva kirjakeelest erinevad **tuletised** on püütud märksõnades säilitada ning neid ei ole viidud tähenduse alusel kokku tänapäevaste sõnadega. Näiteks on iseseisvad märksõnad *andus* 'and, heategu', *riikus* 'riik' *tahtmus* 'tahtmine' *elune* 'elu' *heldeline* 'helde' *võlaline* 'võlglane' *ära valitsema* 'ära valima', *armatama* 'halastama' (viimase tuletise puhul on arhailine ka tüvi ise). Omaette märksõnadena on välja toodud ka vanad *ma-*, *mä-*liitelised teonimed (märksõnas pole vokaalharmoniat arvestatud, seega on kõik sellised substantiivid *ma-lõpulised*). Näiteks *pesema* 'pesemine', *ristma* 'ristimine' *sündma* 'sündimine', *tahtma* 'tahtmine' *teadma* 'teadmine' jt. Tuleb tõdeda, et *ma-/mä-*liitelisi teonimesid ja tegevusobjekti nimetusi leidis 16. sajandi tekstides küllaltki arvukalt — 10 märksõna, 18 tekstisõna.

Omapärase tüvega **liitsõnadel** on märksõnades säilitatud nende eripärased tüvekujud, näiteks *õuespidi* 'välispidi', *vaimukaer*, *vigavereline* 'mitte puhastverd'

Kõik regulaarsed, põhiliselt ortograafiat puudutavad muutused, näiteks *ä* edasiandmine *e-ga*, *i* märgina kasutatav *y* või ajaloolised

häälikumuutused, nagu komparatiivi tunnuse *-mb* muutumine *m*-ks ja järgsilbi *o* muutumine *u*-ks, on märksõnades tänapäevastatud.

Võõrkeelsete tekstisõnade puhul on märksõnaks saksa, ladina või soome keelest pärit sõna ise, näiteks *Anno* 'aasta', *Burg* 'linn', *Siegel* 'pitser', *sää* 'ilm'. Märkuste lahtris on sellisel juhul lühenditega *sks* (saksa), *lad* (ladina) või *sm* (soome) ära näidatud sõna laenuline päritolu.

Tekstides leiduvad nimed, nii isiku- kui kohanimed, on märksõnadeks võetud võimalikult originaalilähedasel kujul, näiteks *Liff-land* 'Liivimaa', *Derpt* 'Tartu', *Rholler* (perekonnanimi), *Rysebiter* (perekonnanimi). Mõningaid ortograafilisi mugandusi on vaid tänapäevani üldkasutatavate ja traditsiooniliste isiku- ja kohanimede märksõnastamisel. Näiteks nimekuju *Tonnies* puhul on märksõnaks *Tõnis*; *Matz* on viidud märksõna *Mats* alla ning *Christus* märksõna *Kristus* alla.

Märksõnastamise juures olid probleemiks mõned tekstisõnades esinenud kirja- või trükivead. Sellistel juhtudel on märksõnaks siiski parandatud sõnakuju. Näiteks L. Boieruse tekstis esinev partitiivivorm *kulka* tähenduses 'rahvahulka' on viidud märksõna *hulk* alla; Wanradt-Koelli tekstis esinev *Noer* (Koer) on ühendatud märksõnaga *koer*, samas tekstis esinev *buth* (kuth) leidub märksõna *kui* all (*kut* on viitemärksõna); umbes 1550. a. pärinevas talupojavandes sisalduva *moho* (mino) leiame märksõna *mina* juurest; Kullamaa käsikirjas sisalduva vormi *pohulut* (pohutut?) 'pühitsetud' leiame märksõna *pühatama* alt.

INDEKS

Indeks on koostatud sõnastikus leiduvatest erinevatest sõnedest lähtudes, st iga tekstisõna on seostatud märksõnaga. Ühelt poolt tuleb indeksist välja, missuguseid erinevalt kirja pandud sõnakujusid vanimates tekstides esines, teisalt aitab indeks leida märksõna, mille all sõne sõnastikus paikneb.

Sellised tänapäeva eesti kirjakeeles mitteesinevad tähed nagu *â*, *ô*, *æ*, *ÿ*, *ÿ* paiknevad indeksis vastavalt *a*, *o*, *e*, *v*, *y* juures.

LÜHENDID

Allikalühendid vt lk 14 Allikaviide.

SÕNALIIK

ADJ	adjektiiv
ADP	adpositsioon
ADV	adverb
INT	interjektsioon
KONJ	konjunktsioon
NUM	numeraal
PRON	pronoomen
S	substantiiv
V	verb

KEEL

<i>alamsks</i>	alamsaksa
<i>vanaülemsks</i>	vanaülemsaksa
<i>lad</i>	ladina
<i>liivi</i>	liivi
<i>rts</i>	rootsi
<i>sks</i>	saksa
<i>sm</i>	soome

VORM

<i>abl</i>	ablatiiv	<i>NUD</i>	<i>nud</i> -partitsiip
<i>ad</i>	adessiiv	<i>p</i>	partitiiv
<i>all</i>	allatiiv	<i>pl</i>	pluural
<i>el</i>	elatiiv	<i>pl1</i>	pluurali 1. pööre
<i>g</i>	genitiiv	<i>pl2</i>	pluurali 2. pööre
<i>ger</i>	gerundiiv	<i>pl3</i>	pluurali 3. pööre
<i>ill</i>	illatiiv	<i>pr</i>	preesens
<i>imf</i>	imperfekt	<i>sg1</i>	singulari 1. pööre
<i>imp</i>	imperatiiv	<i>sg2</i>	singulari 2. pööre
<i>in</i>	inessiiv	<i>sg3</i>	singulari 3. pööre
<i>inf</i>	infinitiiv	<i>sup</i>	supiin
<i>ips</i>	impersonaal		(<i>ma</i> -tegevusnimi)
<i>knd</i>	konditsionaal	<i>tr</i>	translatiiv
<i>kom</i>	komitatiiv	<i>TUD</i>	<i>tud</i> -partitsiip
<i>MATA</i>	supiini abessiiv	<i>V</i>	<i>v</i> -partitsiip
<i>n</i>	nominatiiv		
<i>neg</i>	negatiiv		

ALLIKAD

Alljärgnevas iseloomustatakse 16 teksti, tekstikatkendit või teost, milles leiduvad esimesed eestikeelsed märkmed või kirjapanekud. Nende allikate põhjal on loodud vanimate tekstide korpus ja koostatud sõnastik. Peale Wanradt-Koelli katekismuse on kõik tekstid käsikirjalised ning nende algupärandid leiduvad enamasti Tallinna ja Tartu linnaarhiivis, aga ka väljaspool Eestit. Iga allika puhul on võimalust mööda märgitud originaali asukoht, tutvustatud algupärandi avastamis- ja avaldamislugu, iseloomustatud allikate mahtu, murdetausta ja nende kohta kirjutatud olulisemaid keeleanalüüse.

Võõrkeelsed teosed on allikatena esitatud seetõttu, et neis leiduvad üksikud eesti keele sõnad ja laused. Arvesse pole võetud üksiksõnalist isiku- ja kohanimelist ainet Henriku Liivimaa kroonikas, *Liber Censu Daniae* ja mujal.

Allikalühendite kohta vt lk 14.

1224≤LHKroonika

HENRIKU LIIVIMAA KROONIKA (HENRICI CHRONICON LIVONIAE), 1224–1227

See on Eesti ja Läti 13. sajandi ajaloo tähtsaim allikas ning vanimaid läänemeresoome keelemälestisi. Ladinakeelset kroonikat on ajaloolased korduvalt analüüsinud. Põhjaliku, kogu varasemat uurimistööd kokku võtva käsitluse esitab Sulev Vahtre teoses *Muinasaja loojang Eestis. Vabadusvõitlus 1208–1227* (1990). Kroonika algset, autori käega kirjutatud originaalkäsikirja pole säilinud. On teada 16 terviklikku või osaliselt säilinud ära kirja, millest kõige vanem ja olulisim on tuntud Zamoyski koodeksi (*Codex Zamoscianus 'Varsaviensis'*) nime all. See on kroonika ainus pärgamentkäsikiri ja seda säilitatakse Varssavis Poola riigiraamatukogus. Leonid Arbusow juunior on kroonika käsikirju üksikasjaliselt uurinud ja koostanud käsikirjade sugupuu, näidates nendevahelisi tekkelisi seoseid. Kroonika parimaks editsiooniks peetakse L. Arbusowi—A. Baueri 1955. ja A. Baueri 1959. a ladina- ja saksakeelset väljaannet.

Eestikeelseid tõlkeid on kolm: Jaan Jungilt (1881–1883), Julius Mägistelt (1962) ja Richard Kleisilt, toimetanud ja kommenteerinud Enn Tarvel (1982). Julius Mägiste mainib oma tõlke eessõnas veel klassikalise filoloogi Rudolf Laanese moodsa keelega eestindust, aga selle tegija hukkus ja käsikiri hävis 1941. a sõjasuvel. VAKKi võetud keeleaines pärineb kroonika 1982. a ilmunud väljaandest.

Kroonika keelt on peetud elavaks ja ilmekaks, keskaegse ladinakeelse proosa arvestatavaks näiteks. Teksti põimitud eesti- ja liivikeelseid sõnu ja lauseid on eesti keele ajaloo uurijad tõsisemalt analüüsinud juba Õpetatud Eesti Seltsi ettekandekoosolekuil möödunud sajandil. Pikemaid arutelusid leidub Jakob Hurda, Mihkel Veske, Villem Reimani, Jaan Jõgeveri, Heikki Ojansuu, Lauri Ketuneni jt töödes. Julius Mägiste teoses *Vanhan kirjaviron kysymyksiä* (1970: 11–25) on hinnanguid varasemate uurijate seisukohta-

dele kui ka omapoolseid selgitusi peamiselt kolme (või nelja) eesti- või liivikeelse lause kohta. Põhjaliku ülevaate kõigist senistest käsitlustest leiame Paul Alvre kaheosalisest artiklist *Eesti ja liivi keeleaines Henriku Liivimaa kroonikas (I). Laused ja üksiksõnad, Eesti ja liivi keeleaines Henriku Liivimaa kroonikas (II). Isikunimed* (Alvre 1984). Mainitud uurimustele tugineb ka Henriku Liivimaa kroonika eesti keele aines VAKKis: 4 apellatiivi (*kihelkond, maja, malev, vaip*), 3 lausekatket (*magētac, Maga magamas, Laula! Laula! Pappi!* ja hüüatusena esitatud appikutse *Tarapita 'Taara a(b)ita (avita)*' mis on hilisemasse kasutusse jäänud nimena. Muud isiku- ja kohanimed VAKKi võetud ei ole. Tingimisi on sõnas- tikku võetud ka seni uurijate poolt liivikeelseks peetud lause *Maga magamas*.

1490≡Contractus

**JOHANNES CONTRACTUSE RAAMATUS
SERMONES DE TEMPORE ET SANCTIS
PER TOTUM ANNUM ...**

... (Ajakohased jutlused pühadest ja pühakutest kogu aastaks) on viimasel, valgel lehel käsitsi kirjutatud eestikeelseid sõnu. Need oleme VAKKi võtnud Paul Johanseni uurimuse *Eestikeelsed märkmed kahes dominiiklaste kloostri raamatus Tallinnas* põhjal (Johansen 1929). P. Johansen väidab, et raamat on trükitud Kölnis raamatu-trükkali Johannes Koelhof vanema juures 15. sajandi lõpu paiku, täpne ilmumisaasta pole kahjuks teada. Selle lõpus leiduvad, käe- kirja järgi otsustades, kahe isiku poolt tehtud märkmed. Üks neist kirjutab alamsaksa ja ladina keeles, teine umbes 1490 eesti keeles: *vxpeyue*, siis: *kulweya*, ja alamal: *ylma* ja *âppetut*. Paistab, nagu oleks kirjutaja tahtnud enesele üles märkida üksikuid sõnu jutluseks tähendamissõna üle külvajast (Johansen 1929: 4). Keeleliselt kõige huvitavamaks ilminguks nende sõnade juures peab P. Johansen *õ* märkimist *â*-ga sõnas *âppetut*. VAKKi on võetud mainitud neli sõna: *ükspäev*, *külvaja*, *ilma*, *õpetud* ('õpetatud').

1510≡Postilla

**POSTILLA GUILLERMI SUPER EPISTOLAS ET
EUANGELIA DE TEMPORE ET SANCTIS ET PRO
DEFUNCTIS ...**

... (Pariisi Wilhelmi postilla epistlitest, evangeeliumidest ajakohaselt pühakutepäevade järele ja surnute jaoks) on teine Paul Johanseni poolt tutvustatud Tallinna linnaarhiivis säilitatav dominiiklaste kloostris inkunaabel (Johansen 1929). Teos on ilmunud Strassburgis 1485 a. Selle kaas on paberiga üle kleebitud ja P. Johansen arvab, et sinna on aastasse 1510 kuuluv käsi kirjutanud *surnud*, siis järgneb lause *Mynna ... tha syno pera tulla* ja selle all seisab sõna: *kychw-sap*. Samasse trükisesse on veel kolmas käsi, mis peaks kuuluma ühte aega eelmisega, kirjutanud paar sõna vähe kõrgemale kohast, kus raamatu lõpus nimetatakse trükiaasta ja koht. P. Johanseni arvates seisab seal *dorrist ech sees*, kusjuures *dorrist* ja *ech* olevat teineteisest lahutatud haagikujulise joonega. Sõnade tähendus ei olewat algul päris selge. Arvatavasti tähendavat nad 'torist ehk sääsk' Johansen otsib *toristile* seletust Wiedemanni sõnaraamatust, kus see esineb tähenduses 'Weissspecht, Baumhacker, Specht, Blauspecht' kuna *torisema* ja *toristama* tarvitatakse suuremate putukate häälitsemise kohta. Ta peab võimalikuks, et mõnes Vana-Tallinna eesti murdes kasutati sääse jaoks nimetust *torist*. "Siiski jääb nende sõnade ühendus raamatu vaimuliku sisu või piibliga selgitamata," lõpetab ta arutluse (Johansen 1929: 7). Ilmselt on P. Johanseni seletus üks võimalikest, kuid on teinegi lahendus, mis sobib paremini kokku väljaande vaimuliku sisuga. Originaali hoolega lugedes on sellest võimalik välja lugeda sõnaühendit *dorristkch sees*. Kuusalu murrakus on registreeritud murdesõna *torisk* 'anum' (vt Väike murdesõnastik II, 1983) ja väljend tähendaks 'anuma sees' Anumad ja vaagnad on katoliku kiriku jumalateenistuses vältimatud ning sellise sissekande tegemine mainitud üriku õigustaks end paremini kui P. Johanseni eespool toodud seletus. Märkmete tegi-

jaiks võisid olla dominiiklastest mungad, kellele oli kohuseks tehtud eesti keeles jutlustada. Kerjasmunkade kloostrid olid avatud ka elanikkonna alamatele kihtidele ja isegi maa päriselanikele. Nii oli kindlasti ka Tallinna dominiiklaste kloostri elanikkude hulgas munki, kes pärinesid eestlaste keskel. Pole võimatu, et ääremärkused on pärit eesti soost munkadelt, kes oskasid ladina keelt ja trükitud raamatust ammutasid aineid oma ametikeelseteks jutlusteks kloostrikirikus (Johansen 1929: 7).

Siinsest allikast on VAKKi võetud lause: *Mina taha(n) sinu per(ra) tulla* ja 4 sõna: *surnud, kiusab, torisk* ('anum') *sees*.

1524≤Kullamaa

KULLAMAA KÄSIKIRI, 1524–1532

Teoloog Toomas Põld nimetab sama ürikut ka Kullamaa katekismuseks (Põld 1994, 1996). Kullamaa käsikiri on esimene eesti-keelne tekst aastaist 1524–1532, mille leidis 1923. aastal Tallinna linnaarhiivis muistseid vakuraamatuid uurinud õpetlane Paul Johansen. Arhivaal *Wackenbuch von Goldenbeck* (Kullamaa vakuraamat) (TLA f. 230 n. 1 s. 972 Bm 23) on pressitud nahkköites 144-leheküljeline säilis formaadiga 20×14 cm, mis sisaldab alamsaksa- (osalt ladina-) keelse teksti seas hulga kohanimesid, üksikuid eesti-keelseid sõnu ja käsikirja lõpus veel lehekülgedel 142–143 kolm palvet: *Pater noster*, *Ave Maria* ja *Credo*.

Paul Johansen toimetas leiu trükki Tallinna linnaarhiivi väljaandena (Johansen 1923). Saksakeelse analüüsi ees on eesti- ja saksakeelne saatesõna linna arhivaarilt O. Greiffenhagenilt, kes avaldab arvamust, et heatahtliku vastuvõtu korral võiks kord võimalikuks saada Kullamaa vakuraamatu täielik avaldamine, mis pole seni teoks saanud. Tänapäeva uurijate seisukohalt on eriti hinnatav, et sellesse esialgsesse publikatsiooni lisati palvete originaalidest tehtud C. Schneideri kaks õnnestunud fotot, mille põhjal on võimalik meie päevil igäühel selle haruldase, aga väga raskesti loetava tekstiga tutvuda. Originaal Tallinna linnaarhiivis vajaks nüüd juba asjatundlikku restaureerimist.

Eestikeelsed märkmed on vakuraamatusse tehtud kahe erineva käekirjaga. Üks neist kuulub Johannes Lelow'le, kes aastail 1524–1528 tegutses Kullamaa preestrina, teine arvatavasti ta järglasele Konderth Gulerthile (Põld 1996: 20). Märkmeid on tehtud kuni 1532. aastani. Eesti kiriku ajaloost on teada, et XVI sajandil hakati nõudma jumalasõna kuulutamist rahvakeeles. Nii näiteks nõudis Saare-Lääne piiskop Johannes IV Kievel (Kywel) aastal 1519 usutunnistuse küsitlemist talupoegadelt (Eesti ajalugu II, 1937: 369).

Selle taustal on arusaadav niisuguste eestikeelsete palvete valmistamine toleaegsete kirikuõpetajate poolt.

Andrus Saareste on kirjutises *400-a vanune leid Eestis* põhitählepanu pööranud ürikus leiduva nimematerjali analüüsile ja selle põhjal eesti keele häälikulooliselt tähtsamate joonte esiletoomisele (Saareste 1923). Ta vaatluse all on nelikümmend isikunime ja sadakond kohanime. Mitmele jämedale kirjutusveale osutades arvab Saareste, et Lelow' l eesti keele oskus puudus, mistõttu ei saavat teda pidada nende tekstide tõlkijaks, vaid ümberkirjutajaks. Hiljem on A. Saareste Kullamaa käsikirja avaldanud koos A. R. Cederbergiga koostatud kogumikus *Eesti kirjakeele vanemaid mälestisi a. 1524–1739*, I vihik, 1927

VAKKi oleme võtnud Kullamaa käsikirja kolme eestikeelse palve teksti ja leheküljel 25 esineva eestikeelse lause: *Whamkayra nynck yotoraa Wayack monnist to[nz]ull pastust* 'Vaimukaera ning jootraha vajaka mõnest Tõntsul paastust' Oleme võrrelnud käsikirja publitseeritud tekste originaaliga ja teinud teksti tõlgendamisel vajalikke parandusi. Käsikirjas leiduvaid isiku- ja kohanimesisid VAKKis ei ole.

1535=Koell

WANRADT-KOELLI KATEKISMUS, 1535

Vanima säilinud eestikeelse trükise 11 katkendlikku lehte avastas 1929. aastal Eestimaa Kirjanduse Ühingu raamatukoguhoidja Helmuth Weiss ühe koguteose pruunist vasikanahast väljapressitud renessanssköite kaane täitematerjali hulgast. Teos sisaldas Wittenbergi, Strassburgi ja Kölni trükiseid aastaist 1530–1541 ja on oletatavasti köidetud 16. sajandi 40. aastail Oleviste kiriku õpetaja Gerland Gulemanni töökojas. Täitematerjalina kasutatud lehtede hulgas oli ka raamatu lõpulehekül, millel leidis peaaegu vigastamatult trükkija nimi, koht ja aeg: *Gedrucket tho Wittemberch dorch Hans Lufft / am XXV. tage des Mantes Aust. M. D. XXXV*. Niisiis on esimene osaliselt säilinud eestikeelne raamat trükitud 1535. aastal Wittenbergis Hans Luffti trükikojas, kus vaid aasta varem nägi ilmavalgust usureformaator Martin Lutheri saksakeelne piiblitõlge. Haruldase leiu publitseerisid Helmuth Weiss ja Paul Johansen 1930. aastal (Weiss, Johansen 1930).

Raamatukaane täitematerjalist leitud lehed on lõpuosa umbes 120-leheküljelisest oktaavkaustas katekismusest, mis on trükitud kahes keeles: alamsaksakeelne tekst on raamatu vasakul ja eestikeelne tõlge selle kõrval paremal leheküljel. Fragmendi sisuks on katkeid teisest ja kolmandast usutunnistusest, meieisapalvest, esimesest, teisest, kolmandast, viiendast ning kuuendast palvest ja ristimise ning altari sakramendist. Teksti eestikeelses osas on ääremärkusi, mis on kas korrektuurid või keelelised variandid. Raamatu lõppu on koostaja või tõlkija paigutanud lühikese alamsaksakeelse märkuse eesti keele murrete kohta, et *Eestensche sprake* ei ole igal pool ühesugune ja et Tallinnas räägitakse teisiti kui Tartus, Narvas või Viljandis. Selle mõtteavalduse põhjal on uurijad ääremärkusi tõlgendanud ka kui murdeteisendeid, mis pidid ehk raamatukesele kindlustama üldise leviku kogu Eestis. Katekismuse autorluse tegid H. Weiss ja P. Johansen kindlaks kaudsete andmete alusel, nimelt

Tallinna rae kohtuotsuste raamatu 17 juuli sissekande põhjal aastast 1537 Katekismuse koostajaks oli tolleaegne Tallinna Niguliste kiriku õpetaja magister Simon Wanradt ja tõlkijaks Tallinna Pühavaimu kiriku pastor Johann Koell (Kool, Kohl). Varsti pärast katekismuse Tallinna jõudmist pandi see rae poolt keelu alla, põhjusena tuuakse “mitte just väheste vigade” esinemist. Tõenäoliselt ei olnud need keelevead, vaid sisulist laadi kõrvalekaldumised Lutheri katekismusest (Weiss, Johansen 1935, 1956).

Katekismuse trükkimise käigule ja selle väga suurele trükiarvule — 1500 eksemplari — heidavad valgust soome ajaloolase Gunnar Mickwitzi uurimused (Mickwitz 1936, 1938).

Wanradt-Koelli katekismuse keelt on analüüsinud J. Mägiste (1930a, 1930b) ja A. Saareste (1930), kes väärtustab seda kui meie kirjakeele kujunemisloo olulist allikat ning eesti kõnekeele arenemise tunnistajat enne aastat 1600. Ta võrdleb 1535. aasta katekismuse keelt muu vanema kirjakeelega ja leiab ühisjooni, mis kõnelevad juba XVI sajandi esimesel poolel eksisteerivast kirjakeele teatavast traditsioonist, arvatavasti ainult käsikirjades (Saareste 1930: 24).

Julius Mägiste vaatleb seda erakordselt tähtsat leidu keeleajaloolisest aspektist, märkab selles possessiivsufiksrite võimalikku esinemist (*Synu tachtmas sundkiüt* ‘Sinu tahtmine sündigu’ vrd sm *tahtomasi*) jm (Mägiste 1970: 59). Katekismuse keele murdepõhjaks peab ta mingit Loode-Eesti, praeguste saarte, Läänemaa ja läänepoolse Harjumaa keelele vastavat murret oma vanemas ja segunenemas arenemisjärgus. P. Johanseni poolt esiletoodud lõunaestilisi murdeelemente eitab ta kategooriliselt (Mägiste 1970: 62).

VAKKi on Wanradt-Koelli katekismuse tekst sisestatud H. Weissi ja P. Johanseni 1935. a ilmunud väljaande põhjal, kusjuures originaalis esinevad sõnad ja kõik rekonstruktsioonid on eri šriftis, samuti ääremärkused. Rekonstruktsioonid pärinevad P. Johansenilt, kes nende suhtes sai nõu ka J. Mägistelt (Mägiste 1935: 14). P. Johanseni rekonstruktsioone ja tõlgendusi parandas küll A. Saareste (Saareste, Cederberg 1927–1931. 353–358), kuid 1935. a väljaandes neid arvesse võetud ei ole.

1535≤ametivanne1

AMETIVANNE I
(*JURAMENTU DER VNDUDESCHEN*),
pärast 1535

Algupärast käsikirja säilitatakse Tallinna linnaarhiivis (TLA f. 230, n 1, s. BK 12 I). Eestikeelset teksti on kuus rida, sellele järgneb saksakeelne tõlge teise käekirjaga ja teise tindiga. Avaldatud A. Saareste poolt (vt Saareste, Cederberg 1927: 2). Vandes lubatakse vaga ja sõnakuulelik olla Saksa ordumeistrile Hermann Brüggeneile ja Tallinna linnale. Ajaloost on teada, et Hermann Brüggenei oli Liivi ordumeister aastail 1535–1549. See on andnud alust arvata, et ametivanne on kirjutatud pärast 1535. aastat. Selle keelt on põgusalt vaadelnud J. Mägiste, tuues esile tekstis leiduvaid põhjajaeestilisi murdejooni (Mägiste 1970: 81 jj).

1535≤kiri

KIRI MODERILE, 16. sajandi esimene pool

Ajaloo professor Jüri Kivimäe leidis 1996. aastal Rootsi riigiarhiivist Stockholmis Liivimaa ajaloo materjale sisaldavast kollektsioonist *Livonica I: 43* (pealkirjaga *Strödda avskrifter 1562–1600 o. odat*) muude paberite hulgas ühe kirja mustandi, mille alamsaksakeelse alguse ja lõpu vahel on eestikeelne tekstiosa (Kivimäe 1997).

J. Kivimäe kommenteerib leidu kui kirja mustandit, milles puuduvad kuupäevad, allkiri, aadress. Käekirja ja keelekasutuse, paberil olevate vesimärkide ja kirja sisu põhjal dateerib ta selle 16. sajandisse, täpsemalt 1540.–1560. aastatesse, äärmisel juhul isegi 1530-ndaisse aastaisse.

Kiri on kirjutatud paberile mõõtmetega 29,5×42,5 cm ja selles on eestikeelset teksti 29 rida. Kirja saajaks on naisterahvas, keda kirjutaja nimetab *moder* 'ema või emand'. Autor on võtnud endale kohustuse kaasa aidata, et adressaat kõik oma asjad, mis talt on võetud, jälle tagasi saaks. Toetuse saamiseks on kirja kirjutaja pöördunud otse Rootsi kuninga poole.

Sõnavara poolest on leitud tekst huvitav ja omapärane, sisaldades kultuurilooliselt olulisi sõnu, nagu näiteks *kirjutama* ja *raamat* 'kiri, tunnistus', mis muudes tekstides esile ei tule. Selles on alamsaksa ja rootsi laene *moder* 'emand, ema', *help* 'abi' *unstig* 'heasoovlik', mõnevõrra soome keelele iseloomulikke jooni *mut* 'aga' vrd sm *mutta*, *sää* 'ilm' (vrd sm *sää*). Viimast on ehk võimalik seostada ka H. Gösekeni *Manuductio*'s lk 279 leiduva väljendiga: *zum letzten Schlitten Wege / wihmsel Seul / Regge Ajal*. J. Mägiste seletab väljendi *viimsel seul* (või *seol*) tähendust 'viimse reeteega, "ree ajal"' (Mägiste 1957: 154), mis tähenduse poolest sobiks hästi käesoleva kirja teksti. J. Kivimäe haruldast leidu on keeliliselt analüüsinud Paul Alvre (Alvre 1997).

1550≐LiiviTalu

KATKEND LIIVIMAA TALURAHVA ÕIGUSEST, 16. sajandi keskpaik

Originaali säilitatakse Tallinna linnaarhiivis (TLA f. 230, n. 1, s. BK 12 II), selles on 12 käsitsi kirjutatud tekstirida. Teksti leidis 1893. aasta kevadel arhivaar Gottfried von Hansen Tallinna linnaarhiivist ja leidja dateerib selle paberi ja kirja põhjal 16. sajandist pärinevaks. Villem Reiman publitseeris leiu sama aasta Õpetatud Eesti Seltsi toimetistes (Reiman 1893), kus toetab G. Hanseni arvamust. Seejärel avaldas V Reiman sama katkendi Eesti Üliõpilaste Seltsi albumis ja põhjendas nüüd juba sisust lähtudes selle kuulmist 16. sajandi esimesse poolde (Reiman 1894). Küsimärgiliselt peavad seda 16. sajandi keskpaika kuuluvaks ka A. Saareste ja A. R. Cederberg (Saareste, Cederberg 1927: 2–3).

Julius Mägiste hindab Liivimaa talurahva õiguse katkendit keeleliselt sedavõrd sujuvaks, et kui sisu ei nõuaks, võiks seda pida järgmisel sajandil kirjutatuks (Mägiste 1970: 82). Murdetaukalt on tekst põhjaeestiline. Käesolevas ülevaates on jäädud esialgse kronoloogia juurde ja teksti vaadeldakse 16. sajandi keelemälestisena.

1550≤TalupVanne

TALUPOJA VANNE, 1550–1600

Originaali säilinud ei ole. Eestikeelne tekst ilmus trükis 1851. aastal Friedrich Georg von Bunge ja Carl Julius Albert Pauckeri väljaandes *Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands* VI, 1. vihik, lk 221 pealkirjaga *Pauern Eydt in Estnischer Sprache*. Tekstile järgneb saksakeelne tõlge. Teksti eel olevas märkuses arvavad väljaandjad keelemälestise vanust 250–300-aastaseks, seega siis ajavahemikus 1550–1600 koostatuks. Avaldamise ajal kuulus ürik Kukruse mõisa arhiivi omanikule Robert von Tollile. A. Saareste andmeil hävis ürik 1905. a mõisa tulekahjus (vt Saareste, Cederberg 1927: 51). Jaan Jõgever pidas Eesti Kirjameeste Seltsis ettekande teemal “Kõige vanem kiri Eesti keeles, mis meie ajani alale jäänud” milles analüüsis Bunge ja Pauckeri avaldatud talupoja vannet keelilisest küljest. Ettekanne avaldati EKMSi aastaraamatus (Jõgever 1889). Vandetekst koosneb neljast reast ja murdetaustalt on see põhjaeestiline.

1570≥ametivanne2

AMETIVANNE II
(*JURAMENTUM DER VNDUDESCHEN*),
umbes 1570

Originaali säilitatakse Tallinna linnaarhiivis (TLA f.230, n. 1, s. BK 12 II). Teksti leidis arhivaar G. Hansen aastal 1891. Kirja ja paberi järgi otsustades pidas arhivaar O. Greiffenhagen seda mitte hilisemaks kui aastast 1570 pärinevaks (Saareste, Cederberg 1927: 3). Ametivande avaldas trükis Villem Reiman (SbGEG 1893: 104–105). Selles lubab Tõnis Kärk Rootsi riigile ja Tallinna linna raeisandatele vaga ja sõnakuulelik olla.

1583=Duker

FRIEDRICH DUKER, 1583

1973. aastal alustas Vello Helk ajakirjas Tulimuld mitmeosalise kirjutise Album amicorum. *Reisialbumitest ja nende eestikeelsetest sissekannetest* avaldamist (Helk 1973). Artikli viimases osas tutvustab ta Lundi ülikooli raamatukogus säilitatavat Daniel Hermanni albumit, milles on eestikeelne sissekanne 14. augustist 1583. Selle on kirjutanud Palupera mõisnik Friedrich Duker ladina ja eesti keeles: *Cum Dies Iouat, Tunc Mamees Hebbese Iotap* (Helk 1974: 24 jj). Lause on tuntuks saanud kui vanim üleskirjutatud eesti vana-sõna, millest on teada veel teinegi 16. sajandist pärit kirjapanek — Lorentz Beckeri ülestähendus aastast 1587.

1585≤Völcker

JOHANNES AMBROSIUS VÖLCKERI (WELTHER, VELTERUS) TEKST, 1585–1590

1962. aastal leidis Ernst Manfred Wermter Mainzi linnaraamatukogule kuuluvas raamatus *Regulae Societatis Jesu* (ilmunud Vilniuses 1582) lisalehti, kus muu hulgas oli ka eestikeelseid tekste. Baltisaksa uurija H. Weiss avaldas need tekstid 1963. aastal artiklis *Ein estnisches Sprachdenkmal aus der Zeit der Gegenreformation* ajakirjas *Zeitschrift für Ostforschung* nr 4, lk 688–699. Edgar Oissar publitseeris samad tekstid oma kirjutises *Ühest XVI sajandi eesti keelemälestisest* ajakirjas *Keel ja Kirjandus* (Oissar 1964).

Haruldasse jesuiitide raamatusse *Regulae Societatis Jesu* on trükiteksti järele sisse köidetud viis ja juurde õmmeldud kaks lehte. Neil leiduvadki käsitsi kirjutatud tekstid, sealhulgas ka eestikeelsed viiel lehel. Eestikeelne osa sisaldab meieisapalve, Ave Maria, usutunnistuse, kümme käsku, viis kirikukäsku ja seitsme sakramendi loetelu. Käekirja põhjal tegi H. Weiss kindlaks, et tekstid on kirjutanud jesuiidipaater Jo(h)annes Ambrosius Völcker (Veltherus) (1547–1610), kelle nimi on meie kirjandusloos tuntud. Thüringenis Saksamaal 1547 sündinud, noorelt jesuiitide orduusse astunud noormees tuli 1583. aasta kevadel ordu vastasutatud residentsi Tartus, tegutses siin jesuiidi jutlustajana ja pihhisana. Eesti keele oli ta mõne aastaga hästi ära õppinud, nii et võis ilma tõlgi abita kohalikele jutlustada. Tartu jesuiitide kolleegiumis täitis ta mitmesuguseid ülesandeid, olles mõnda aega isegi aserektoriks. Mainitud tekstid kirjutab Völcker tõenäoliselt ajavahemikul 1585–1590, mil Tartus tegutses tõlkide seminar, kus neid õppematerjalina võidi kasutada.

J. A. Völkeri tekstide keelt on mõnevõrra iseloomustanud H. Weiss eespool märgitud esmatutvustuses. Julius Mägiste toetab H. Weissi arvamust, et kuigi tekst on kirjutatud lõunaeesti murdealal ja kirjutaja enda meelest lõunaeesti murdes, on selles enam

põhjaeestilisi murdejooni kui näiteks hilisemates J. Rossihniuse tekstides. Ka statistiliselt on Völckeri tekstis lõunaeestilised sõnad ja vormid vähemuses. Mägiste leiab Völckeri tekstis mitmeid Georg Mülleri jutluste põhjaeestimurdelisi jooni ja järeldab sellest, et Völcker on võinud oma käsikirja luues kasutada mingit põhjaeestilist käsikirja või trükiteost, mis oli kas sama või sarnane sellega, mida Georg Müller kasutas oma jutluste kirjutamisel (Mägiste 1970: 63 jj).

1587=Becker

LORENZ BECKER, 1587

1930. a. publitseeris Paul Johansen Ajaloolises Ajakirjas leiu, mis pärit Rootsi riigiarhiivis säilitatavatest lossifoogtide jt arvekirjadest. Nimelt oli Hiiumaa arvekirjade kirjutaja Lorentz Becker lisanud arvetele juurde mitmesuguseid märkusi, märkmeid ja kritseldusi. 1587. a. soolaarve alla on ta kirjutanud kaks eestikeelset vanasõna: *Kui Taiwas koitap si Tallopoick hobosett jotap. Arro, Rickus Ika-peeuff Remus*. Lorentz Becker märgib ära ka allika: *Mully in der brattpanne*, oletatavasti siis mõni eesti köögitüdruk või kokk. Mainitud vanasõnad on avaldatud ka Saareste ja Cederbergi kogumiku *Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi a. 1524–1739*, II vihu lisandina (Saareste, Cederberg 1929–1931: 358).

F. Dukeri ja L. Beckeri sama vanasõna üleskirjutused erinevad sõnavara poolest: Dukeril *Mamees*, Beckeril *Tallopoick*. Erinev on ka käändevormi kasutus: Dukeril *Hebbese* (sg gen) *Iotap*, Beckeril *Hobosett* (pl nom) *jotap*.

1587≤Boierus

LAURENTIUS BOIERUSE TEKST, 1587–1595

1953. aasta novembris leidis läti uurija Haralds Biezais Uppsala ülikooli raamatukogu käsikirjade osakonnast jesuiidipaater Laurentius Boieruse käsikirjaliste materjalide hulgast eestikeelse teksti, mis pärineb arvatavasti 1580.–1590. aastaist, mil Boierus viibis ja tegutses kolmel korral lühiajaliselt Tartus, esimest korda 1587. Koos Andrus Saarestega avaldas Haralds Biezais selle leiu ajakirjas *Virittäjä* (Biezais, Saareste 1954). Kirjutisest selgub, et keeleuurijaid huvitavad ennekõike üriku teises osas leheküljed 64–70. Neile on esiteks kirjutatud 31 reast koosnev ladinakeelne *Oratio 'palve'*, mis algab sõnadega *Scitote quonam pacto imbecillis fragilisque homo in peccatum sit misere lapsus, nec inde mediocri ignominia sit affectus ...* Sellele järgneb sama tekst kreeka, rootsi, eesti, poola, saksa ja itaalia keeles. Tõlked on üsna vabad, erinevused on suured, mistõttu vaheldub teksti pikkuski. Eestikeelne tekstiosa on 41 rida pikk. A. Saareste leiab, et sõnade morfoloogilis-süntaktiline ühendamise Boieruse tekstis on nõnda oskamatu ja saamatu, “et tekib mulje, nagu oleks teksti koostamise ajal meie keeles veel täielik võhik eesti sõnu ritta lükkinud kellegi teise, eesti keeles ainult väheselt kodus oleva muulase või jälle võõrkeeli väga puudulikult tundiva(te) eestlas(te), kes-teab vastselt avatud tõlkideseminari noor(te) õpilas(te) kaasabil” (Biezais, Saareste 1954: 59–60). Tähelepanuväärseks peab ta seda, et vaimulik manitsus on kirjutatud põhja- ja lõunaestimurdelises segakeeles, mis olevat ka mõistetav, kuna autori ametikoht oli Tartus, mõlema murde piirimail, kuhu jesuiitide õppeasutustesse ilmus õpilasi hõlpsamini linna lähikonnast, nii põhja kui ka lõuna poolt. Tekst on suuremalt jaolt ülddeestiline mõnede ilmsete lõunaestiliste joontega (*kolda, kolut* ‘surra, surnud’ *kik* ‘kõik’, *lina* ‘linna’ *manu* ‘juurde’, *sisen* ‘sees’ jt).

Julius Mägiste toob Saarestega võrreldes lisaandmeid autori kohta, kes olevat kahtlemata poola jesuiit, sündinud Stockholmis

1561 ja surnud Braunsbergis 1619. Arvatavasti on tekst sattunud sõjasaagina Gustav II Adolphi sõjaretke ajal 1626 Rootsi. Võrrelnu eestikeelset teksti poolakeelse tõlkega ja lähtudes tekstide mõtteühtsusest, teeb Mägiste Saareste tõlgendustesse olulisi parandusi, mis tunduvad usutatavana ja arvesse võetavatena (Mägiste 1970: 68 jj). J. Mägiste arvab, et poolakeelne tõlge on olnud eeskujuks eestikeelsele tõlkele. Sellele viitavad mõned eksimised sõnavalikus eesti tõlkes. Nii näiteks on Boieruse tekstis sõna *oinas* kasutatud tähenduses 'Jumala tall' mis on sündinud poola keele mõjul, sest poola *baran* 'oinas' sõna deminutiiv *baranek* tähendab 'talle' (Mägiste 1970: 76)

1589=Awerbach

TUNNISTUS SIGISMUNDUS AWERBACHILE, 1589

Käsitõlke teksti originaali ja selle saksakeelset tõlget säilitatakse Tartus (EAA f. 995, n. 1, s. 238, l. 443–446). Selle leidis Tartu linnaarhivaar H. Lichtenstein käesoleva sajandi algul. Villem Reiman avaldas teksti koos saksakeelse tõlkega 1902. aastal Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamatus pealkirja all *Ein alttestnliches Schriftdenkmal aus der 16. Jahrhundert* (Reiman 1902). Tekst leidub ka Saareste, Cederbergi valimikus (Saareste, Cederberg 1927: 4-5)

Tartu rae poolt antud tunnistuses ihu-, haava- ja silmaarst Sigismundus Awerbachile kinnitatakse tema oskust silmaoperatsioone teha. Saksakeelse teksti on koostanud käekirja järgi otsustades kohtu- ja linnasekretär Martinus Probstingk, eestikeelse tõlke tegija ei ole teada. Villem Reiman oletab, et see võis mõni väiksem raeametnik või kirjutaja olla. Igatahes on tema eesti keele oskus olnud nõrk. Ühe koha peal on eestikeelses tõlkes võõras käsi musta tindiga ebaselgeid tähti parandanud ja unustatud *i*-täppe peale märkinud. Tekst on koostatud Tartus aprillikuu 26. päeval 1589. aastal. Käsitõlke teksti paberiformaat on 31,3×20,7 cm ja selles on 35 rida.

Põgusalt on Sigismundus Awerbachile antud tunnistuse keelt iseloomustanud Villem Reiman eespool mainitud kirjutises, tuues esile omapäraseid arhaisme *kohtusundijad, hilise sisse* 'vaestemajja' *sõge* 'pime' jt.

Julius Mägiste toob Awerbachile antud tunnistuses esile nii selle lõuna- kui põhjaeestimurdelisi jooni, huvitavaid arhaisme, laensõnu jm. Ta lõpetab järeldusega, et Sigismundus Awerbachi tunnistus on kirjutatud lõuna- ja põhjaeesti segamurdes, nagu teisedki 16. sajandil Tartus valminud tekstid. On võimalik, et 16. sajandi Tartus kõneldi ka põhjaeesti murret, sest paljud asukad tulid Tartusse põhja poolt, Põhja-Eesti kihelkondadest. Eestlaste enamik rääkis neil aegadel põhjaeesti murdekeelt ja selles keelemurdes oli

olemas ka enam eeskujuks sobivaid tekste, nii et põhjaeesti murdest sai esialgu juhtiv kirjakeel. Sellele osutab tõsiasi, et vanimais põhjaeestimurdelistes keelemälestistes puuduvad lõunaeesti murdeile iseloomulikud jooned (Mägiste 1970: 84 jj).

1600≡kohtuvanne

KOHTUVANNE, umbes 1600

Käskkirjalist originaali säilitatakse Tallinna linnaarhiivis (TLA f. 230, n. 1, s. BK 12 II). Arhivaar O. Greiffenhagen on selle kirja stiili põhjal arvanud olevat kirjutatud umbes aastal 1600 (vt Saareste, Cederberg 1927: 29). 6-realises tekstis lubab vanduja selget ja puhast tõtt rääkida ega midagi salajas pidada. Kohtuvanne on põhjaestimurdeline.

VIIDATUD KIRJANDUS

- Alvre, Paul 1984. Eesti ja liivi keeleaines Henriku Liivimaa kroonikas (I). Laused ja üksiksõnad. — Keel ja Kirjandus, nr 6, lk 335–342; Eesti ja liivi keeleaines Henriku Liivimaa kroonikas (II). Isikunimed. — Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 538–543.
- Alvre, Paul 1997. Kas XVI sajandi eestikeelse kirja kirjutaja oli soomlane? — Keel ja Kirjandus, nr 8, lk. 534–546.
- Biezais, Haralds; Saareste, Andrus 1954. Tuntematon vironkielinen 1500-luvun teksti. — Virittäjä, s. 47–61.
- Bunge, Friedrich Georg; Paucker, Carl Julius Albert 1851. Pauern Eydt in Estnischer Sprache. — Archiv für Geschichte Liv-, Esth- und Curlands VI, Heft I, S. 221.
- Eesti ajalugu II. Keskaeg, Tartu, 1937.
- Heinrichs Livländische Chronik. 2. Aufl. Bearb. von L. Arbusow (+) u. A. Bauer. — *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumenta Germaniae historicis separatam editi*. Hannover, 1955.
- Helk, Vello 1973–1974. Album amicorum. Reisialbumitest ja nende eestikeelsetest sissekannetest. — Tulumuld, 1973, nr 3, lk 141–150; nr 4, lk 205–211; 1974, nr 1, lk 24–29.
- Henriku Liivimaa kroonika. Tõlk. J. Mägiste, Stockholm; Rooma 1962.
- Henriku Liivimaa kroonika. Toim. ja komment. E. Tarvel. Tõlk. R. Kleis, Tallinn, 1982.
- Johansen, Paul 1923. Estnische Gebete aus Goldenbeck. (Die ältesten estnischen Schriftdenkmäler). Mit 2 photographischen Reproduktionen. — Publikationen aus dem Revaler Stadtarchiv. IV Folge, Reval.
- Johansen, Paul 1929. Eestikeelsed märkmed kahes dominiiklaste kloostriraamatus Tallinnas. — Äratrükk Eesti Keelest, nr 5/6, lk 1–7
- Johansen, Paul 1930. *Analecta estonica*. — Ajalooline Ajakiri, nr 4, lk 207–215.
- Jõgever, Jaan 1889. Kõige wanem kiri Eesti keeles, mis meie ajani on alale jäänud. — Eesti Kirjameeste Seltsi Aastaraamat 1889, II, lk 9–13.
- Kivimäe, Jüri 1997. Eestikeelne kiri XVI sajandist. — Keel ja Kirjandus, nr 5, lk 315–326.
- Läti Henriku Liiwi maa kroonika ehk Aja raamat. Alguskirja järele välja annud J. Jung, Tartu, 1881–1883, vihk 1–4.
- Mickwitz, Gunnar 1936. Uusi andmeid eesti vanima raamatu ajaloo kohta. — Ajalooline ajakiri XV, lk 62–65.
- Mickwitz, Gunnar 1938. Johann Seelhorst und der Druck des ältesten estnischen Buches. — Beiträge z. Kunde Estlands XXI, S. 1–8.

- Mägiste, Julius 1930a. Vanim eestikeelne trükkteos aastast 1535. — Eesti Kirjandus, XXIV lk 484–490.
- Mägiste, Julius 1930b. Vanhin vironkielinen painotuode (vuodelta 1535). — Virittäjä, s. 427–434.
- Mägiste, Julius 1935. 400-aastane eesti raamat. — Eesti Keel, lk 192–195.
- Mägiste, Julius 1957. Ununenud eesti sõnu. — Tulimuld, nr 3, lk 154–159.
- Mägiste, Julius 1970. Vanhan kirjaviron kysymyksiä, Helsinki
- Oissar, Edgar 1964. Ühest XVI sajandi eesti keelemälestisest. — Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 613–618.
- Põld, Toomas 1994. Lelow' Kullamaa katekismusest ja selle keelest. — Keel ja Kirjandus, nr 3, lk 174–177.
- Põld, Toomas 1996. Kullamaa katekismus. Magistritöö Tartu Ülikooli usuteaduskonnas, Bielefeld–Tartu (käsikiri).
- Reiman, Willem 1893. Ein altestnisches Schriftdenkmal aus dem 16. Jahrhundert. — Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1891. Jurjew (Dorpat) 1902, S. 185–195.
- Reiman, Willem 1894. Zwei altestnische Schriftdenkmäler. — Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1893, Dorpat, S. 103–122.
- Reiman, Villem 1894. Kõige wanem Eesti keele mälestuse märk. — Eesti Üliõpilaste Seltsi Album II, lk 189–192.
- Saareste, Andrus 1923. 400-a. vanune leid Eestis. — Eesti Keel, nr 4, lk 97–104; nr 5/6 lk 136–149.
- Saareste, Albert; Cederberg, Arno Rafael 1927. Eesti kirjakeele vanemaid mälestisi a. 1524–1739, I vihk, Tartu.
- Saareste, Albert; Cederberg, Arno Rafael 1929–1931. Eesti kirjakeele vanemaid mälestisi a. 1524–1739 II vihk, Tartu.
- Saareste, Andrus 1930. Wanradt–Kõlli katekismuse keelest. — Äratrükk Eesti Keelest, nr 4–5, lk 1–24.
- Saareste, Albert; Cederberg, Arno Rafael 1992. Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi a. 1524–1739. Faksiimileväljaanne, Tartu (Sisaldab mõlemad varem ilmunud vihud).
- Vahre, Sulev 1990. Muinasaja loojang Eestis. Vabadusvõitlus 1208–1227, Tallinn.
- Weiss, Helmuth; Johansen, Paul 1930. Bruchstücke eines niederdeutsch-estnischen Katechismus vom Jahre 1535. — Beiträge zur Kunde Estlands XV. Nr. 4, S. 95–133.
- Weiss, Helmuth; Johansen, Paul 1935. 400-aastane eesti raamat. Wanradt—Koell'i katekismus 1535. aastast, Tallinn.
- Weiss, Helmuth; Johansen, Paul 1956. Esimene eesti raamat anno 1535. Wanradt—Koell'i katekismus 1535. aastal, New York.

Weiss, H. 1963. Ein estnisches Sprachdenkmal aus der Zeit der Gegenreformation. — Zeitschrift für Ostforschung, Nr 4, S. 688–699.

Väike murdesõnastik II, Tallinn, 1983.

TEKSTID

1224≤LHKroonika

Henriku Liivimaa Kroonika (1224–1227)

IX, 3

- 1: Hiis rumoribus auditis universa **malewa** letificatur et certatim quivis ad pugnam preparatur.

Neid kuuldusi kuuldes rõõmutseb kogu maleva ja üksteise võidu valmistab end igamees lahinguks.

XIV, 8

- 2: DE **MALWEA** LYVONUM.

LIIVLASTE MALEVAST.

XV, 3

- 3: Ipsi tamen ab incepto non desistentes castrenses impugnant, lignorum strues faciunt, montem castris fodiunt, ibidem se **magetac**, id est manere in perpetuum, promittunt, donec aut castrum destruant aut Lyvones ad suum consesum emolliant, ut eodem itinere secum ad destruendam Rigam vadant.

Nemad siiski, taganemata alustatust, ründavad linnuses olijaid, teevad puuvirnu, kaevavad linnusemäge ja töotavad seal magedac, see on jääda igavesti, kuni nad kas linnuse hävitavad või liivlased oma nõusse pehmitavad, nii et nad nendega koos sama teed läheksid Riia hävitama.

XV, 3

- 4: Et ait Lyvo de castro: „**Maga magamas**”, id est: lacebis hic in eternum.

Ja lausub liivlane linnusest: “Maga magamas” see on: siia jääd sa igaveseks lebama.

XV, 7

- 5: /.../ interfecerunt et universos parvulos et iuenculas capientes et equos et pecora ad villam Lambite, ubi fuerat **maia**, id est collectio eorum, compulerunt, et sequenti die miserunt Lyvones et Lettos per tenebrosa nemorum latibula, ubi se abscondentes latebant Estonos, et invenerunt quam plures viros et mulieres et extrahentes eos de silvis cum omni substantia et viros interficientes, cetera ad **maias** assportaverunt.

/.../ ja võttes kõik poisikesed ja tütarlapsed kinni, ajasid hobused ja kariloomad kokku Lambite küla juurde, kus oli olnud maja, see on nende kogunemiskoht, ja järgmisel päeval saatsid nad liivlasi ja lätlasi metsade pimedaisse pelgupaikadesse, kus eestlased ennast varjates peidus olid, ja nad leidsid õige palju mehi ja naisi ning vedades nad metsadest välja koos kogu varaga ja lüües mehed maha, viisid muu maja juurde.

XVIII, 8

- 6: Cum enim in celum intentus orationum suarum ad Dominum cum scolare suo funderet laudes et gratiarum ageret actiones, ipsi caput et dorsum utriusque clavis suis percucientes, irridebant dicentes: „**Laula! Laula! Pappi**”, secundum quod scriptum est: Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores.

Kui ta nimelt taeva poole pöördunult koos oma õpilasega oma palvetes issandale jumalale kiitust kuulutas ja tänu avaldas, mõnitasid nemad, pekstes mõlemat oma nuiadega pähe ja selga, lausudes: “Laula! Laula! Pappi” sedamööda, nagu on kirjutatud: “Minu seljal on patused töötanud”

XIX, 9

- 7: Et clamantibus quibusdam, quod **malewa** sequeretur, et aliis festinanter euntibus ad ignem, quidam ex eis deficientes et frigore congelati ceciderunt et mortui sunt et alii sani redierunt.

Ja kui mõned karjuvad, et maleva ajab taga, ja teised lähevad kiiresti tule juurde, langesid mõned nende hulgast nõrkedes ja külmast kangestunult maha ja surid ja teised tulid tervelt tagasi.

 XX, 2

- 8: Et sequuti sunt Estones in **malewa** magna, volentes post tergum eos impugnare.

Ja eestlased ajasid taga suure malevaga, tahtes neile seljatagant kallale tungida.

 XXIII, 7

- 9: Et posuerunt Theuthonici suam congregationem in villa magna, que Turme vocatur; Lyvones et Letti suam **mayam** elegerunt in Avispe, Sackalanenses in Revelensi provincia resederunt, Gerwanenses in suis provinciis quieverunt, Ugaunenses provinciam sibi conterminam, que Pudiviru vocatur, depredantes ibidem consederunt.

— *Ja sakslased panid oma kogunemiskoha suurde külasse, mida kutsutakse Torma; liivlased ja lätlased valisid oma majaks Avispea, sakslased võtsid aset Revele kihelkonnas, järvelased pidasid puhkust oma kihelkondades, ugalased, rüüstates oma naaberkihelkonda, mida kutsutakse Pudiviru, olid seal paigal.*

 XXIII, 7

- 10: Dumque iam eum in sacro linire deberemus oloe, factus est clamor magnus et concursus exercitus nostri per omnes plateas, et currebant omnes ad arma, clamantes magnam paganorum **malewam** contra nos venientem.

Ja kui me pidime teda juba püha õliga-võidma, tekkis suur kisa ja meie sõjavägi jooksis kokku mööda kõiki tänavaid ja kõik jooksid sõjariistade juurde, karjudes, et meie vastu tuleb suur paganate maleva.

 XXIII, 9

- 11: /.../ processimus ad villam, que Carethen vocatur, ubi **maia** eorum et congregatio fuit.

/.../ liikusime edasi küla juurde, mida kutsutakse Kareda, kus oli nende maja ja kogunemiskoht.

XXIII, 9

- 12: Lyvones vero alibi suam **maiam** statuerunt et Saccalanenses prope Revele resederunt, qui mandatum seniorum transgredientes eciam Revelensem provinciam spoliaverunt, que Danorum verbum iam receperat.

Liivlased määrasid oma maja mujale ja sakalased jäid paigale Revala lähedal, astudes vanemate käsust üle nad rüüstasid ka Revala maakonda, mis oli taanlaste sõna juba vastu võtnud.

XXIV, 5

- 13: Quo audito sacerdotes modicum subridentes et excusso pulvere pedum in eos ad alias villas festinantes in confinio Vironie tres villas baptizaverunt, ubi erta mons et silva pulcherrima, in qua dicebant indigene magnum deum Osiliensium natum, qui **Tharapita** vocatur, et de illo loco in Osiliam volasse.

Seda kuulnud, preestrid veidi muiates ja puistates jalgade tolmu nende peale, tõtates teistesse küladesse, ristisid Virumaal rajamail kolm küla, kus oli mägi ja väga ilus mets, kus kohalikud rääkisid olevat sündinud saarlaste suur jumal, keda kutsutakse Tharapita, ja sellelt kohalt lennanud Saaremaale.

XXVII, 6

- 14: Et tradierunt se tria illa castra adiacenta in manus Rigensium, mittentes eis tributa et **waypas** quam plures in eadem expeditione.

Ja need kolm ümbruskonnas asuvat linnust andsid end riialaste kätte, saates neile selsamal sõjakäigul makse ja õige palju vaipu.

XXVIII, 2

- 15: Et dederunt episcopo Hermanno Ugauniam provinciis suis, fratres vero milicie Saccalam in sorte pro parte receperunt; et ecclesie beate Marie in Riga et episcopo Rigensi Maritimam cum septem **kilegundis** attribuerunt.

Ja nad andsid piiskop Hermannile Ugandi selle kihelkondadega, sõjateenistuse vennad aga said Sakala liisuga oma osaks, ja õndsas Maarja

kirikule Riias ja Riia piiskopile määrasid nad Mereäärse maa seitsme kihelkonnaga.

XXVIII, 8

- 16: Episcopus vero Hermannus abiit cum suis in Uganiem et cepit castrum Odempe edificare et locavit in eo viros nobiles et milites honestos, Engelbertum videlicet, generum suum, de Thyshusen et Theodericum, fratrem suum, et Helmoldum de Luneborch, virum prudentem et nobilem, et Iohannem de Dolen, donans unicuique eorum provinciam, id est **kylegundam** unam, in feudo. •

Piiskop Hermann aga läks omadega ära Ugandisse ja hakkas ehitama Otepää linnust ja paigutas sellesse suursuguseid mehi ja aulikke rüütleid, nimelt Engelberti, oma õemehe Thisenhusenist ja Theoderici, oma venna, ja Helmoldi Lüneburgist, aruka ja suursuguse mehe, ja Johannese Dolenist, annetades igäühele neist kihelkonna, see tähendab ühe kylegunda, lääniks.

XXIX, 7

- 17: Illam vero **kiligundam**, que Maritima vocatur, cum alia tota Maritima et Vironia et Gerwa in summi pontificis accepit potestatem.

Selle kihelkonna aga, mis kutsutakse Mereäärne, koos kogu muu Mereäärse maaga, Virumaa ja Järvamaaga võttis ta kõrgeima ülempreestri võimu alla.

XXX, 4

- 18: Clamant et illi, gaudentes in **Tarapitha** suo.
Karjuvad ka need, rõõmustades oma Tarapitha üle.

XXX, 5

- 19: Dantur pueri nobilium, quorum primum venerabilis Rigensis episcopus cum gaudio et devotione magna cathechizatum sacro baptismatis fonte rigavit; alii presbyteri alios rigaverunt, qui et in urbem cum gaudio ducuntur, ut Christum predicent,

ut **Tarapitham**, qui deus fuit Osilianorum, eiciant, qui per meduim castrum fontem consecrantes et dolium replentes primo seniores et meliores cathechizatos, deinde viros alios et muleres baptizant et pueros.

Antakse üle suursuguste pojad; kellest esimese, kui temale õpetatud usutõdesid, kastsis auväärne Riia piiskop rõõmu ja suure hardusega püha ristimise lätest; teised preestrid kastsid teisi, ka viiakse nad rõõmuga linna, et nad Kristust kuulutaksid, et nad Tarapitha, kes oli saarlaste jumal, välja viskaksid, pühitsedes allika keset linnust ja täites vaadi, ristivad nad esiteks ristiusus õpetust saanud vanemad ja paremad, seejärel teisi mehi ja naisi ning lapsi.

XXX, 5

- 20: His mysteriis in urbe Waldia celebratis venerunt nuncii, missi de cunctis urbibus et **kiligundis** Osilie, querentes pacem et baptismi petentes sacramentum.

Kui need müsteeriumid olid Valjala linnas pühitsetud, tulid saadikud, saadetud kõigist Saaremaa linnadest ja kihelkondadest, küsides rahu ja paludes ristimise sakramenti.

XXX, 5

- 21: Obediunt, restituere promittunt, presbyteros secum ad castra sua ducunt, qui Christum predicent, qui **Tarapitha** cum ceteris paganorum diis eiciant, qui populum sacro baptismate tingant. •

Nad kuulavad sõna, lubavad tagasi anda, viivad endaga kaasa oma linnuste juurde preestrid, kes Kristust jutlustaksid, kes Tarapitha koos muude paganate jumalatega välja viskaksid, kes rahvast püha ristimisega niisutaksid.

XXX, 6

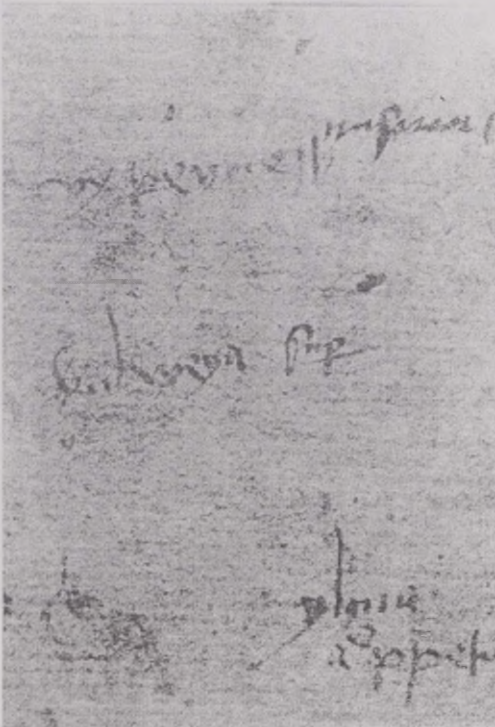
- 22: Quo completo, quo facto, populo videlicet cuncto baptizato, **Tharaphita** eiecto, Pharaone submerso, captivis liberatis, redite cum gaudio Rigenses.

See on täide saadetud, see on tehtud, nimelt kogu rahvas ristitud, Tharaphita välja heidetud, vaarao uputatud, vangid vabastatud, pöörduge rõõmuga tagasi, riialased!

1490≡Contractus

Johannes Contractuse raamatust *Sermones* ...

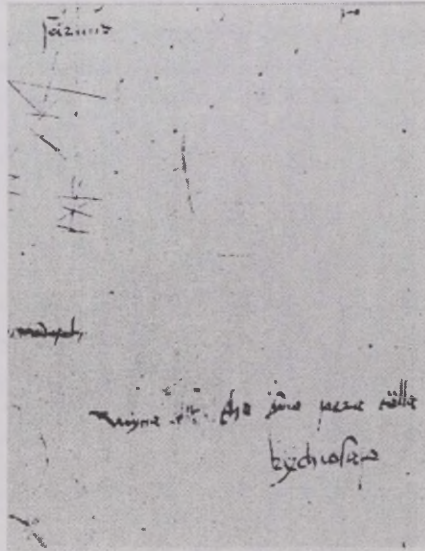
- 1: vx+peyue
- 2: kulweya
- 3: ylma
- 4: äppetut

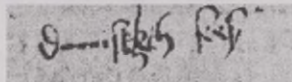
1510≡Postilla

Postilla guillermi super epistolas et euangelia ...

- 1: **surnud**
- 2: **Myna ... tha syno pera tulla**
- 3: **kychwsap**

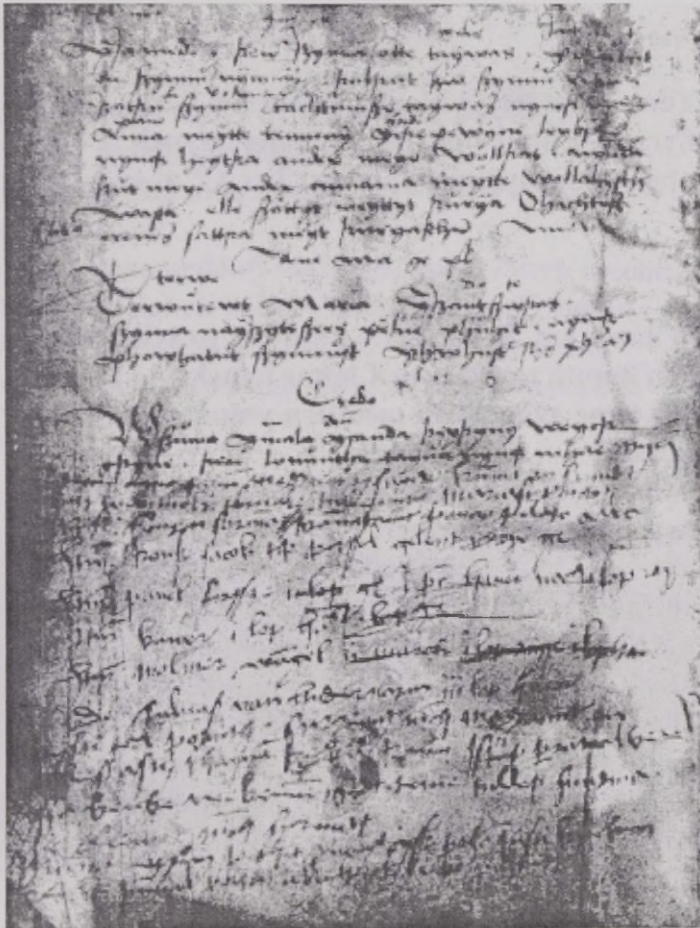

-
- 4: **dorriskch sees**

1524≤Kullamaa

Kullamaa käsikiri, 1524–1532

- 1: Ysa-mede. ken Bynna olte taywas. • pohulut
- 2: on Bynnu nymmö. • kulkut *βin* Bynnu rikus
- 3: Batku Bynnu tachtmuß taywas nynck *maeße* •
- 4: Anna meÿtte tennenÿ ycke.pewÿne leybp ..

- 5: **nynck heytkä andex meye wollkat: nýnda**
 6: **kut meye Andex annama meýtte wollalysth**
 7: **wasta. • elle Bättyt meyttyt kurýa Ohachtuß**
 8: **erenes sattka meýt kuryasth. • Amen •**

9: Aue Ma gr pl

- 10: **Terwütewt **terwe** Maria, Yßant Bw.kas. •**
 11: **ßynna näÿßyte ßees pëlne phuhet. nynck**
 12: **phowhatut ßynnust yhwust Jhs X^{us} aⁿ.**

13: Credo.

- 14: **Wßuma ym^mala ysanda keykyny weyckgkyne.**
 15: **ken lonuth tayua nynck mhae nynck**
 16: **Jhs teme ayno poian meddten ysande: kumma on**
sanudt
 17: **pohalt waymolt: ilmale tulenuth: Mariast puchet**
 18: **neytzezt: Swrn sorman kannatanut poncio pilato**
alla
 19: **rissti pel poduth: surrenut ninck maddanut on**
 20: **porkest asus thayuan *rickus remu* Istup prramal**
ketel
 21: **yßa keicke wekeuen, ßedt teme tullep sundma**
 22: **ße ellewat ninck surnudt. •**
 23: **Minna vssun poha waymo cysse pohan risti kyrkun**
 24: **keicke jummal pohat alle.heytmíne pattudt**
 25: **vlless towsma *sest lh* lehan ße ewene ellone**
 26: **nynck ße ykane thaiwa *rickus remu*.•**

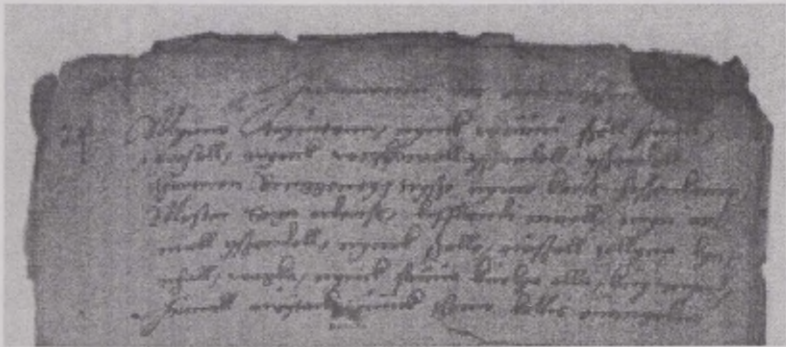
- 27: **Wham.kayra nynck yoto.raa Wayack monnist**
tonzull pastust. •

1535≤ametivanne1

Ametivanne I, pärast 1535

Juramentu^m der vndudeschen

- 1: Mynno toyuetann / nynck wannu Bell surell /
- 2: awsall / nynck wegkewell yßandell /
- 3: yßandell / Harmen Bruggeney / teyße nyme kaeb
haßenkamp /
- 4: Mester Saxa ordenß / lifflandi maell / myn armall
- 5: yßandell / nynck Belle / awßall tallyna lynnhall /
- 6: wagka / nynck sanna +kuelya olla / kuÿ mynd /
- 7: Jumall awÿtacko / ninck theme kallis euangeliu^m .

1535≤kiri

Kiri *moderile*

- 1: **Mu armes moder olle sehe romes keick assie**
- 2: **pehep hewe same. • Me taha synnule**
- 3: **Kunnige ramatat leckkatta**
- 4: **et synnula pehep keick assia Jella**
- 5: **same./ . mea nheme synnula omet wett*nud*. •**
- 6: **Me tha nyy+pallj thee kwu.me**
- 7: **Jkenes woyme eppe theme Ninda Jema**
- 8: **Myne encke the kwj sehe assia sehel**
- 9: **sinnu+casy oen./ • Me pallome kirigete**
- 10: **minnule bis woyma sinnule.)**
- 11: **leheta mea teruiß. • Mu Armes**
- 12: **moder encke tamha sinnu Jelle**
- 13: **Jette./ oy ninck pewe (. ennj keick**
- 14: **assie sap sinnu+casy hew vnd**
- 15: **ep vnstigete Jnimen pehep enneme**
- 16: **tecke kw mine tha sinna**
- 17: **Juris thee me tha su perreß well**
- 18: **enneme (kirigete. •**

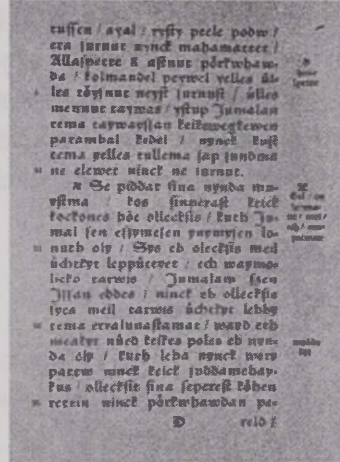
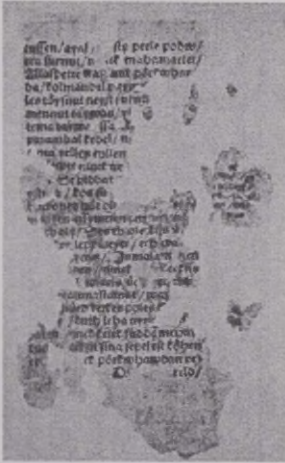
- 19: Men minull mehll oen en thoheme se /
 20: kirigete mut kull pehetse same well
 21: perres Culeme te me tha sur + Jssende vnd
 22: sinne Jures kus Jumall)
 23: aicke Annaep nie-pallo hew the
 24: synne pehet Jckkenes vsseme
 25: me tha sara-male ennj kwj
 26: se sehe lehep erre leibe
 27: sewde ollut Joda vnd
 28: romes olla) kw Jwmall
 29: annip helppi. .

Men minull mehll oen en thoheme se /
 kirigete mut kull pehetse same well
 perres Culeme te me tha sur + Jssende vnd
 sinne Jures kus Jumall)
 aicke Annaep nie-pallo hew the
 synne pehet Jckkenes vsseme
 me tha sara-male ennj kwj
 se sehe lehep erre leibe
 sewde ollut Joda vnd
 romes olla) kw Jwmall
 annip helppi. .

1535=Koell

Wanradti-Koelli katekismus, 1535

1a

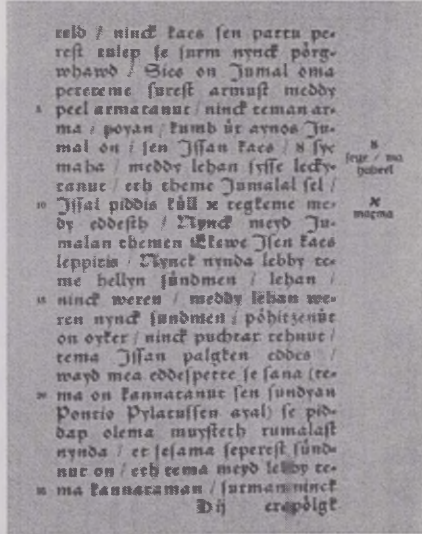
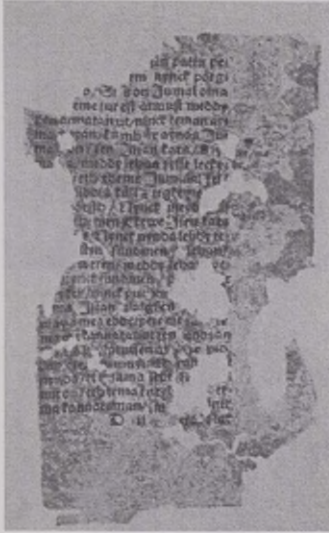
- 1: *Pylatussen / ayal / rysty peelee podw /*
- 2: *era surnut nynck maha.mattet /*
- 3: *Allas.pette haues.pette astnut pörkw.hawda /*
- 4: *kolmandel peywel yelles ülles*
- 5: *töysnut neyst surnust / ülles*
- 6: *mennut taywas / ystup Jumalan*
- 7: *tema taywa.yssan keike.wegkewen*
- 8: *parambal kedel / nynck kust*
- 9: *tema yelles tullema sap sundma*
- 10: *ne elewet ninck ne surnut. •*
- 11: *Sel / on se.synane / mel / ech / muystmas* Se piddat
sina nynda muystma /
- 12: *kos sin.perast keick*
- 13: *kockones höe ollecksis / kuth Jumal*

- 14: sen essymesen ynmysen lonuth
 15: oly / • Sys eb olecksis meil
 16: üchtkyt leppüteyet / ech waymolicko
 17: tarwis / Jumalam szen
 18: Issan eddes / ninck eb ollecksis
 19: syes meil tarwis üchtkyt lebby
 20: tema erra.lunastamat / wayd eth
 21: **myddykyt** meakyt nüed keikes poles eb nynda
 22: oly / kuth leha nynck wery
 23: pattw ninck keick suddame.haykus /
 24: ollecksit sina se.perest köhenrettin
 25: ninck pörkw.hawdan pereld /

2a

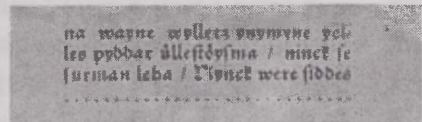
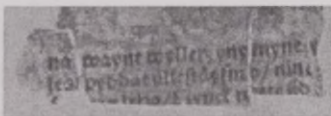
- 26: ninck kaes sen pattu perest
 27: tulep se surm nynck pörgw.hawd / •
 28: Sies on Jumal oma
 29: pereteme surest armust meddy
 30: peel armatanut / ninck teman arma /
 31: poyan / kumb üx aynos Jumal
 32: on / sen Issan kaes / **seye / maha.peel** sye
 33: maha meddy lehan sysse leckytanut /
 34: eth theme Jumalal sel /
 35: Issal piddis küll **maxma** tegkeme medy
 36: eddesth / • Nynck meyd Jumalan
 37: themen Ekewe Isen kaes
 38: leppitis / • Nynck nynda lebby teme
 39: hellyn sündmen / lehan /
 40: ninck weren / meddy / lehan weren
 41: nynck sundmen / pöhitzenuit
 42: on oykex / ninck puchtax tehnut /
 43: tema Issan palgken eddes / •
 44: wayd mea eddes.pette se sana (tema)

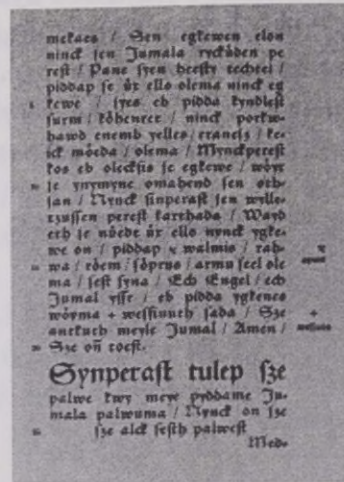
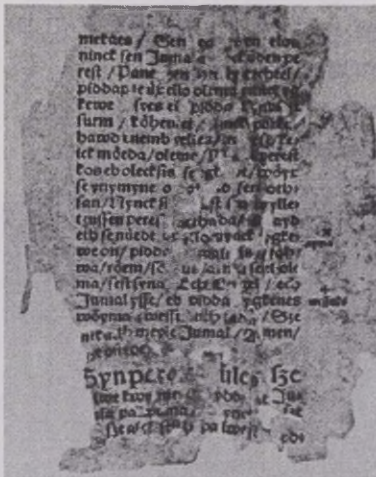
- 45: on kannatanut sen sundyan
 46: Pontio Pylatussen ayal) se piddap
 47: olema muysteth rumalast
 48: nynda / et se+sama se.perest sündnut
 49: on / eth tema meyd lebbý tema
 50: kannataman / surman ninck era.pölgk

3a

- 51: Syna wayne wylletz ynymyne yelles
 52: pyddat ülles+töysma / ninck se
 53: surman leha / Nynck were siddes .

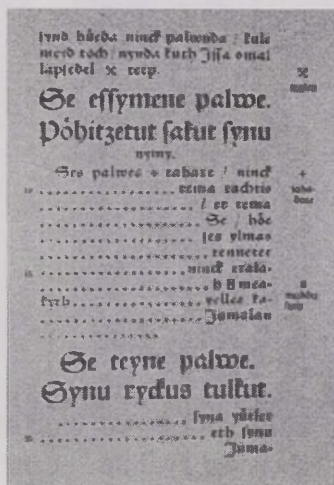
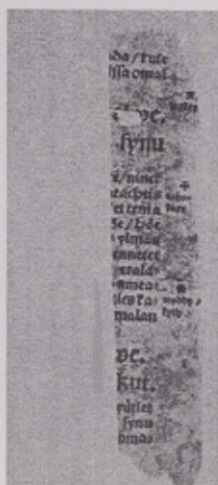

- 54: *teme.kaes / Sen egkewen elon*
 55: *ninck sen Jumala rycküden perest /*
 56: *Pane syen heesty techtel /*
 57: *piddap se üx ello olema ninck egkewe /*
 58: *syes eb pidda kyndlest*
 59: *surm / köhenret / ninck porkw.hawd*
 60: *enemb yelles / eranesz / keick*
 61: *möeda / olema / Mynck.perest*
 62: *kos eb olecksis se egkewe / wöyx*
 63: *se ynymyne oma.hend sen othsan /*
 64: *Nynck sin.perast sen wylletzussen*
 65: *perest karthada / Wayd*
 66: *eth se nüedt üx ello nynck ygkewe*
 67: *on piddap ayma walmis / rahwa /*
 68: *röem / söprus / armu seel olema /*
 69: *sest syna / Ech Engel / ech*
 70: *Jumal ysse / eb pidda ygkenes*
 71: *wöyma wessuds wessinuth sada / Sze*
 72: *antkuth meyle Jumal / Amen /*

- 73: Sze on toest / •
 74: Syn+perast tulep sze
 75: palwe kwy meye pyddame Jumala
 76: palwuma / Nynck on sze
 77: sze alck sesth palwest / Meddy

5a

- 78: *synd hüeda ninck palwuda / kule*
 79: *meyd tock / nynda kuth Issa omal*
 80: *lapsedel **tegkep** teep •*
 81: *Se essymene palwe. •*
 82: *Pöhitzetut sakut synu*
 83: *nymy. •*
 84: *Ses palwes **tahadaxe** tahaxe / ninck*
 85: *... tema tachtis*
 86: *... / et tema*

- 87: ... **Se / höe**
 88: ... *ses ylmas*
 89: ... *tennetet*
 90: ... *ninck erala...*
 91: ...**h myddykyth meakyth**
 92: ... *yelles ka...*
 93: ... *Jumalan* .

94: *Se teyne palwe* .

95: *Synu ryckus tulkut* .

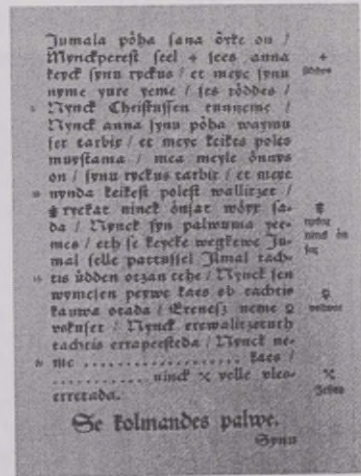
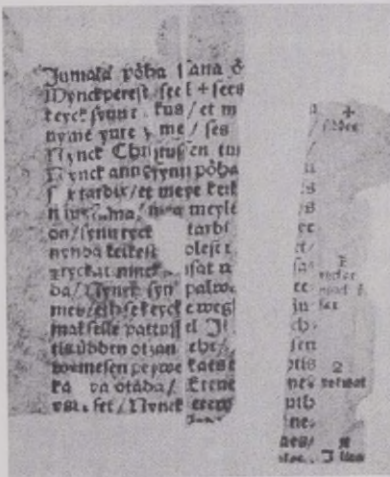
96: ... *syna yütlet*

97: ... *eth synu / Juma...*

6a

- 98: **Jumala pöha sana öyke on /** .
 99: **Mynck·perest seel siddes sees anna**
 100: **keyck synnu ryckus / et meye synu**
 101: **nyme yure yeme / ses töddes /**
 102: **Nynck Christussen tunneme /** .
 103: **Nynck anna synu pöha waymu**
 104: **sex tarbix / et meye keikes poles**
 105: **muystama / mea meyle önnys**
 106: **on / synu ryckus tarbix / et meye**
 107: **nynda keikest polest wallitzet /**
 108: **ryckax ninck önsax ryckat ninck önsat wöyx sada /** .
 109: **Nynck syn palwuma yeemes /**
 110: **eth se keycke wegkewe Jumal**
 111: **selle pattussel Ilmal tachtis**
 112: **üdden otzan tehe /** . **Nynck sen**
 113: **wymesen peywe kaes eb tachtis**

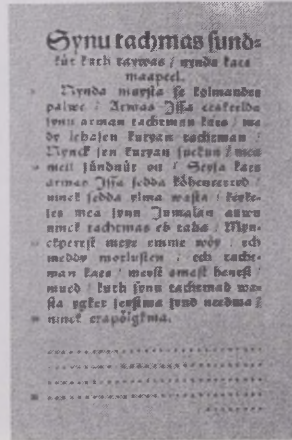
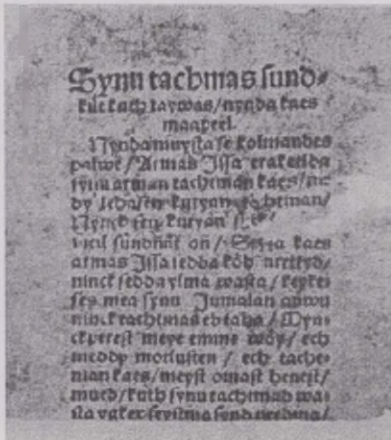
- 114: **kauwa otada / • Erenesz neme vskwat**
 115: **vskuset / Nynck ere+walitzetuth**
 116: **tachtis erra.peesteda / • Nynck neme**
 117: **... kaes**
 118: **... ninck Jelles yelle vles+erretada. •**
 119: **Se kolmandes palwe •**

7a

- 120: **Synu tachmas sundküt**
 121: **kuth taywas / nynda kaes**
 122: **maa.peel. •**
 123: **Nynda muysta se kolmandes**
 124: **palwe / • Armas Issa era.keelda**
 125: **synu arman tachtman kaes / medy**
 126: **lehasen kuryan tachtman /**
 127: **Nynck sen kuryan suckun / mea**
 128: **meil sündnüt on / • Seysa kaes**
 129: **armas Issa sedda köhenrettyd /**
 130: **ninck sedda ylma wasta / keyke.ses**

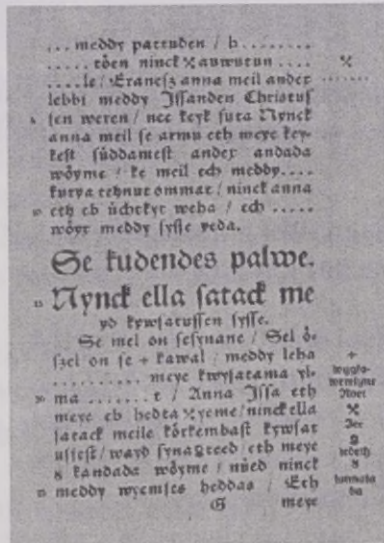
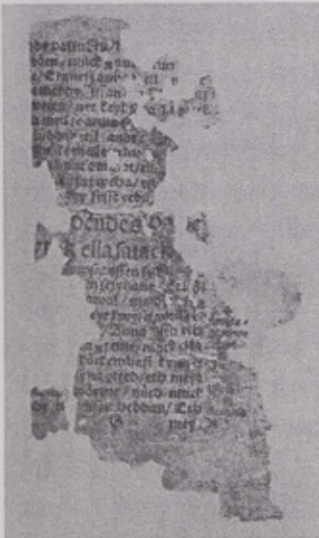
- 131: mea synu Jumalan auwu
 132: ninck tachtmas eb taha / • Mynck+perest
 133: meye emme wöy / ech
 134: meddy motlusten / ech tachtman
 135: kaes / meyst omast henest /
 136: mued / kuth synu tachtmad wasta
 137: ygkex seystma synd needma /
 138: ninck era+pölgkma. •

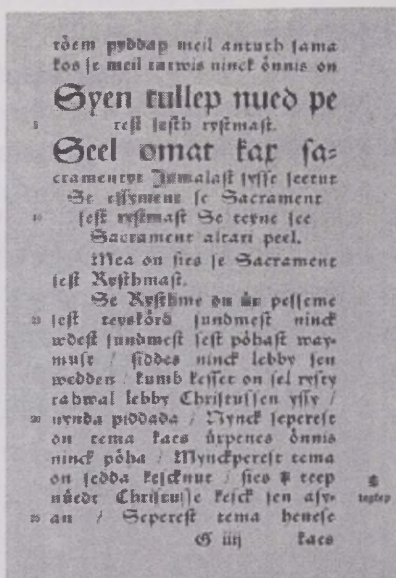
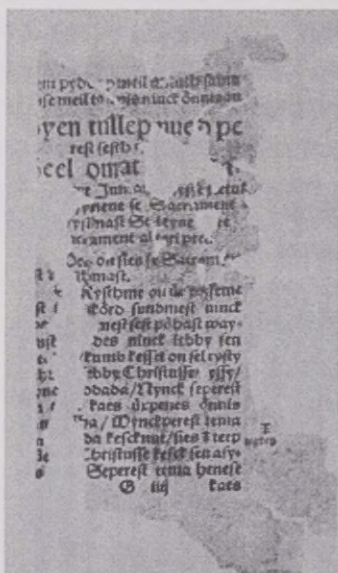

8a

- 139: ... meddy pattuden / h...
 140: ... töen / ninck ... auwutun...
 141: ...le / Eranesz anna meil andex...
 142: lebbi meddy Issanden Christussen
 143: weren / nee keyk suta / Nynck
 144: anna meil se armu eth meye keykest
 145: süddamest andex andada
 146: wöyme / ke meil ech meddy...
 147: kurya tehnut ommat / ninck anna
 148: eth eb üchtkyt weha / ech ...

- 149: wöyx meddy syse yeda. •
- 150: *Se kudendes palwe.* •
- 151: *Nynck ella satack meyd*
- 152: *kywsattussen syse.* •
- 153: *Se mel on se synane / • Sel öszel*
- 154: *on se wygka werelyne Noer kawal / meddy leha*
- 155: *... meye kwysatama ylma •*
- 156: *...t / Anna Issa eth meye eb hedta yeme / ninck ella*
- 157: *satack meile körkembast kywsatussest /*
- 158: *wayd syna tedeth ted / eth meye*
- 159: *kannatada kandada wöyme / nüed ninck*
- 160: *meddy wyemses heddas / • Eth meye*

161: röem pyddap meil antuth sama

162: kos se meil tarwis ninck önnis on / .

163: Syen tullep nued perest

164: sesth rystmast. .

165: Seel omat *kax* Sacramentyt

166: Jumalast sysse seetut / .

167: Se essymene se Sacrament

168: sest rystmast . Se teyne see

169: Sacrament altari peel. .

170: Mea on sies se Sacrament

171: sest Rysthmast. .

172: Se Rysthme on üx pesseme

173: sest teys+körd sundmest ninck

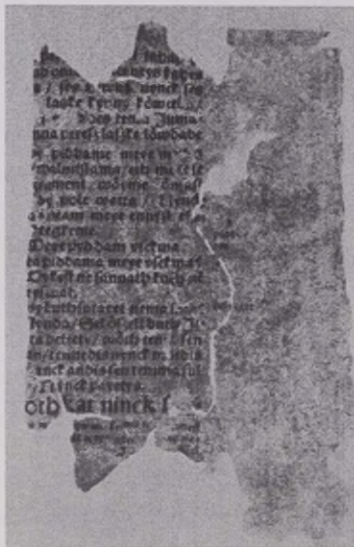
174: wdest sundmest sest pöfast waymust /

175: siddes ninck lebby sen

- 176: *wedden / kumb kesset on sel rysty* +
 177: *rahwal lebby Christussen yssy /*
 178: *nynda piddada / • Nynck se,perest*
 179: *on tema kaes üx,penes önnis*
 180: *ninck pöha / • Mynck,perest tema*
 181: *on sedda kescknut / sies tegkep teep*
 182: *nüedt Christusse kesck sen asyan / •*
 183: *Se,perest tema henese kaes*

10a

- 184: *ninck se,perest Jumal tahap oma,hend*
 185: *ouwes,pette neys kahes*
 186: *siddes / ses hiwus nynck ses*
 187: *weres / laske kynny köwteda /*
 188: *ninck seel siddes tema Jumala*
 189: *sanna peresz laszke löwdade / •*
 190: *Kwy piddame meye meid ...*
 191: *ette / walmistama / eth meye se*
 192: *Sacrament wöyme önsast*
 193: *meddy pole wotta / • Nynck*
 194: *sedda piddeme peam meye ennyst esy,henest*
 195: *tegekeme. •*
 196: *Meye pyddam vsckma. •*
 197: *Mea piddama meye vsckma? •*
 198: *Oykest ne sannath kuth nema*
 199: *seyswat. •*
 200: *Kwy kutzutax kuthsutaxet nema sies? •*
 201: *Nynda / • Sel öszell buth Jesus*
 202: *era pettety / wöth tema sen*
 203: *leiban / tennedis nynck murdis •*
 204: *Nynck andis sen temma sullastele /*
 205: *Nynck payetys. •*

206: *Wothkat ninck soekat / •*207: *se on minu hywun / kumb teddy eddest*208: *andtaxe / • sedda piddat teye tegkeme minu naJal. Sel.*

ninck seperest Juma tabap or
 mahend duresperre nepo kabeo
 fiddes / ses hiwus nunc sel
 weres / laake tywuy kowweda /
 ninck seel fiddes roma Juma
 la sanna peretz luste lowwade
 Awy piddame maye melid y
 ette / malmistama / och meye se
 Sacramene wotme dinst
 meddy pole wotta / Tynecl
 sedda • paam meye ennyst est
 beneft tegkeme.
 Meye piddam vsetma.
 Mea piddama meye vsetma:
 Wotest ne sannath lush ne
 ma seywar.
 Awy luejhucaree noma sio:
 Tynda / Sel ojkell buch Je
 sus era peccere / woth roma sen
 leiban / zennedis nunc mundis
 Tynecl andes sen roma sul
 laKele / Tynecl papere.
Wothkat nind soe
 a. lat / se on minu hywun / kumb teddy eddest
 andtaxe / sedda piddat teye tegkeme minu na
 Jal. Sel

1550≡LiiviTalu

Katkend Liivimaa talurahva õigusest (16. saj keskpaik)

- 1: Keß Walkist tunnistap, ninck ep Woy se teox teha se Maxap 1 W. .
- 2: Keß Unrehti kaiwap se maxap nuchtuß 1 W. .
- 3: Keß Roiwi wise uhest teisest Wottap teh pehl ellick kirko
- 4: ellick toa seest ux aßi miß kuß tibbo Wert on se Maksap 40 W. .
- 5: Kuß ux aßi üx kort leppitut on see ep pehe uheste kaiwatut sama,
- 6: keß se wasta tep se macksap 1 W. .
- 7: Joxsep ux sullana temma perre.mehhe jurest erre enne
- 8: ko temma ast weljaß on sieß kaddup temma palck
- 9: keick sest nuchtloßest nuchtloßest sap se Ibandt üx kolmaß
- 10: oßa nick üx oßa se kirck ninck kolmaß oßa se keß
- 11: kaiwap. .
- 12: Keiß teise pehl Wallestap ninck ep woip sedda
- 13: teh tedde sahte sel ohn Witzat selka pehl. .

Kup Walkist tunnistap, ninck ep Woy se teox teha se Maxap 1 W. .
 Kup Unrehti kaiwap se maxap nuchtuß 1 W. .
 Kup Roiwi wise uhest teisest Wottap teh pehl ellick kirko
 ellick toa seest ux aßi miß kuß tibbo Wert on se Maksap 40 W. .
 Kup ux aßi üx kort leppitut on see ep pehe uheste kaiwatut sama,
 keß se wasta tep se macksap 1 W. .
 Joxsep ux sullana temma perre.mehhe jurest erre enne
 ko temma ast weljaß on sieß kaddup temma palck
 keick sest nuchtloßest nuchtloßest sap se Ibandt üx kolmaß
 oßa nick üx oßa se kirck ninck kolmaß oßa se keß
 kaiwap. .
 Keiß teise pehl Wallestap ninck ep woip sedda
 teh tedde sahte sel ohn Witzat selka pehl. .

1550≤TalupVanne

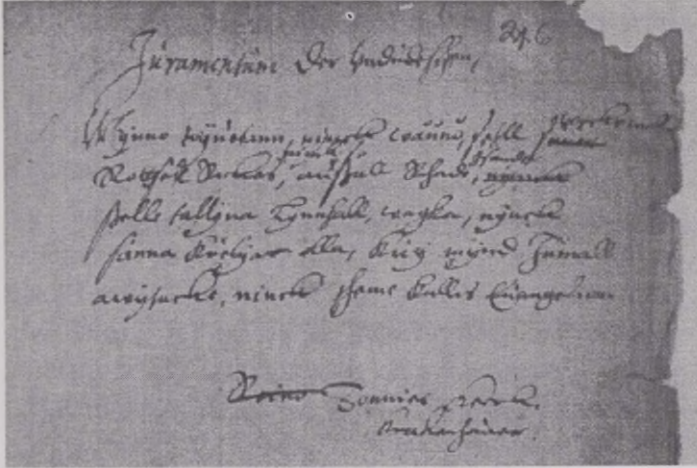
Talupoja vanne (1550–1600)

Pauren Eydt in Estnischer Sprache.

- 1: **Mynna Matz Seyssa syn,**
- 2: **ninck wanno Jumal ninck se ausa kochto wasto**
- 3: **Ett se Metz on Rysebityery Perra Metz,**
- 4: **Sedda tunnisto minna omma Inge Paleke päle**
- 5: **ny kuy moho Christus pehap aytama omma**
Ricküsze. •

1570≥ametivanne2

Ametivanne II (umbes 1570)

Juramentum der Vndudeschen,

- 1: Mÿnno toÿuetann, nÿnck wannu, sehll *suuer*
weckewell
- 2: Rottsehl Rickes, ninck außull Rhade, Isandee *nynck*
- 3: Belle tallÿna Lÿnnhall, wagka, nÿnck
- 4: sanna +kuelÿa olla, kvÿ mÿnd Jumall
- 5: awÿtacke, ninck theme kallis Euangelion. •

- 6: *Reino Tonnies Kerck.*
- 7: **Knackenhouer.**

1583=Duker

Friedrich Duker'i sissekanne albumisse (1583)

1: *Cum Dies Iouat, Tunc Ma+mees Hebbese Iotap.* .

1585≤Völcker

Johannes Ambrosius Völcker (Welther, Velterus),
1585–1590

+

Jsa nimi, goya nima, püha may,
 mo nymi. Amen.

Jsa mede, egas sina abel, taina sise,
 Pühast rako sinu nimi, Tullku meile
 sinu rikus, sinu meelawalt, sündke
 kui tainu mikas maha pohl, Medi ega
 peisse lib ana meile tornapiiw. Nink
 ana meile andis mede süd, kui meil
 arame andis medi sülllest wasta. Nink
 orrasatta meid sisse kurya hukubusse
 Erraposta meid kikiist kuriaist. Amen.

Ternet sina marya, sina des teus ag,
 mo, Jumal Jsaand sinokas, sina abel
 püha kike nehte pohl; Nink püha
 in & kallis B uaim, sina süst Jsaand

- 1: Jsa nimi, poya nimi, püha waymo
 2: nymi. Amen. •
- 3: Jsa mede, egæs sina olet, taiva sise, •
 4: Pühæt sako sinu nimi, • Tulku meile
 5: sinu rikus, sinu mele.walt, sündke
 6: kui taivo ni.kas mah pæhl, • Medi ega.peiwe
 7: leib, ana meile täna.peiw, • Nink
 8: ana meile andis mede süd, kui meie
 9: aname andis medi südlest wasta. • Nink
 10: erra.satta meid sisse kurya hukutusse, •
 11: Erra.pæsta meid kikist kuriast. • Amen. •
- 12: Tervet sina marya, sina olet teus armo,
 13: Jumal Jsand sino.kas, sina olet
 14: püha kike neiste pæhl, Nink püha
 15: om se kallis vaim, sinu hiust Jesus

-
- 16: Christus, • püha Marya Jumala ema,
 17: palo mede patton ehist, nüd, nink se
 18: tunde sisen, meie surmas. • Amen. •

Credo. •

- 19: Mena uso ütte Jümala sise, Jsa kike.wæggewemb,
 20: taivo nink maha loya. • Nink
 21: sisse Jesum Christum, tema aino poya
 22: mede Jsanda, ke on sündnut pühæst vaimost,
 23: ilmale tolnut Maryast, puchtast
 24: iunkrust, kannatenut on alla Pontio
 25: Pilato, risti pæhl podut, erra.surnut nink
 26: mattetut, maha minnut porgu.hauda,

Kristus püha Marya Jumala emä,
 päle emede petton esit, mid, mihkset
 tund, sisen, muu surmas. Amen.

Credo.

Mena uso, ütto Jumala sine, Jsa kikeweggi,
 gewemb, taiuo nink maha loya. Nink
 sine Jesum Christum, kema aino poya
 mede Jsaada, ke on sündnut pühaalt nai,
 mast, ilmale talnut Maryast, puhtast
 tunkrust, kannatenut ex alla Pontio
 Pilato, nink päst podut, erasurnut nink
 mattetut, maha minnut porgusaada.
 Kolmandel peiwel surmast ielle üles,
 tasisnut, ülesminnut taiuasse, istup param,
 bel kæræl Jumala Jsa kikeweggiwemb,
 sählt peap ielles tulema, Sundma ne ele,
 uet nink kohlnut. Mena uso se püha.

- 27: kolmandel peiwel surmast ielle üles+tausnut,
 28: üles+minnut taiuasse, istup parambel
 29: kæræl Jumala Jsa kike.weggiwemb,
 30: sählt peap ielles tulema, sundma ne elevet
 31: nink kohlnut. • Mena uso se püha

meie uaim sisse; ühe püha katoliische rist
 kirk, wane pühade ühendus, reist pat-
 tust andis andmeme. Je Iisa uisestansmine
 mink ühe egawo elo. Amen.

Decem pcepta.

Kümme Jumala kask.

- 1 Je esimese kask. Sina ei peat wõras
 isemalat pidada mina ette.
- 2 Je teise kask. Sina ei peat se isanda
 sinu Jumala minni isina ähisyata oma
 ju sisse wõjma.
- 3 Je kolmande kask. Sina peat neid pühast
 peirwas pühkama.
- 4 Je neljande kask. Sina peat sinu isa
 mink ema ahusama.
- 5 Je wihende kask. Sina ei peat er-
 ratapma.
- 6 Je kuwende kask. Sina ei peat se abbi,
 elo üleahstma.

- 32: **vaim sise, ütZ püha katholiche risti**
33: **kirk, nenne pühæde ühendus, neist pattust**
34: **andis andmene, se liha üles.taumene**
35: **nink utz egæve elo. • Amen. •**

Decem praecepta •

36: **Kümme Jumala kæsk. •**

- 37: **1 Se ehsmene kæsk. • Sina ei pehat, wörat**
38: **iumalat piddada mina ette. •**

- 39: **2 Se teine kæsk. • Sina ei peat se isanda**
40: **sinu Jumala nimi ilma âhsyata oma su sise wotma. •**

- 41: **3 Se kolmandes kæsk. • Sina peat neid pühæt**
42: **peiwæt pühützama. •**

- 43: **4 Se nelyandes kæsk. • Sina peat sinu isa**
44: **nink ema awustama. •**

45: **5 Se wihendes kæsk. • Sina ei peat erra.tapma. •**

- 46: **6 Se kuwendes kæsk. • Sina ei peat se abbi.elo**
47: **üle.âhstma. •**

48: **7 Se seitzmes kæsk. • Sina ei peat warastama, •**

- 49: **8 Se katteses kæsk. • Sina ei peat kauwalla**
50: **tunnistus andma, oma læhæmbe wasta •**

- 51: **9 Se uttesse kæsk. • Sina ei peat tachtma**
52: **sinu læhæmbe neine. •**

7 Se seitmes kask. Sina ei peat warasta,
ma.

8 Se katteses kask. Sina ei peat kauwalla
tuunisus andma, oma lahambi wasta

9 Se uttesse kask. Sina ei peat tachtama
sina lahambi reini.

10 Se künnes kask. Sina ei peat tachtama
oma lahambi kotta sullas, tuttrikus
Jõhtrast, ning kikk nua kama peralt
om.

Praxoofa eitiis.

Ne wiisid kaskow sada püä risti kirk.

1. Se esimese kask. Sina peat, ne ülassõto
püä peiwat pühühama.

2. Se teine. Sina peat ega püä peiwat
paäl se püä misti kühama.

3. Se kolmandes kask. Sina peat neid
pühühawat pühühama.

- 53: **10 Se kümnes kæsk. • Sina ei peat tachtma**
 54: **oma læhembe kotta, sullan, tuttrikut,**
 55: **döbbrat, nink kik mea tema peralt om. •**

Praecepta ecclesiae

- 56: **Ne wihes kæskæt seda püha risti kirk. •**
- 57: **1 Se ehsmene kæsk. • Sina peat, ne üles^âsâto**
 58: **pühæ peiwæt pühützama. •**
- 59: **2 Se teine kæsk, • sina peat ega püha peiwe**
 60: **pæhl se püha missi kuhlma. •**
- 61: **3 Se kolmandes kæsk. • Sina peat neid**
 62: **pâhst.peiwæt pâhstoma. •**

-
- 63: **4 Se nelyandes kæsk. • Sina peat egal**
 64: **ayastal kirk.isande ehin oma pattut tunnistama. •**
- 65: **5 Se wihendes kæsk. • Sina peat**
 66: **se püha sacrament Jumal arm**
 67: **leha.wotmene sise wotma. •**

Septem sacramenta •

- 68: **Ne püha sacrament om seitzme**
 69: **Se ristmene, Se wermetus, Se sacrament**
 70: **Jumal arm, Se andis.andmene,**
 71: **Se wimene raswa, Se kirk.isande**
 72: **ristmene, Se abbi elo. •**

4 Se neiyandes kask. Sina peat egal
avaljel kirkija de ehin oma pattus
tunnistama.

5 Se wiendes kask. Sina peat
se püsa sacrament Jumal arm
eisa wotmeni sise. Wolma.

Septem sacramenta

Ne püsa sacrament om seihme
Se ristmine, se wermetus, se sa-
crament Jumal arm, se ardisand-
mine, se wimne raswa, se kirk-
isand ristmine, se abbi elo.

1587=Becker

Lorenz Becker (1587)

- 1: **Kuy Taiuas koitap si Tallo.poick hobosett jotap. •**
- 2: **Arro, Rickus Ika.peeuff Remus. •**

1587≤Boierus

Laurentius Boieruse (1587–1595)

- 1: Estonici •
- 2: Tuncke tei armas rhauas et kui kahelik ninck
 3: murelik, inimise uaese pattu sisse on sädanut;
 4: ninck se peräst ei ole e.gewäne
 5: uilia täydethut. •
- 6: Se om teÿs, mötelda ninck mele
 7: panda peamö, (arma ueliæ jumala
 8: sissen) se kaunis ninck ei ytteldo
 9: meie isanda ylysus, komb walgutanut
 10: on, sinu armu peräst (ô ey meletus
 11: lootmine ni sur höwa andus)

Estonici.
 Tuncke tei ^{ei armas} ^{rhauas} kui kahelik ninck
 murelik, ^{inimise} uaese pattu sisse on sädanut;
 ninck se peräst ei ole e.gewäne
 uilia täydethut.
 Se om teÿs, mötelda ninck mele
 panda peamö, (arma ueliæ jumala
 sissen) se kaunis ninck ei ytteldo
 meie isanda ylysus, komb walgutanut
 on, sinu armu peräst (ô ey meletus
 lootmine ni sur höwa andus)

- 12: maha jätta se yli.kaugni ninck re^msa
13: taiwase isa.maha, kwn temale tienut
14: ninck sanna wötnut oli, ni palyo
15: englit, ninck ni palyo arch.englit,
16: nick kas kike taiuano wehega. •
17: Ô ylysa risti rahwas, kwlge palloma
18: kwna meye lunastaya, ninck önsa.tegia ni kui hällda
19: henda mada_lass tegi, weten heⁿne
20: päl se sulase suggu. •
21: Ô yle.sur Jumala andmine, ô ylus
22: oinas, ytle pallomö, kes sina ay, et
23: sina meye pattut henne olal kanat?
24: ninck seartze wilia ka olet erra
25: kaynut kolda, et meile se egawe
26: isa.maa olet andnut. •
27: Ô ilya, laysa kolut, ô vnitze pattu
28: sisen inimise, se Propheti Joelis häle
29: mele panku; lauluge ytlep, pasunie
30: ka, Sion lina sise: pyhitzagu paast,
31: pange kulka koku, pyhitzagu se
32: pöha kyrck. • Mes tö otate? •
33: Tennitage hälega, pucke kutzke,
34: heikage kik oma önsa henge manu,
35: nor ninck wana, sur ninck weheke
36: mies ninck nainæ. • Ey mötlate eij

+
 maha ratta se ylikangni minck re
 ja tainuafz ifama. kron temale tie
 nut minck fanna wotkut oli, ni paljo
 egypt minck ni paljo auzengit, mie
 kas kike tainano wotkoya.

Ô ylysa rishi vakans, kwoyge pallona
 konna meye lunat-aya, ni skai falka
 benda mada lass tegi, wotkon gene
 pal se sulase suagn.

Ô ylyfne Jumala and mine, ô plus
 oiaa, ytle pallomo, kas fima ay, et
 fima meya putut gonne olal karut.
 minck seartze wilia ka olet exa
 kaynut kolda, et meibe se egawe
 ifama olet andmt.

Ô ilya, layfa kolut, ô omize pan
 sven inimife, se pogniti foctis kute
 mellepanki; lautuge otleg, pafume
 ka, ston lina sise. pghitraqn paat
 panye karkka koku, pghitraqn re
 yoku kyar. mes to otare. Se
 seamirage kuleya, yunkte kuzke,
 beikage tute sma. onsa henqemaru
 not minck wana, cur minck wotkut
 mies ni-ok nainae. E, mohlare ej
 moit

- 37: ey mötlate kui palyo neit rahuit waise
 38: tawal hucka läwet? • Icke icke
 39: erra esmelt oma pattut, peräst kike
 40: ylma • -- Kwna teie teete, sis Jumala
 41: armu se ylma päl awusas; Ninck teise
 42: elol se tayuase remu sate. •

ey mötlate kui palyo neit rahuit waise
 se tawal hucka läwet? Icke icke
 erra esmelt oma pattut, peräst kike
 ylma • Kwna teie teete, sis Jumala
 armu se ylma päl awusas; Ninck tei
 se elol se tayuase remu sate.

1589=Awerbach

Tunnistus Sigismundus Awerbachile (1589)

445
 Kungens Brev gemenligt med Rade Thomsens 1589
 Linnest löst tillförelse: Samant om ena följande
 förte, medt hars tydel. Rindelle Tunnistell: Et ang
 ännu inget Thomsens ofen för sinnets bygnast löst
 Samant om hända myge fört, medt myge Tunnist
 Rindell ofen, hant hars föndent Rindell aukast Rade
 Thomsens ofen Tunnistat. Kung si aukast medt ulla
 todel bylag förd följande bygditaya Optalmist
 medt. Rindell aukast, Thomsens Sigismundus Awerbach
 myge ofen ofen slut, medt ofen ut aukast myge
 hant Rindell ofen ofen slut. Rindell aukast
 Kung Thomsens Tunnistat, hända ofen full
 samant Tunnist, medt hant om afen fört Tunnist
 Et si aukast Thomsens Sigismundus Awerbach
 myge följande medt följande fört, hant myge ofen
 myge ofen löst Tunnistat myge, medt ofen bygdell
 hant, Kung myge hant hant myge hant
 ofen ofen hant hant myge, hant om hant
 myge ofen hant hant myge ofen slut, Et
 Rindell ofen hant hant hant, hant hant si
 myge ofen hant hant hant ofen slut, Et hant
 hant hant hant hant hant hant hant hant hant
 ofen slut, Kung hant hant myge Tunnistaya, hant hant
 ulla ofen hant hant, myge Tunnistat hant hant
 Thomsens Sigismundus hant hant hant hant
 hant hant medt hant ofen hant hant hant hant
 hant hant hant hant hant hant hant hant hant hant
 si hant hant hant hant hant hant hant hant hant
 hant hant hant hant hant hant hant hant hant hant
 hant hant hant hant hant hant hant hant hant hant

altitavit

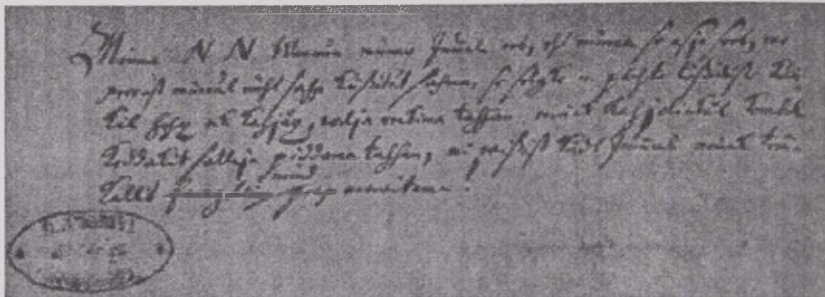
- 1: Meye Burger-meister ninck Rads Isandette sest
Coni...
- 2: lienast dörpt lifflante mhale: • Anname ohma
heldelin...
- 3: Terwe, ninck kas Tyede keickelle Inimisselle: • Et neye
4: auwusts Isandette ehen sye sinatze lyenasts kochtu
5: Sundiate Kumba meye siests, ninck meye Juren se
6: kombel ohm, hent kas sündnut keick auwusts Rads
7: Isandette ehen tunnistut. • Kuÿ se auwusts ninck vlle
8: tedje kywÿ hend silmade leÿkitaÿa Optalmist hywu
9: ninck Reÿede artzte, Issande Sigismundus Awerbac.
10: neÿe ehen ohm olnut, • Ninck ohmat ne auwusts
mehed
- 11: Hans Karthusen hent Elias Rholler koddenick *Burge*
sie lina
- 12: kuy usckmatte tunnistaya, kumba ohma todde
13: sanna Juren, ninck wanmen asmen sisse Tunnistanu
14: Et se auwusts Isand Sigismundus Awerbach
15: meye spittale ninck hillisse sisse, katz naysede hent
16: üx mehes lebbÿ Jumala appÿ, ninck ohma kÿtusse
17: kunste, Kuÿ nimmy kaen Anna üx wanna naÿn
18: ohmast kuests.kumneste ayaste, kumb ammo kuests
19: nelÿade aÿaste ilma neckmette ohm olnut,
Sel.kombel
- 20: vÿhelle naÿselle kattrina, kumb kas se
21: wÿne aÿasta sissen söckæ ohm olnut, Sel.kombel
22: kas Jurgen schmitte, kæ sel kas seitze aÿasta söckä
23: ohm olnut **awitanut**, kuÿ kenneke neyst tunnistaya,
kuy sell
- 24: vÿlle ohmat nymitut, neist tunnistusse_tawat sest
25: Isandest Sigismundus temest Surest kittussest
26: kunstest, ninck nema ohma silmade kæn ohmat
27: nennut sest tunnistusse woÿwat anda, hent kuy
28: se samma njmmitut Sigismundus awerbach sest
29: tunnistusse püdep, hent meÿe se todde polest ey

- 30: woyne erra.keleda • Sie.perrest olleme meÿe
Burger.meister
- 31: ninck Rads Isandette sell synaselle Isandelle
- 32: meye Siegel tiedmette kæn andnut • Sündnut dörpt
- 33: se 29 kwe aprilis Anno Christi 1. 5. 89,
- 34: (v̄xelle kolmandelle) v̄x tuhat viests
- 35: sadda v̄tse v̄ttese pele katze (kum^ment. •

woyne erra.keleda Sie.perrest olleme meÿe Burger
meister ninck Rads Isandette sell synaselle Isandelle
meye Siegel tiedmette kæn andnut Sündnut dörpt
se 29 kwe aprilis Anno Christi 1. 5. 89.
(v̄xelle kolmandelle) v̄x tuhat viests
sadda v̄tse v̄ttese pele katze (kum^ment. •

1600≡kohtuvanne

.Kohtuvanne (umbes 1600)

- 1: Minna N N. Wannun münno Jum^mala ees, eht
minna se asja sees, me
- 2: perrast münnul nüht sahp kübitut sahma, se selgke
n. puchta töbidusse kellekil
- 3: hehx eck kahjux, welja reckima tahhan ninck
kahjolicul kombel
- 4: keddakit sallaja piddama tahhan, ni wißist kudt
Jum^mal ninck tem^ma
- 5: kalliss Evangelium mind peap awwitama! •

SÕNASTIK

aamen INT 71524≤Kullamaa 1 **aⁿ** *lühend* ≡ 121524≤Kullamaa 1 **Amen** ≡ 81535=Koell 1 **Amen** ≡ 721585≤Völcker 4 **Amen** ≡ 2, 11, 18, 35**aasta** S 6 ⇒ Anno1550=LiiviTalu 1 **ast** *n* ≡ 81585≤Völcker 1 **ayastal** *ad* ≡ 641589=Awerbach 2 **äyasta** *g, pl n?* ≡ 21, 221589=Awerbach 1 **äyaste** *pl n?* ≡ 191589=Awerbach 1 **ayaste** *el?* ≡ 18**abi** S 2 ⇒ help* → abi.elu1585≤Völcker 1 **abbi** *g (-elu)* ≡ 721589=Awerbach 1 **appÿ** *g* ≡ 16**abi.elu** S 11585≤Völcker 1 **abbi.elo** *g?* ≡ 46**aeg** S 31535=Koell 2 **ayal** *ad* ≡ 1, 461535≤kiri 1 **aicke** *p (-a andma)* ≡ 23

aga ⇒ mut*

aima* ADV 1 aina1535=Koell 1 **ayma** ≡ 67

ainult ⇒ üks.päinis*

ainus ADJ 31524≤Kullamaa 1 **ayno** *g* ≡ 161535=Koell 1 **aynos** *n* ≡ 311585≤Völcker 1 **aino** *g* ≡ 21**aitama** V 51535≤ametivanne1 1 **awÿtacko** *imp pr sg3 (jumal aidaku)* ≡ 71550≤TaluPanne 1 **aytama** *sup* ≡ 51570≥ametivanne2 1 **awÿtacke** *imp pr sg3 (jumal aidaku)* ≡ 51589=Awerbach 1 **awitanut** *NUD* ≡ 231600=kohtuvanne 1 **awwitama** *sup* ≡ 5**ajama** V 1 sundima1587≤Boierus 1 **ay** *imf sg3* ≡ 22

ajasta → aasta

alandama ⇒ valgutama*

alas.pidi ADV 21535=Koell 1 **Allas.pette** ≡ 3

- 1535=Koell 1 **haues.pette** allapoole, haua poole ≡ 3
- alg*** s 1
- 1535=Koell 1 **alck** n algus ≡ 77
- algus ⇒ **alg***
- all ⇒ **alla**
- alla** ADP 2 → **alla.heitmine**
- 1524≤Kullamaa 1 **alla** ≡ 18
- 1585≤Völcker 1 **alla** all ≡ 24
- alla.heitmine** s 1 äraheitmine
- 1524≤Kullamaa 1 **alle.heytmine** n? ≡ 24
- allapoole ⇒ **alas.pidi**
- altar** s 1
- 1535=Koell 1 **altari** g ≡ 169
- ammu*** ADP 1 (sellest ajast)
- 1589=Awerbach 1 **ammo** ≡ 18
- and ⇒ **andmine, andus***
- andeks** ADV 7 → **andeks.andmine**
- 1524≤Kullamaa 1 **Andex** (~ *andma*) ≡ 6
- 1524≤Kullamaa 1 **andex** (~ *heitma*) ≡ 5
- 1535=Koell 1 **andex** (~ *andma*) ≡ 141
- 1535=Koell 1 **andex** (~ *andma*) ≡ 145
- 1585≤Völcker 3 **andis** (~ *andma, -andmine*) ≡ 8, 9, 34
- andeks.andmine** s 1
- 1585≤Völcker 1 **andis.andmene** n ≡ 70
- andis → **andeks**
- andma** v 23 ⇒ **heitma**
- 1524≤Kullamaa 1 **Anna** *imp pr sg2* ≡ 4
- 1524≤Kullamaa 1 **annama** *pr pl1 (andeks -)* ≡ 6
- 1535=Koell 1 **andada** *inf (andeks -)* ≡ 145
- 1535=Koell 1 **andis** *imf sg3* ≡ 204
- 1535=Koell 1 **andtaxe** *ips pr* ≡ 208
- 1535=Koell 1 **anna** *imp pr sg2 (amu -)* ≡ 144
- 1535=Koell 2 **anna** *imp pr sg2* ≡ 99, 147
- 1535=Koell 1 **Anna** *imp pr sg2* ≡ 156
- 1535=Koell 2 **anna** *imp pr sg2 (andeks -)* ≡ 103, 141
- 1535=Koell 1 **antkuth** *imp pr sg3 (andku jumal)* ≡ 72
- 1535=Koell 1 **antuth** TUD ≡ 161
- 1535≤kiri 1 **Annaep** *pr sg3 (aega -)* ≡ 23
- 1535≤kiri 1 **annip** *pr sg3 (helpi -)* ≡ 29
- 1585≤Völcker 2 **ana** *imp pr sg2 (andeks -)* ≡ 7, 8

1585≤Völcker 1 **aname** *pr pl1* (*andeks -*) ≡ 9

1585≤Völcker 1 **andma** *sup* (*tunnistust -*) ≡ 50

1587≤Boierus 1 **andnut** *NUD* ≡ 26

1589=Awerbach 1 **anda** *inf* (*tunnistust -*) ≡ 27

1589=Awerbach 1 **andnut** *NUD* ≡ 32

1589=Awerbach 1 **Anname** *pr pl1* (*teada -*) ≡ 2

andmine *s* 2 → **andeks.andmine**

1585≤Völcker 1 **andmene** *n* (*andeks-*) ≡ 34

1587≤Boierus 1 **andmine** *n* *and* ≡ 21

andus* *s* 1 *and, heategu*

1587≤Boierus 1 **andus** *n* ≡ 11

Anna *s* 1 *nimi*

1589=Awerbach 1 **Anna** *n* ≡ 17

Anno* *s* 1 *aastal*

1589=Awerbach 1 **Anno** *lad* ≡ 33

anum ⇒ **torisk***

apriil *s* 1

1589=Awerbach 1 **aprilis** *n* ≡ 33

arhi.ingel* *s* 1 *peaingel*

1587≤Boierus 1 **arch.englit** *pl p* ≡ 15

arm *s* 8 ⇒ **ilus**

1535=Koell 2 **armu** *p?* (*-u andma*) ≡ 68, 144

1535=Koell 1 **armust** *el* ≡ 29

1585≤Völcker 2 **arm** *n* ≡ 66, 70

1585≤Völcker 1 **armo** *p* ≡ 12

1587≤Boierus 2 **armu** *g* ≡ 10, 41

armas *ADJ* 9 ⇒ **illus**

1535=Koell 1 **arma** *g* ≡ 30

1535=Koell 1 **arman** *g* ≡ 125

1535=Koell 1 **Armas** *n* ≡ 124

1535=Koell 1 **armas** *n* ≡ 129

1535=sametivanel 1 **armall** *ad* ≡ 4

1535≤kiri 1 **armes** *n* ≡ 1

1535≤kiri 1 **Armes** *n* ≡ 11

1587≤Boierus 1 **arma** *pl n* ≡ 7

1587≤Boierus 1 **armas** *n* ≡ 2

armatama* *v* 1 *halastama*

1535=Koell 1 **armatanut** *NUD* ≡ 30

arst s 1 ⇒ läigitaja1589=Awerbach 1 **artzte** n ≅ 9**aru** s 11587=Becker 1 **Arro** n ≅ 2**ase*** s 1 vorm1589=Awerbach 1 **asmen** g ≅ 13**asi** s 81535=Koell 1 **asyan** g ≅ 1821535≤kiri 2 **assia** n?, pl n? ≅ 4, 81535≤kiri 2 **assie** n? ≅ 1, 141550=LiiviTalu 2 **aßi** n ≅ 4, 51600=kohtuvanne 1 **asja** g ≅ 1**asjata** ADV 11585≤Völcker 1 **âhsyata** ≅ 40**astuma** v 1 → üle_astuma1535=Koell 1 **astnut** NUD ≅ 3**asuma** v 11524≤Kullamaa 1 **asuS** imfsg3 ≅ 20**au** s 11535=Koell 1 **auwu** n ≅ 131**aus** ADJ 51535≤ametivanne1 1 **awsall** ad ≅ 21535≤ametivanne1 1 **awßall** ad ≅ 51550≤TalupVanne 1 **ausa** g ≅ 21570≥ametivanne2 1 **außull** ad ≅ 21587≤Boierus 1 **awusas** tr ≅ 41**austama** v 61585≤Völcker 1 **awustama** sup ≅ 441589=Awerbach 5 **auwusts** TUD? ≅ 4, 6, 7, 10, 14**autu** ADJ 11535=Koell 1 **auwutun** g ≅ 140**auvu** → au**auvutu** → autu**Awerbach** s 3 nimi1589=Awerbach 1 **Awerbac.** n? ≅ 91589=Awerbach 1 **Awerbach** n ≅ 141589=Awerbach 1 **awerbach** n ≅ 28**avitama** → aitama**avustama** → austama

Bruggeney S 1 *nimi*1535=Sametivanne 1 **Bruggeney** *n* ≡ 3**Burg*** S 1 linn1589=Awerbach 1 **Burge** *sks* ≡ 11**bürger.meister** S 2 linnapea1589=Awerbach 2 **Burger.meister** *n* *sks* ≡ 1, 30**doch*** ADV 1 ometi1535=Koell 1 **toch** *sks doch* ≡ 79**Dörpt*** S 2 Tartu *nimi*1589=Awerbach 2 **dörpt** *n* ≡ 2, 32ebaõiglaselt ⇒ **unrehti*****edas.pidi** ADV 11535=Koell 1 **eddes.pette** ≡ 44**edes** → **ees****edest** → **eest****ees** ADP 71535=Koell 1 **eddes** ≡ 181535=Koell 1 **eddes** ≡ 431585≤Völcker 1 **ehin** ≡ 641589=Awerbach 3 **ehen** ≡ 4, 7, 101600=kohtuvanne 1 **ees** ≡ 1**eesmine*** NUM 2 esimene1585≤Völcker 2 **ehsmene** *n* ≡ 37, 57**eest** ADP 31535=Koell 1 **eddest** ≡ 2071535=Koell 1 **eddesth** ≡ 361585≤Völcker 1 **ehist** ≡ 17**ega** → **ei**; **iga**, **iga.päev****egas*** PRON 1 kes1585≤Völcker 1 **egæs** *n* ≡ 3**ehk** KONJ 9 ⇒ **elik**1535=Koell 1 **Ech** ≡ 691535=Koell 7 **ech** ≡ 11, 16, 69, 133, 134, 146, 1481600=kohtuvanne 1 **eck** ≡ 3**ei** ADV/V 341535=Koell 3 **eb** ≡ 18, 148, 1561535=Koell 1 **eb** ≡ 1131535=Koell 6 **eb** ≡ 15, 21, 58, 62, 70, 1321535=Koell 1 **emme** *pr pl1* ≡ 133

- 1535≤kiri 1 **en** *pr sgl* ≡ 19
 1535≤kiri 2 **encke** *pr sgl* ega ≡ 8, 12
 1535≤kiri 1 **ep** ≡ 15
 1535≤kiri 1 **eppe** ei pea ? ≡ 7
 1550=LiiviTalu 3 **ep** ≡ 1, 5, 12
 1585≤Völcker 8 **ei** ≡ 37, 39, 45, 46, 48, 49, 51, 53
 1587≤Boierus 2 **ei** ≡ 4, 8
 1587≤Boierus 1 **eij** ≡ 36
 1587≤Boierus 1 **Ey** ≡ 36
 1587≤Boierus 2 **ey** ≡ 10, 37
 1589=Awerbach 1 **ey** ≡ 29

elama *V/S* 3

- 1524≤Kullamaa 1 **ellewat** *V pl n* ≡ 22
 1535=Koell 1 **elewet** *V pl n* ≡ 10
 1585≤Völcker 1 **elevet** *V pl n* ≡ 30

Elias *s* 1 *nimi*

- 1589=Awerbach 1 **Elias** *n* ≡ 11

elik *KONJ* 2 *ehk*

- 1550=LiiviTalu 2 **ellick** ≡ 3, 4

elu *s* 6 ⇒ **elune*** → **abi.elu**

- 1535=Koell 2 **ello** *n* ≡ 57, 66
 1535=Koell 1 **elon** *g* ≡ 54
 1585≤Völcker 2 **elo** *n*)abi-) ≡ 35, 72
 1587≤Boierus 1 **elol** *ad* ≡ 42

elune* *s* 1 *elu?*

- 1524≤Kullamaa 1 **ellone** *n* ≡ 25

ema *s* 2

- 1585≤Völcker 2 **ema** *n, p* ≡ 16, 44

emand ⇒ **moder***

emme → ei

en → ei

enam *ADV* 3

- 1535=Koell 1 **enemb** ≡ 60
 1535≤kiri 1 **enneme** ≡ 15
 1535≤kiri 1 **enneme** ≡ 18

enda → ise

enese → ise.enese

engel → ingel

enne ADV 31535≤kiri 2 **ennj** ≡ 13, 251550=LiiviTalu 1 **enne** ≡ 7**ent*** KONJ 6 ja1589=Awerbach 1 **hend** ≡ 81589=Awerbach 5 **hent** ≡ 6, 11, 15, 27, 29**ep** → **ei**erapooletu ⇒ **uskmatu****esimene** NUM 3 ⇒ **eesmine***1535=Koell 1 **essymene** *n* ≡ 1671535=Koell 1 **essymene** *n* ≡ 811535=Koell 1 **essymesen** *g* ≡ 14**esmalt** ADV 11587≤Boierus 1 **esmelt** ≡ 39**et** KONJ 251535=Koell 1 **et** ≡ 1061535=Koell 4 **et** ≡ 48, 86, 100, 1041535=Koell 3 **eth** ≡ 20, 97, 1481535=Koell 1 **Eth** ≡ 1601535=Koell 8 **eth** ≡ 34, 49, 66, 110, 144, 156, 158, 1911535≤kiri 1 **et** ≡ 41550≤TalupVanne 1 **Ett** ≡ 31587≤Boierus 3 **et** ≡ 2, 22, 251589=Awerbach 2 **Et** ≡ 3, 141600=kohtuvanne 1 **eht** ≡ 1**ette** ADV/ADP 21535=Koell 1 **ette** (~ *valmistama*) ≡ 1911585≤Völcker 1 **ette** ≡ 38**evangeelium** S 31535≤ametivanne1 1 **euangeliu**^{-m} *n* ≡ 71570≥ametivanne2 1 **Euangelion** *n* ≡ 51600=kohtuvanne 1 **Evangelium** *n* ≡ 5haav ⇒ **reig*****haigus** → **südame.haigus**halastama ⇒ **armatama***halastus ⇒ **ilusus*****Hans** S 1 *nimi*1589=Awerbach 1 **Hans** *n* ≡ 11**Harmen** S 1 *nimi*1535≤ametivanne1 1 **Harmen** *n* ≡ 3

Hassenkamp s 1 *nimi*1535=Sametivannel 1 **haßenkamp** ≡ 3**haud** → **põrgu.haud****hea** ADJ 61535=Koell 2 **höe** *n* ≡ 13, 871535=skiri 2 **hew** *n, p* ≡ 14, 231535=skiri 1 **hewe** *n* ≡ 21587=Boierus 1 **höwa** *n* ≡ 11**heaks** ADV 11600=kohtuvanne 1 **hehx** ≡ 3heategu ⇒ **andus*****heitma** v 1 *andma*1524=Kullamaa 1 **heytkä** *imp pr sg2 (andeks -)* ≡ 5**heitmine** → **alla.heitmine**helde ⇒ **heldeline*****heldeline*** ADJ 1 *helde*1589=Awerbach 1 **heldelin...** *n* ≡ 2**heldelt** ADV 11587=Boierus 1 **hända** ≡ 18**helli*** ADJ 1 *püha*1535=Koell 1 **hellyn** *g alamsks hillich, sks heilig* ≡ 39**help*** s 1 *abi*1535=skiri 1 **helppi** *p alamsks helpe, rts help* ≡ 29**hend** → **ise****henese** → **ise****heng** → **hing****hilis*** s 1 *vaestemaja*1589=Awerbach 1 **hillisse** *g alamsks hillich* ≡ 15**hilja*** ADJ 1 *tasa? hiline?*1587=Boierus 1 **ilya** *pl n* ≡ 27**hing** s 21550=TalupVanne 1 **Inge** *g* ≡ 41587=Boierus 1 **henge** *g* ≡ 34**hivu*** s 5 *ihu*1524=Kullamaa 1 **yhwhust** *el* ≡ 121535=Koell 1 **hiwus** *in* ≡ 1861535=Koell 1 **hywun** *g* ≡ 2071585=Völcker 1 **hiust** *el* ≡ 151589=Awerbach 1 **hywu** *g* ≡ 8

hobune s 21583=Duker 1 **Hebbese** g ≡ 11587=Becker 1 **hobosett** pl n ≡ 1hospital ⇒ **pidal***hukatus ⇒ **hukutus****hukka** ADV 11587≤Boierus 1 **hukka** (~ minema) ≡ 38**hukutus** s 1 hukatus1585≤Völcker 1 **hukutusse** g ≡ 10**hulk** s 11587≤Boierus 1 **kulka** p rahvahulk *kirjaviga* ≡ 31höberaha ⇒ **tibu, valge****hõikama** v 11587≤Boierus 1 **heikage** imp pr pl2 ≡ 34**häda** s 21535=Koell 1 **heddas** in ≡ 1601535=Koell 1 **hedta** ill (*hätta jääma*) ≡ 156**hästi** ADV 11535=Koell 1 **heesty** ≡ 56**hää** s 21587≤Boierus 1 **häle** g ≡ 281587≤Boierus 1 **hälega** kom ≡ 33hüva ⇒ **hea****hüüdma** v 1 ⇒ **kutsuma, tänitama***1535=Koell 1 *hüeda* inf ≡ 78**iga** PRON 2 → **iga.päevane**1585≤Völcker 1 **ega** g ≡ 591585≤Völcker 1 **egal** ad ≡ 63**iga.päev** s 21585≤Völcker 1 **ega.peiwe** g ≡ 61587=Becker 1 **Ika.peeuff** n ≡ 2**iga.päevane** ADJ 11524≤Kullamaa 1 **ycke.pewýne** n ≡ 4**igaks*** ADV 1 ikka1535=Koell 1 **ygkex** ≡ 137**iganes** ADV 31535=Koell 1 **ygkenes** ≡ 701535≤kiri 1 **Jckenes** ≡ 71535≤kiri 1 **Jckkenes** ≡ 24igav → **igavene**

igavene ADJ/S 10

- 1524≤Kullamaa 1 **ewene** *n?* ≡ 25
 1524≤Kullamaa 1 **ykane** *n* ≡ 26
 1535=Koell 1 **egkewe** *n* ≡ 62
 1535=Koell 1 **egkewe** *n* ≡ 57
 1535=Koell 1 **egkewen** *g* ≡ 54
 1535=Koell 1 **Ekewe** *g* ≡ 37
 1535=Koell 1 **ygkewe** *n* ≡ 66
 1585≤Völcker 1 **egæve** *n* ≡ 35
 1587≤Boierus 1 **e.gewäne** *n* ≡ 4
 1587≤Boierus 1 **egawe** *g* ≡ 25

ihu → **hivu***ikka ⇒ **igaks*****ilm** S 5 maailm ⇒ **sää***

- 1535=Koell 1 **Ilmal** *ad* ≡ 111
 1535=Koell 1 **ylma** *p* ≡ 130
 1535=Koell 1 **ylmas** *in* ≡ 88
 1587≤Boierus 2 **ylma** *g* ≡ 40, 41

ilma ADV/ADP 4

- 1490=Contractus 1 **ylma** ≡ 3
 1535=Koell 1 **ylma** ≡ 155
 1585≤Völcker 1 **ilma** ≡ 40
 1589=Awerbach 1 **ilma** ≡ 19

ilmale ADV 2

- 1524≤Kullamaa 1 **ilmale** (*~ tulema*) ≡ 17
 1585≤Völcker 1 **ilmale** (*~ tulema*) ≡ 23

ilus ADJ 2 armas

- 1587≤Boierus 1 **ylus** *n* ≡ 21
 1587≤Boierus 1 **ylusa** *n* ≡ 17

ilus S 1 arm, halastus

- 1587≤Boierus 1 **ylusus** *n* ≡ 9

ingel S 2 → arhi.ingel

- 1535=Koell 1 **Engel** *n* ≡ 69
 1587≤Boierus 1 **englit** *pl p* ≡ 15

inimene S 7

- 1535=Koell 2 **ynymyne** *n* ≡ 51, 63
 1535=Koell 1 **ynymysen** *g* ≡ 14
 1535≤kiri 1 **Jnimen** *n* ≡ 15
 1587≤Boierus 2 **inimise** *g?, pl n* ≡ 3, 28

1589=Awerbach 1 **Inimisselle** *pl all* ≡ 3

isa *s* 15 *jumal* → **isa.maa**, **issa.meie**, **taeva.isa**

1524≤Kullamaa 1 **yßa** *g* ≡ 21

1535=Koell 1 **Isen** *g* ≡ 37

1535=Koell 4 **Issa** *n* ≡ 79, 124, 129, 156

1535=Koell 1 **Issal** *ad* ≡ 35

1535=Koell 1 **Issan** *g* ≡ 18

1535=Koell 2 **Issan** *g* ≡ 32, 43

1585≤Völcker 1 **isa** *p* ≡ 43

1585≤Völcker 4 **Jsa** *n, g* ≡ 1, 3, 19, 29

isa.maa *s* 2

1587≤Boierus 1 **isa.maa** *g* ≡ 26

1587≤Boierus 1 **isa.maha** *g* ≡ 13

isand *s* 22 (**issand**) ⇒ **isa**, *jumal* → **kirik.isand**

1524≤Kullamaa 1 **ysanda** *g* ≡ 14

1524≤Kullamaa 1 **ysande** *g* ≡ 16

1524≤Kullamaa 1 **Yßant** *n* ≡ 10

1535=Koell 1 **Issanden** *g* ≡ 142

1535≤ametivannel 3 **yßandell** *ad* ≡ 2, 3, 5

1535≤kiri 1 **Jessende** *p?* ≡ 21

1550=LiiviTalu 1 **Ißandt** *n* ≡ 9

1570≤ametivanne2 1 **Isandee** *pl n* ≡ 2

1585≤Völcker 1 **isanda** *g* ≡ 39

1585≤Völcker 1 **Jsand** *n* ≡ 13

1585≤Völcker 1 **Jsanda** *g* ≡ 22

1587≤Boierus 1 **isanda** *g* ≡ 9

1589=Awerbach 1 **Isand** *n* ≡ 14

1589=Awerbach 1 **Isandelle** *all* ≡ 31

1589=Awerbach 1 **Isandest** *el* ≡ 25

1589=Awerbach 4 **Isandette** *pl g* ≡ 1, 4, 7, 31

1589=Awerbach 1 **Issande** *n* ≡ 9

ise *PRON* 8 → **ise.enese**, **oma.end**

1535=Koell 1 **ennyst** *pl el* ≡ 194

1535=Koell 1 **henese** *g* ≡ 183

1535=Koell 1 **henest** *el* ≡ 135

1535=Koell 1 **ysse** *n* ≡ 70

1535=Koell 1 **yssy** *n* ≡ 177

1587≤Boierus 1 **heⁿne** *g* ≡ 19

1587≤Boierus 1 **henda** *g* ≡ 19

- 1587≤Boierus 1 **henne** *g* ≡ 23
- ise.enese** PRON 1
- 1535=Koell 1 **esy+henest** *el* ≡ 194
- issa.meie** S 1
- 1524≤Kullamaa 1 **Ysa.mede** *n* ≡ 1
- issand ⇒ **isand**, **isa**, **jumal**
- istuma** V 3
- 1524≤Kullamaa 1 **Istup** *pr sg3* ≡ 20
- 1535=Koell 1 **ystup** *pr sg3* ≡ 6
- 1585≤Völcker 1 **istup** *pr sg3* ≡ 28
- itkema** V 2 *nutma*
- 1587≤Boierus 1 **Icke** *imp pr pl2* ≡ 38
- 1587≤Boierus 1 **icke** *imp pr pl2* ≡ 38
- ja ⇒ **ent***, **und***, **ning**
- Jeesus** S 5 *nimi*
- 1524≤Kullamaa 2 **Jhs** *lühend* ≡ 12, 16
- 1535=Koell 1 **Jesus** *n* ≡ 201
- 1585≤Völcker 1 **Jesum** ≡ 21
- 1585≤Völcker 1 **Jesus** *n* ≡ 15
- Joel** S 1 *nimi*
- 1587≤Boierus 1 **Joelis** *g* ≡ 28
- jooksma** V 1
- 1550=LiiviTalu 1 **Joxsep** *pr sg3* ≡ 7
- jooma** V 1
- 1535≤kiri 1 **Joda** *inf* ≡ 27
- joot.raha** S 1
- 1524≤Kullamaa 1 **yoto+raa** *p* ≡ 27
- jootma** V 2
- 1583=Duker 1 **Iotap** *pr sg3* ≡ 1
- 1587=Becker 1 **jotap** *pr sg3* ≡ 1
- jumal** S 41 ⇒ **isa**, **isand**
- 1524≤Kullamaa 1 **jummal** *n?* ≡ 24
- 1524≤Kullamaa 1 **ym^mala** *g* ≡ 14
- 1535=Koell 1 **Juma...** ? ≡ 97
- 1535=Koell 1 **Jumal** *n* ≡ 13
- 1535=Koell 6 **Jumal** *n* ≡ 28, 31, 70, 72, 110, 184
- 1535=Koell 1 **Jumala** *p?* ≡ 75
- 1535=Koell 1 **Jumala** *g* ≡ 188
- 1535=Koell 2 **Jumala** *g* ≡ 55, 98

- 1535=Koell 1 **Jumalal** *ad* ≡ 34
 1535=Koell 1 **Jumalam** *g* ≡ 17
 1535=Koell 1 **Jumalan** *g* ≡ 93
 1535=Koell 1 **Jumalan** *g* ≡ 6
 1535=Koell 1 **Jumalan** *g* ≡ 36
 1535=Koell 1 **Jumalan** *g* ≡ 131
 1535=Koell 1 **Jumalast** *el* ≡ 166
 1535≤ametivanne1 1 **Jumall** *n* ≡ 7
 1535≤kiri 1 **Jumall** *n* ≡ 22
 1535≤kiri 1 **Jwmall** *n* ≡ 28
 1550≤TalupVanne 1 **Jumal** *n* ≡ 2
 1570≤ametivanne2 1 **Jumall** *n* ≡ 4
 1585≤Völcker 1 **iumalat** *pl n?* ≡ 38
 1585≤Völcker 3 **Jumal** *n, g* ≡ 13, 66, 70
 1585≤Völcker 4 **Jumala** *g* ≡ 16, 29, 36, 40
 1585≤Völcker 1 **Jümala** *g* ≡ 19
 1587≤Boierus 1 **jumala** *g* ≡ 7
 1587≤Boierus 2 **Jumala** *g* ≡ 21, 40
 1589=Awerbach 1 **Jumala** *g* ≡ 16
 1600≡kohtuvanne 1 **Jum^mal** *n* ≡ 4
 1600≡kohtuvanne 1 **Jum^mala** *g* ≡ 1
- junkur*** *s* 1 neitsi
 1585≤Völcker 1 **iunkrust** *el* *alamsk*s junkvrowe, *sk*s Jungfrau ≡ 24
- Jurgen** *s* 1 *nimi*
 1589=Awerbach 1 **Jurgen** *n* ≡ 22
- juurde** *ADP* 1 ⇒ manu
 1535=Koell 1 **yure** ≡ 101
- juures** *ADP* 4
 1535≤kiri 1 **Jures** (*siin ~*) ≡ 22
 1535≤kiri 1 **Juris** (*siin ~*) ≡ 17
 1589=Awerbach 2 **Juren** ≡ 5, 13
- juurest** *ADP* 1
 1550≡LiiviTalu 1 **jurest** ≡ 7
- jälle** *ADV* 11
 1535=Koell 1 **Jelles** ≡ 118
 1535=Koell 1 **yelle** ≡ 118
 1535=Koell 1 **yelles** ≡ 92
 1535=Koell 1 **yelles** ≡ 51
 1535=Koell 1 **yelles** ≡ 4

1535=Koell 2 **yelles** ≡ 9, 601535≤kiri 1 **Jella** ≡ 41535≤kiri 1 **Jelle** ≡ 121585≤Völcker 1 **ielle** ≡ 271585≤Völcker 1 **ielles** ≡ 30järel ⇒ **pära**, **päras*****jätma** v 21535≤kiri 1 **Jette** *inf* ≡ 131587≤Boierus 1 **jätta** *inf* (*maha -*) ≡ 12**jääma** v 51535=Koell 1 **yeda** *inf* ≡ 1491535=Koell 1 **yeemes** *pr pl1* ≡ 1091535=Koell 1 **yeme** *pr pl1* ≡ 1011535=Koell 1 **yeme** *pr pl1* (*hätta -*) ≡ 1561535≤kiri 1 **Jema** *sup* ≡ 7**jütlema** → **üttelema****kaas*** ADV/ADP 23 *-ga, koos; ka* → *nii_ka*1535=Koell 1 **kaes** ≡ 1171535=Koell 10 **kaes** ≡ 26, 32, 37, 113, 121, 125, 128, 135, 179, 1831535≤ametivannel 1 **kaeß** ≡ 31587≤Boierus 2 **ka** ≡ 24, 301587≤Boierus 1 **kas** ≡ 161589=Awerbach 1 **kaen** ≡ 171589=Awerbach 5 **kas** ≡ 3, 6, 20, 22, 221589=Awerbach 2 **kæn** ≡ 26, 32**kaduma** v 11550≡LiiviTalu 1 **kaddup** *pr sg3* ≡ 8**kaebama** v 31550≡LiiviTalu 2 **kaiwap** *pr sg3* ≡ 2, 111550≡LiiviTalu 1 **kaiwatut** *TUD* ≡ 5**kaema*** v 1 *suvatsema*1587≤Boierus 1 **kaynut** *NUD* ≡ 25**kaer** → **vaimu.kaer****kaheksa** NUM 11589=Awerbach 1 **katze** *n?* ≡ 35**kaheksas** NUM 11585≤Völcker 1 **katteses** *n* ≡ 49kahetsusväärne ⇒ **kahjulik***

kahjuks ADV 11600=kohtuvanne 1 **kahjux** ≡ 3**kahjulik** ADJ 21587≤Boierus 1 **kahelik** *n* kahetsusväärne ≡ 21600=kohtuvanne 1 **kahjolickul** *ad* ≡ 3**kaivama** → **kaebama****kaks** NUM 31535=Koell 1 **kahes** *in* ≡ 1851535=Koell 1 **kax** *n* ≡ 1651589=Awerbach 1 **katz** *n* ≡ 15**kallis** ADJ 41535≤ametivanne1 1 **kallis** *n* ≡ 71570≥ametivanne2 1 **kallis** *n* ≡ 51585≤Völcker 1 **kallis** *n* ≡ 151600=kohtuvanne 1 **kallis** *n* ≡ 5**kandma** V 21535=Koell 1 **kandada** *inf* kannatama ≡ 1591587≤Boierus 1 **kanat** *pr sg2* ≡ 23**kannatama** V 4 ⇒ **kandma**1524≤Kullamaa 1 **kannatanut** *NUD* ≡ 181535=Koell 1 **kannatada** *inf* ≡ 1591535=Koell 1 **kannatanut** *NUD* ≡ 451585≤Völcker 1 **kannatenut** *NUD* ≡ 24**kannatama*** S 1 kannatamine1535=Koell 1 **kannataman** *g* ≡ 50**karistus** ⇒ **nuhtlus****Karthusen** S 1 *nimi*1589=Awerbach 1 **Karthusen** *n* ≡ 11**kartma** V 11535=Koell 1 **karthada** *inf* ≡ 65**katessas** → **kaheksas****katoliku** ADJ 11585≤Völcker 1 **katholische** *g* ≡ 32**Katrina** S 1 *nimi*1589=Awerbach 1 **katrina** *n* ≡ 20**kats** → **kaks****katsa** → **kaheksa****kaua** ADV 11535=Koell 1 **kauwa** ≡ 114

kaunis ADJ 1 → üli-kaunis

1587≤Boierus 1 **kaunis** *n* ≡ 8

kaval ADJ 2

1535=Koell 1 **kawal** *n* ≡ 154

1585≤Völcker 1 **kauwalla** *g* vale ≡ 49

ke → kes

keegi PRON 3

1589=Awerbach 1 **kenneke** *n* ≡ 23

1600≡kohtuvanne 1 **keddakit** *p* ≡ 4

1600≡kohtuvanne 1 **kellekil** *ad* ≡ 2

keelama → ära_keelama

keik → kõik

ken → kes

keneke → keegi

kes PRON 12 ⇒ egas*, kumb

1524≤Kullamaa 2 **ken** *n* ≡ 1, 15

1535=Koell 1 **ke** *n* ≡ 146

1550≡LiiviTalu 1 **Keiß** *n* ≡ 12

1550≡LiiviTalu 2 **keß** *n* ≡ 6, 10

1550≡LiiviTalu 3 **Keß** *n* ≡ 1, 2, 3

1585≤Völcker 1 **ke** *n* ≡ 22

1587≤Boierus 1 **kes** *n* ≡ 22

1589=Awerbach 1 **kæ** *n?* ≡ 22

kihelkond S 4

1224≤LHKroonika 1 **kilegundis** *lad* ≡ 15

1224≤LHKroonika 1 **kiligundam** *lad* ≡ 17

1224≤LHKroonika 1 **kiligundis** *lad* ≡ 20

1224≤LHKroonika 1 **kylegundam** *lad* ≡ 16

kiitus ADJ 2 kiiduväärt

1589=Awerbach 1 **kýtusse** *g* ≡ 16

1589=Awerbach 1 **kittussest** *el* ≡ 25

kik → kõik

kindlalt ⇒ vissisti*

kindlasti ADV 1

1535=Koell 1 **kyndlest** ≡ 58

kinni ADV 1

1535=Koell 1 **kynny** (- köitma) ≡ 187

kirik S 6 → kirik.isand

1524≤Kullamaa 1 **kyrkun** *g* ≡ 23

- 1550=LiiviTalu 1 **kirck** *n* ≡ 10
 1550=LiiviTalu 1 **kirko** *g* ≡ 3
 1585≤Völcker 2 **kirk** *n* (*risti-*) ≡ 33, 56
 1587≤Boierus 1 **kyrck** *n* ≡ 32
- kirik.isand** *s* 2
 1585≤Völcker 2 **kirk.isande** *g* ≡ 64, 71
- kirjutama** *v* 3
 1535=kiri 3 **kirigete** *inf?* ≡ 9, 18, 20
- kirk → kirik
- kiusama** *v* 2
 1510=Postilla 1 **kychwsap** *pr sg3* ≡ 3
 1535=Koell 1 **kwysatama** *?* ≡ 155
- kiusatus** *s* 2 ⇒ **ohatus***
 1535=Koell 1 **kywsattussen** *g* ≡ 152
 1535=Koell 1 **kywsatussest** *el* ≡ 157
- knackenhouer*** *s* 1 lihunik
 1570=ametivanne2 1 **Knackenhouer** *n* *alamsk* knoken-houer ≡ 7
- koda** *s* 1
 1585≤Völcker 1 **kotta** *p?* ≡ 54
- kodanik** *s* 1
 1589=Awerbach 1 **koddenick** *n* ≡ 11
- koer** *s* 1 lõvi → viga-vereline
 1535=Koell 1 **Noer** *n* *kirjaviga* ≡ 154
- koguni** *adv* 1
 1535=Koell 1 **kockones** ≡ 13
- kohtumõistja ⇒ **sundija**
- kohus** *s* 2
 1550≤TalupVanne 1 **kochto** *g* ≡ 2
 1589=Awerbach 1 **kochtu** *g* (*~sundija*) ≡ 4
- kohut mõistma ⇒ **sundima**
- koitma** *v* 1
 1587=Becker 1 **koitap** *pr sg3* ≡ 1
- kokku** *adv* 1
 1587≤Boierus 1 **koku** ≡ 31
- kolmas** *num* 9
 1535=Koell 1 **kolmandel** *ad* ≡ 4
 1535=Koell 1 *kolmandes* *n* ≡ 119
 1535=Koell 1 **kolmandes** *n* ≡ 123
 1550=LiiviTalu 2 **kolmaß** *n* ≡ 9, 10

- 1585≤Völcker 1 **kolmandel** *ad* ≡ 27
 1585≤Völcker 2 **kolmandes** *n* ≡ 41, 61
 1589=Awerbach 1 **kolmandelle** *all* ≡ 34
kombel ADP 2 ⇒ **taval** → **sel_kombel**
 1589=Awerbach 1 **kombel** ≡ 6
 1600=kohtuvanne 1 **kombel** ≡ 3
 konfirmatsioon ⇒ **vermetus***
koolma V 3 **surema**
 1585≤Völcker 1 **kohlnut** *NUD* ≡ 31
 1587≤Boierus 1 **kolda** *inf* ≡ 25
 1587≤Boierus 1 **kolut** *NUD* ≡ 27
 koos ⇒ **kaas**
kord S 1
 1550=LiiviTalu 1 **kort** ≡ 5
 korda → **teist_korda**
Kristus S 9 *nimi*
 1524≤Kullamaa 1 **X^{us}** *n lühend* ≡ 12
 1535=Koell 1 **Christusse** *g* ≡ 182
 1535=Koell 1 **Christussen** *g* ≡ 142
 1535=Koell 2 **Christussen** *g* ≡ 102, 177
 1550≤TalupVanne 1 **Christus** *n* ≡ 5
 1585≤Völcker 1 **Christum** *lad* ≡ 21
 1585≤Völcker 1 **Christus** *n* ≡ 16
 1589=Awerbach 1 **Christi** *lad* ≡ 33
kui ADV/KONJ 25 ⇒ **kus***, **kut***
 1535=Koell 2 **Kwy** *kuidas* ≡ 190, 200
 1535=Koell 1 **kwy** *kuidas* ≡ 75
 1535≤ametivanne1 1 **kuÿ** ≡ 6
 1535≤kiri 2 **kw** ≡ 16, 28
 1535≤kiri 2 **kwj** ≡ 8, 25
 1535≤kiri 1 **kwu.me** *kui ma* ≡ 6
 1550=LiiviTalu 1 **ko** ≡ 8
 1550≤TalupVanne 1 **kuy** ≡ 5
 1570≥ametivanne2 1 **kvÿ** ≡ 4
 1585≤Völcker 2 **kui** ≡ 6, 8
 1587=Becker 1 **Kuy** ≡ 1
 1587≤Boierus 3 **kui** ≡ 2, 18, 37
 1589=Awerbach 2 **Kuÿ** ≡ 7, 17
 1589=Awerbach 1 **kuÿ** ≡ 23

1589=Awerbach 3 **kuy** ≡ 12, 23, 27

1589=Awerbach 1 **kywÿ** ≡ 8

kuidas ⇒ **kui**

kumb PRON 9 kes, mis

1524≤Kullamaa 1 **kumma** *g* ≡ 16

1535=Koell 3 **kumb** *n* ≡ 31, 176, 207

1587≤Boierus 1 **komb** *n* ≡ 9

1589=Awerbach 2 **kumb** *n* ≡ 18, 20

1589=Awerbach 1 **kumba** *pl n* ≡ 12

1589=Awerbach 1 **Kumba** *pl n* ≡ 5

kun → **kus**

kuna ADV 2

1587≤Boierus 1 **Kwna** ≡ 40

1587≤Boierus 1 **kwna** ≡ 18

kuningas S 1

1535=kiri 1 **Kunnige** *g* ≡ 3

kuninglik ADJ 1 *sks* königlich

1589=Awerbach 1 **Coni...** ≡ 1

kunst S 2 oskus

1589=Awerbach 1 **kunste** *pl g?* ≡ 17

1589=Awerbach 1 **kunstest** *el* ≡ 26

kurat ⇒ **kõhnret**

kuri ADJ 7

1524≤Kullamaa 1 **kurÿa** *ill* ≡ 7

1524≤Kullamaa 1 **kuryasth** *el* ≡ 8

1535=Koell 1 **kurya** *p* (*kurja tegema*) ≡ 147

1535=Koell 2 **kuryan** *g* ≡ 126, 127

1585≤Völcker 1 **kuriast** *el* ≡ 11

1585≤Völcker 1 **kurya** *g* ≡ 10

kus* ADV 7 kui

1535=Koell 1 **kos** ≡ 162

1535=Koell 2 **kos** ≡ 12, 62

1535=kiri 1 **kus** ≡ 22

1550=LiiviTalu 1 **Kuß** ≡ 5

1550=LiiviTalu 1 **kuß** ≡ 4

1587≤Boierus 1 **kwn** ≡ 13

kust ADV 1

1535=Koell 1 **kust** ≡ 8

kut* ADV/KONJ 9 ⇒ **kui**

1524≤Kullamaa 1 **kut** ≡ 6

1535=Koell 1 **buth** *kirjaviga* ≡ 201

1535=Koell 1 **kuth** ≡ 79

1535=Koell 1 **kuth** ≡ 13

1535=Koell 4 **kuth** ≡ 22, 121, 136, 198

1600≡kohtuvanne 1 **kudt** ≡ 4

kutsuma v 3

1535=Koell 1 **kuthsutaxet** *ips pr* nimetama ≡ 200

1535=Koell 1 **kutzutax** *ips pr* nimetama ≡ 200

1587≤Boierus 1 **kutzke** *imp pr pl2* hüüdma ≡ 33

kuu s 1

1589=Awerbach 1 **kwe** *g?* ≡ 33

kuues NUM 2

1535=Koell 1 **kudendes** *n* ≡ 150

1585≤Völcker 1 **kuwendes** *n* ≡ 46

kuulja s 2

1535≤ametivanne1 1 **kuelya** *n (sõna-)* ≡ 6

1570≥ametivanne2 1 **kuelyä** *n (sõna-)* ≡ 4

kuulma v 4

1535=Koell 1 **kule** *imp pr sg2* ≡ 78

1535≤kiri 1 **Culeme** *sup* ≡ 21

1585≤Völcker 1 **kuhlma** *sup* ≡ 60

1587≤Boierus 1 **kwlge** *imp pr pl2* ≡ 17

kuus NUM 1

1589=Awerbach 1 **kuests** *el* ≡ 18

kuus-kümmend NUM 1

1589=Awerbach 1 **kuests-kumneste** *el* ≡ 18

kõhnret s 3 kurat, paharet

1535=Koell 1 **köhenret** *n* ≡ 59

1535=Koell 1 **köhenrettin** *g* ≡ 24

1535=Koell 1 **köhenrettyd** *p* ≡ 129

kõige.vägevam ADJ 3

1535=Koell 1 **keike.wegkewen** *g* ≡ 7

1585≤Völcker 1 **kike.wæggewemb** *n* ≡ 19

1585≤Völcker 1 **kike.weggiwemb** *n* ≡ 29

kõik PRON 26 → kõige.vägevam

1524≤Kullamaa 2 **keicke** *g* ≡ 21, 24

1524≤Kullamaa 1 **keykyny** (*kõigeväGINE*) ≡ 14

1535=Koell 1 **keick** *n* ≡ 12

1535=Koell 2 **keick** *n* ≡ 23, 60

- 1535=Koell 1 **keikes** *in* ≡ 104
 1535=Koell 1 **keikes** *in* ≡ 21
 1535=Koell 1 **keikest** *el* ≡ 107
 1535=Koell 1 **keyck** *n* ≡ 100
 1535=Koell 1 **keycke** *g* ≡ 110
 1535=Koell 1 **keyk** *n* ≡ 143
 1535=Koell 1 **keyke+ses** (*kõige sees*) ≡ 130
 1535=Koell 1 **keykest** *el* ≡ 144
 1535≤kiri 3 **keick** *n* ≡ 1, 4, 13
 1550=LiiviTalu 1 **keick** *n* ≡ 9
 1585≤Völcker 1 **kik** *n* ≡ 55
 1585≤Völcker 1 **kike** *g* ≡ 14
 1585≤Völcker 1 **kikist** *el* ≡ 11
 1587≤Boierus 1 **kik** *n* ≡ 34
 1587≤Boierus 2 **kike** *g* ≡ 16, 39
 1589=Awerbach 1 **keick** *n* ≡ 6
 1589=Awerbach 1 **keickelle** *pl all* ≡ 3

kõrgem ADJ 1

- 1535=Koell 1 **körkembast** *el* ≡ 157

Kärk S 1 *nimi*

- 1570=ametivanne2 1 **Kerck** *n* ≡ 6

käsi S 3

- 1524≤Kullamaa 1 **ketel** *ad* (*paremal käel*) ≡ 20
 1535=Koell 1 **kedel** *ad* (*paremal käel*) ≡ 8
 1585≤Völcker 1 **kæyæl** *ad* (*paremal käel*) ≡ 29

käsk S 18

- 1535=Koell 1 **kesck** *n* ≡ 182
 1585≤Völcker 1 **kæsk** *n* ≡ 59
 1585≤Völcker 15 **kæsk** *n* ≡ 36, 37, 39, 41, 43, 45, 46, 48, 49, 51, 53, 57, 61, 63, 65
 1585≤Völcker 1 **kæskæt** *pl n* ≡ 56

käskima V 2

- 1535=Koell 1 **kescknut** *NUD* ≡ 181
 1535=Koell 1 **kesset** *TUD* ≡ 176

kõitma V 1

- 1535=Koell 1 **kõwteda** *inf* (*kinni -*) ≡ 187

küll ADV 2

- 1535=Koell 1 **küll** ≡ 35
 1535≤kiri 1 **kull** ≡ 20

külvaja s 11490=Contractus 1 **kulweya** n ≅ 2**kümme** NUM 11585≤Völcker 1 **Kümme** n ≅ 36**kümmend** NUM 1 → kuus.kümmend1589=Awerbach 1 **kum^ment** p (kaheksa-) ≅ 35**kümnes** NUM 11585≤Völcker 1 **kümnes** n ≅ 53**küsima** v 11600=kohtuvanne 1 **kübitut** TUD ≅ 2**laisk** ADJ 11587≤Boierus 1 **laysa** pl n ≅ 27

langema ⇒ sadama

laps s 11535=Koell 1 **lapsedel** pl ad ≅ 80**laskma** v 21535=Koell 1 **laske** imp pr pl2 ≅ 1871535=Koell 1 **laszke** imp pr pl2 ≅ 189**laulma** v 31224≤LHKroonika 2 **Laula** imp pr sg2 ≅ 6, 61587≤Boierus 1 **lauluge** imp pr pl2 ≅ 29

leha → liha

lehane → lihane

leib s 41524≤Kullamaa 1 **leybp** n ≅ 41535=Koell 1 **leiban** g ≅ 2031535≤kiri 1 **leibe** p ≅ 261585≤Völcker 1 **leib** n ≅ 7**leidma** v 11535=Koell 1 **löwdade** inf ≅ 189**lepitaja** s 11535=Koell 1 **leppüteyet** p ≅ 16**lepitama** v 11535=Koell 1 **leppitis** inf sg3 ≅ 38**leppima** v 11550=LiiviTalu 1 **leppitut** TUD ≅ 5**Liffland*** s 2 *nimi*1535≤ametivanne1 1 **lifflandi** g *sks* ≅ 41589=Awerbach 1 **liffante** g *sks* ≅ 2

ligimene ⇒ lähem

liha s 9 → liha.võtmine1524≤Kullamaa 1 **lehan** g ≅ 251524≤Kullamaa 1 *lh* ≅ 251535=Koell 3 **leha** n, g ≅ 22, 53, 1541535=Koell 3 **lehan** g ≅ 33, 39, 401585≤Völcker 1 **liha** g ≅ 34**liha.võtmine** s 11585≤Völcker 1 **leha.wotmene** n ≅ 67**lihane** ADJ 1 oma1535=Koell 1 **lehasen** g ≅ 126

lihunik ⇒ knackenhouer

liin → linn

linn s 6 ⇒ Burg*1535≤Sametivanne1 1 **lynnhall** ad ≅ 51570≥ametivanne2 1 **Lýnnhall** ad ≅ 31587≤Boierus 1 **lina** g ≅ 301589=Awerbach 1 **lienast** el ≅ 21589=Awerbach 1 **lina** g ≅ 111589=Awerbach 1 **lyenasts** g? ≅ 4

linnapea ⇒ bürger.meister

looja s 11585≤Völcker 1 **loya** n ≅ 20

loom ⇒ tõbras

looma v 21524≤Kullamaa 1 **lonuth** NUD ≅ 151535=Koell 1 **lonuth** NUD ≅ 14**lootmine** s 11587≤Boierus 1 **lootmine** n ≅ 11**lunastaja** s 11587≤Boierus 1 **lunastaya** n ≅ 18

lunastama → ära.lunastama*

lõvi ⇒ koer

läbi ADP 71535=Koell 1 **lebbi** ≅ 1421535=Koell 1 **lebbby** ≅ 191535=Koell 1 **lebbby** ≅ 491535=Koell 3 **lebbby** ≅ 38, 175, 1771589=Awerbach 1 **lebbÿ** ≅ 16

läheb → minema

lähem s 3 ligimene1585≤Völcker 1 **læhembe** *g* ≡ 541585≤Völcker 2 **læhæmbe** *g* ≡ 50, 52**lähetama** v 11535≤kiri 1 **lehetä** *inf* ≡ 11**läigitaja*** s 1 arst, lõikaja1589=Awerbach 1 **leýkitaja** *n* ≡ 8**läkitama** v 21535=Koell 1 **leckytanut** *NUD* ≡ 331535≤kiri 1 **lekkatta** *inf* ≡ 3**ma** → mina**maa** s 6 → isa.maa, maha, maa_peale, maa.mees, Saare.maa1524≤Kullamaa 1 **maeße** *in* ≡ 31524≤Kullamaa 1 **mhae** *g* ≡ 151535≤ametivannel 1 **maell** *ad* ≡ 41585≤Völcker 1 **mah** *g* ≡ 61585≤Völcker 1 **maha** *g* ≡ 201589=Awerbach 1 **mhale** *all* ≡ 2**maa_peale** ADV 2 → maa, maha1535=Koell 1 **maa.peel** ≡ 1221535=Koell 1 **maha.peel** ≡ 32

maailm ⇒ ilm

maa.mees s 1 → maa, mees1583=Duker 1 **Ma.mees** *n* ≡ 1**madal** ADJ 11587≤Boierus 1 **mada_lass** *tr* ≡ 19**magama** v 31224≤LHKroonika 1 **Maga** *imp pr sg2 liivi* ≡ 41224≤LHKroonika 1 **magamas** *liivi* ≡ 41224≤LHKroonika 1 **magetac** *ips imp?* ≡ 3**maha** ADV 3 → maa, maha_matma1535=Koell 1 **maha** ≡ 331585≤Völcker 1 **maha** (*- minema*) ≡ 261587≤Boierus 1 **maha** (*- jätma*) ≡ 12**maha_matma** v 11535=Koell 1 **maha.mattet** *TUD* ≡ 2**maja** s 5 maleva laagriplats, kogunemiskoht1224≤LHKroonika 2 **maia** *lad* ≡ 5, 111224≤LHKroonika 1 **maiam** *lad* ≡ 12

1224≤LHKroonika 1 **maias** *lad* ≡ 5

1224≤LHKroonika 1 **mayam** *lad* ≡ 9

maksma v 5

1535=Koell 1 **maxma** *sup* ≡ 35

1550=LiiviTalu 1 **macksap** *pr sg3* ≡ 6

1550=LiiviTalu 1 **Maksap** *pr sg3* ≡ 4

1550=LiiviTalu 1 **Maxap** *pr sg3* ≡ 1

1550=LiiviTalu 1 **maxap** *pr sg3* ≡ 2

malev s 5 sõjavägi

1224≤LHKroonika 3 **malewa** *n* ≡ 1, 7, 8

1224≤LHKroonika 1 **malewam** *lad* ≡ 10

1224≤LHKroonika 1 **MALWEA** *lad* ≡ 2

manu ADP 1 juurde

1587≤Boierus 1 **manu** ≡ 34

Maria s 5 *nimi*

1524≤Kullamaa 1 **Maria** *n* ≡ 10

1524≤Kullamaa 1 **Mariast** *el* ≡ 17

1585≤Völcker 1 **Marya** *n* ≡ 16

1585≤Völcker 1 **marya** *n* ≡ 12

1585≤Völcker 1 **Maryast** *el* ≡ 23

matma v 2 → maha_matma

1524≤Kullamaa 1 **maddanut** *NUD* ≡ 19

1585≤Völcker 1 **mattetut** *TUD* ≡ 26

Mats s 1 *nimi*

1550≤TalupVanne 1 **Matz** *n* ≡ 1

me → meie

mea → mis

meagi → miski

meel s 5 → meele.vald

1535=Koell 1 *mel* *n* ≡ 153

1535=Koell 1 **mel** *n* ≡ 11

1535≤kiri 1 **mehll** *n* ≡ 19

1587≤Boierus 2 **mele** *ill* (*-de panema*) ≡ 6, 29

meele.vald s 1

1585≤Völcker 1 **mele.walt** *n* ≡ 5

mees s 3 → maa-mees, pere-mees

1587≤Boierus 1 **mies** *n* ≡ 36

1589=Awerbach 1 **mehed** *pl n* ≡ 10

1589=Awerbach 1 **mehes** *n* ≡ 16

meie PRON 78 → isa.meie

- 1524≤Kullamaa 1 **meýt** *p* ≡ 8
 1524≤Kullamaa 2 **meýtte** *g* ≡ 4, 6
 1524≤Kullamaa 1 **meddten** *g* ≡ 16
 1524≤Kullamaa 2 **meye** *n, g* ≡ 5, 6
 1524≤Kullamaa 1 **meyttyt** *p* ≡ 7
 1535≤kiri 1 **Me** *n* ≡ 9
 1535=Koell 1 **Meddy** *g* ≡ 77
 1535=Koell 1 **meddy** *g* ≡ 149
 1535=Koell 2 **meddy** *g* ≡ 139, 160
 1535=Koell 1 **meddy** *g* ≡ 193
 1535=Koell 7 **meddy** *g* ≡ 29, 33, 40, 134, 142, 146, 154
 1535=Koell 1 **medy** *g* ≡ 35
 1535=Koell 1 **medy** *g* ≡ 125
 1535=Koell 1 **meid** *p* ≡ 190
 1535=Koell 1 **meil** *ad* ≡ 19
 1535=Koell 1 **meil** *ad* ≡ 15
 1535=Koell 6 **meil** *ad* ≡ 128, 141, 144, 146, 161, 162
 1535=Koell 1 **meile** *all* ≡ 157
 1535=Koell 1 **meyd** *p* ≡ 79
 1535=Koell 1 **meyd** *p* ≡ 151
 1535=Koell 2 **meyd** *p* ≡ 36, 49
 1535=Koell 1 **meye** *g* ≡ 155
 1535=Koell 1 **meye** *n* ≡ 106
 1535=Koell 2 **meye** *n* ≡ 144, 156
 1535=Koell 1 **meye** *n* ≡ 100
 1535=Koell 1 **meye** *n* ≡ 191
 1535=Koell 2 **meye** *n* ≡ 75, 160
 1535=Koell 1 **Meye** *n* ≡ 196
 1535=Koell 6 **meye** *n* ≡ 104, 133, 158, 190, 194, 197
 1535=Koell 2 **meyle** *all* ≡ 72, 105
 1535=Koell 1 **meyst** *el* ≡ 135
 1585≤Völcker 4 **mede** *g* ≡ 3, 8, 17, 22
 1585≤Völcker 1 **Medi** *g* ≡ 6
 1585≤Völcker 1 **medi** *g* ≡ 9
 1585≤Völcker 2 **meid** *p* ≡ 10, 11
 1585≤Völcker 2 **meie** *n, g* ≡ 8, 18
 1585≤Völcker 3 **meile** *all* ≡ 4, 7, 8
 1587≤Boierus 1 **meie** *g* ≡ 9

- 1587≤Boierus 1 **meile** *all* ≡ 25
 1587≤Boierus 2 **meye** *g* ≡ 18, 23
 1589=Awerbach 2 **meÿe** *n* ≡ 29, 30
 1589=Awerbach 1 **Meye** *n* ≡ 1
 1589=Awerbach 4 **meye** *g* ≡ 5, 5, 15, 32

meister *s* 1 → **bürger.meister**

- 1535≤ametivannel 1 **Mester** *n* ≡ 4

mets *s* 2

- 1550≤TalupVanne 2 **Metz** *n* ≡ 3, 3

mina *PRON* 31 → **kui** (kui+ma)

- 1510≡Postilla 1 **Myna** *n* ≡ 2
 1524≤Kullamaa 1 **Minna** *n* ≡ 23
 1535=Koell 1 **minu** *g* ≡ 208
 1535=Koell 1 **minu** *g* ≡ 207
 1535≤ametivannel 1 **myn** *g* ≡ 4
 1535≤ametivannel 1 **mynd** *p* ≡ 6
 1535≤ametivannel 1 **Mynno** *n* ≡ 1
 1535≤kiri 3 **me** *n* ≡ 17, 21, 25
 1535≤kiri 2 **Me** *n* ≡ 2, 6
 1535≤kiri 1 **mine** *n* ≡ 16
 1535≤kiri 1 **minnule** *all* ≡ 10
 1535≤kiri 1 **minull** *ad* ≡ 19
 1535≤kiri 2 **Mu** *g* ≡ 1, 11
 1535≤kiri 1 **Myne** *n* ≡ 8
 1550≤TalupVanne 1 **minna** *n* ≡ 4
 1550≤TalupVanne 1 **moho** *g?, p?* ≡ 5
 1550≤TalupVanne 1 **Mynna** *n* ≡ 1
 1570≥ametivanne2 1 **münd** *p* ≡ 4
 1570≥ametivanne2 1 **Münno** *n* ≡ 1
 1585≤Völcker 2 **Mena** *n* ≡ 19, 31
 1585≤Völcker 1 **mina** *g?* ≡ 38
 1600≡kohtuvanne 1 **mind** *p* ≡ 5
 1600≡kohtuvanne 1 **Minna** *n* ≡ 1
 1600≡kohtuvanne 1 **minna** *n* ≡ 1
 1600≡kohtuvanne 1 **münno** *g* ≡ 1
 1600≡kohtuvanne 1 **münnul** *ad* ≡ 2

minema *v* 4 → **üles_minema**

- 1535=Koell 1 **mennut** *NUD* (taevasse ~) ≡ 6
 1535≤kiri 1 **lehep** *pr sg3* ≡ 26

- 1585≤Völcker 1 **minnut** *NUD* (*maha* ~) ≡ 26
 1587≤Boierus 1 **läwet** *pr pl3* (*hukka* ~) ≡ 38
- mink.pärast** → **mis.pärast**
- mis** *PRON* 13 ⇒ **kumb**
- 1535=Koell 1 **Mea** *n?* ≡ 197
 1535=Koell 1 **mea** *n* ≡ 127
 1535=Koell 1 **Mea** *n* ≡ 170
 1535=Koell 3 **mea** *n* ≡ 44, 105, 131
 1535≤kiri 2 **mea** *n* ≡ 5, 11
 1535≤kiri 1 **Men** *n rts men* aga ≡ 19
 1550=LiiviTalu 1 **miß** *n* ≡ 4
 1585≤Völcker 1 **mea** *n* ≡ 55
 1587≤Boierus 1 **Mes** *n* ≡ 32
 1600=kohtuvanne 1 **me** *g* ≡ 1
- mis.pärast** *ADV* 4
- 1535=Koell 1 **Mynck.perest** ≡ 61
 1535=Koell 3 **Mynck.perest** ≡ 99, 132, 180
- miski** *PRON* 4
- 1535=Koell 1 **meakyt** *p* ≡ 21
 1535=Koell 1 **meakyth** *p* ≡ 91
 1535=Koell 1 **myddykyt** *p* ≡ 21
 1535=Koell 1 **myddykyth** *p* ≡ 91
- missa** *s* 1
- 1585≤Völcker 1 **missi** *g?* ≡ 60
- moder*** *s* 2 emand, ema
- 1535≤kiri 2 **moder** *n alamsks, rts moder* ≡ 1, 12
- muistma*** *v* 4 mõistma, mäletama
- 1535=Koell 1 **muysta** *imp pr sg2* ≡ 123
 1535=Koell 1 **muystama** *pr pl1* ≡ 105
 1535=Koell 1 **muysteth** *TUD* ≡ 47
 1535=Koell 1 **muystma** *sup* ≡ 11
- muistma*** *s* 1 mõistmine, mäletamine
- 1535=Koell 1 **muystmas** *n* ≡ 11
- murdma** *v* 1
- 1535=Koell 1 **murdis** *imf sg3* ≡ 203
- murelik** *ADJ* 1
- 1587≤Boierus 1 **murelik** *n* ≡ 3
- mut*** *KONJ* 1 aga
- 1535≤kiri 1 **mut** *sm mutta* ≡ 20

muu PRON 11535=Koell 1 **mued** *p* ≡ 136mõistma ⇒ **muistma***mõistmine ⇒ **muistma*****mõni** PRON 11524≤Kullamaa 1 **monnist** *el?* ≡ 27**mõtleva** *v* 31587≤Boierus 1 **mõtelda** *inf* ≡ 61587≤Boierus 2 **mõtlate** *pr pl2* ≡ 36, 37**mõtlus** *s* 1 mõtlemine1535=Koell 1 **motlusten** *pl g* ≡ 134mäletama ⇒ **muistma***mäletamine ⇒ **muistma***, mäletus**mäletus** *s* 1 mäletamine1587≤Boierus 1 **meletus** *n* ≡ 10**mööda** ADV 11535=Koell 1 **möeda** ≡ 61**N** *s* 2 *nimi*1600=kohtuvanne 2 **N** (*initsiaalid N. N.*) ≡ 1, 1nad → **nemad****naine** *s* 71524≤Kullamaa 1 **naÿbyte** *pl g* ≡ 111585≤Völcker 1 **neine** *n* ≡ 521585≤Völcker 1 **neiste** *pl g* ≡ 141587≤Boierus 1 **nainæ** *n* ≡ 361589=Awerbach 1 **naÿn** *n* ≡ 171589=Awerbach 1 **naÿselle** *all* ≡ 201589=Awerbach 1 **naysede** *p* ≡ 15**najal** ADP 11535=Koell 1 **naJal** ≡ 208**need** PRON 20 ⇒ **nemad**1535=Koell 1 **ne** *n* ≡ 101535=Koell 2 **ne** *n* ≡ 10, 1981535=Koell 1 **nec** *n* ≡ 1431535=Koell 1 **neys** *in* ≡ 1851535=Koell 1 **neyst** *el* ≡ 51585≤Völcker 2 **Ne** *n* ≡ 56, 681585≤Völcker 2 **ne** *n* ≡ 30, 571585≤Völcker 2 **neid** *p* ≡ 41, 611585≤Völcker 1 **neist** *el* ≡ 33

- 1585≤Völcker 1 **nenne** *g* ≡ 33
 1587≤Boierus 1 **neit** *p* ≡ 37
 1589=Awerbach 1 **ne** *g* ≡ 10
 1589=Awerbach 1 **neÿe** *g* ≡ 10
 1589=Awerbach 1 **neist** *el* ≡ 24
 1589=Awerbach 1 **neye** *g* ≡ 3
 1589=Awerbach 1 **neyst** *el* ≡ 23
- needma** *v* 1
 1535=Koell 1 **needma** *sup* ≡ 137
- neitsi** *s* 1 ⇒ junkur*
 1524≤Kullamaa 1 **neytzezt** *el* ≡ 18
- neli** *num* 1
 1589=Awerbach 1 **nelÿade** *g?* ≡ 19
- neljandes → neljas
neljas *num* 2
 1585≤Völcker 2 **nelyandes** *n* ≡ 43, 63
- nemad** *pron* 6 need
 1535=Koell 1 **nema** *n* ≡ 198
 1535=Koell 1 **nema** *n* ≡ 200
 1535=Koell 1 **neme** *n* ≡ 114
 1535=Koell 1 **neme** *n* ≡ 116
 1535≤kiri 1 **nheme** *n* ≡ 5
 1589=Awerbach 1 **nema** *n* ≡ 26
- nii** *adv* 6 → nii_ka, nii.palju
 1550≤TalupVanne 1 **ny** ≡ 5
 1587≤Boierus 4 **ni** ≡ 11, 14, 15, 18
 1600=kohtuvanne 1 **ni** ≡ 4
- nii_ka** *adv* 1
 1585≤Völcker 1 **ni.kas** ≡ 6
- nii.palju** *adv* 2
 1535≤kiri 1 **nie.pallo** ≡ 23
 1535≤kiri 1 **nyy.pallj** ≡ 6
- nimetama** *v* 2 ⇒ kutsuma
 1589=Awerbach 1 **njmmitut** *tud* ≡ 28
 1589=Awerbach 1 **nymitut** *tud* ≡ 24
- nimi** *s* 10
 1524≤Kullamaa 1 **nÿmmÿ** *n* ≡ 2
 1535=Koell 1 **nyme** *g* ≡ 101
 1535=Koell 1 **nymy** *n* ≡ 83

- 1535≤ametivanne1 1 **nyme** *g* ≡ 3
 1585≤Völcker 4 **nimi** *n* ≡ 1, 1, 4, 40
 1585≤Völcker 1 **nymi** *n* ≡ 2
 1589=Awerbach 1 **nimmy** *g* ≡ 17

ninda → nõnda

ning KONJ 124 ja

- 1524≤Kullamaa 2 **ninck** ≡ 19, 22
 1524≤Kullamaa 7 **nynck** ≡ 3, 5, 11, 15, 15, 26, 27
 1535=Koell 1 **ninck** ≡ 180
 1535=Koell 2 **ninck** ≡ 23, 50
 1535=Koell 1 **ninck** ≡ 25
 1535=Koell 1 **ninck** ≡ 90
 1535=Koell 6 **ninck** ≡ 40, 78, 118, 138, 184, 188
 1535=Koell 2 **ninck** ≡ 52, 147
 1535=Koell 20 **ninck** ≡ 10, 18, 26, 30, 42, 55, 57, 59, 84, 108, 108, 130, 132, 140, 156, 159, 162, 173, 175, 206
 1535=Koell 1 **Nynck** ≡ 151
 1535=Koell 1 **Nynck** ≡ 76
 1535=Koell 2 **Nynck** ≡ 112, 116
 1535=Koell 1 **nynck** ≡ 2
 1535=Koell 1 **nynck** ≡ 8
 1535=Koell 14 **Nynck** ≡ 36, 38, 53, 64, 102, 103, 109, 115, 127, 143, 178, 193, 204, 205
 1535=Koell 6 **nynck** ≡ 22, 27, 41, 66, 186, 203
 1535≤ametivanne1 1 **ninck** ≡ 7
 1535≤ametivanne1 4 **nynck** ≡ 1, 2, 5, 6
 1535≤kiri 1 **ninck** ≡ 13
 1550=LiiviTalu 1 **nick** ≡ 10
 1550=LiiviTalu 3 **ninck** ≡ 1, 10, 12
 1550≤TalapVanne 2 **ninck** ≡ 2, 2
 1570≥ametivanne2 1 **nynck** ≡ 2
 1570≥ametivanne2 2 **nynck** ≡ 1, 3
 1570≥ametivanne2 2 **ninck** ≡ 2, 5
 1585≤Völcker 4 **Nink** ≡ 7, 9, 14, 20
 1585≤Völcker 7 **nink** ≡ 17, 20, 25, 31, 35, 44, 55
 1587≤Boierus 1 **nick** ≡ 16
 1587≤Boierus 12 **ninck** ≡ 2, 4, 6, 8, 12, 14, 15, 18, 24, 35, 35, 36
 1587≤Boierus 1 **Ninck** ≡ 41
 1589=Awerbach 1 **Ninck** ≡ 10
 1589=Awerbach 10 **ninck** ≡ 1, 3, 5, 7, 9, 13, 15, 16, 26, 31

1600≡kohtuvanne 1 **n.** *lühend* ≡ 21600≡kohtuvanne 2 **ninck** ≡ 3, 4**noor** ADJ 11587≤Boierus 1 **nor** *n* ≡ 35**nuhtlus** S 3 karistus1550≡LiiviTalu 2 **nuchtloBest** *el* ≡ 9, 91550≡LiiviTalu 1 **nuchtuß** *n?* ≡ 2nutma ⇒ **itkema****nõnda** ADV 121524≤Kullamaa 1 **nýnda** ≡ 51535=Koell 1 **nynda** ≡ 1781535=Koell 3 **nynda** ≡ 11, 21, 791535=Koell 2 **Nynda** ≡ 123, 2011535=Koell 4 **nynda** ≡ 38, 48, 107, 1211535≤kiri 1 **Ninda** ≡ 7**nägema** V 21589=Awerbach 1 **neckmette** *MATA* ≡ 191589=Awerbach 1 **nennut** *NUD* ≡ 27**nüüd** ADV 71535=Koell 1 **nued** ≡ 1631535=Koell 2 **nüed** ≡ 21, 1591535=Koell 1 **nüedt** ≡ 1821535=Koell 1 **nüedt** ≡ 661585≤Völcker 1 **nüd** ≡ 171600≡kohtuvanne 1 **nüht** ≡ 2**oftalmist*** S 1 silmaarst1589=Awerbach 1 **Optalmist** *n* ≡ 8**ohatus*** S 1 oht, kiusatus1524≤Kullamaa 1 **Ohachtuß** *ill?* ≡ 7oht ⇒ **ohatus*****oinas** S 11587≤Boierus 1 **oinas** *n* ≡ 22**olema** V 781524≤Kullamaa 1 **olte** *pr sg2 kirjaviga* ≡ 11524≤Kullamaa 3 **on** *pr sg3* ≡ 2, 16, 191535=Koell 2 **olecksis** *knd pr neg* ≡ 15, 621535=Koell 4 **olema** *sup* ≡ 47, 57, 61, 681535=Koell 1 **ollecksis** *knd pr neg* ≡ 181535=Koell 1 **ollecksis** *knd pr* ≡ 13

- 1535=Koell 1 **ollecksit** *knd pr sg2* ≡ 24
 1535=Koell 1 **oly** *imf sg3* ≡ 22
 1535=Koell 1 **oly** *imf sg3* ≡ 15
 1535=Koell 1 **omat** *pr pl3* ≡ 165
 1535=Koell 1 **ommat** *pr pl3* ≡ 147
 1535=Koell 3 **on** *pr sg3* ≡ 179, 181, 207
 1535=Koell 4 **on** *pr sg3* ≡ 42, 76, 98, 154
 1535=Koell 14 **on** *pr sg3* ≡ 11, 28, 32, 45, 49, 67, 73, 106, 128, 153, 162, 170, 172, 176
 1535≤ametivanne1 1 **olla** *inf* ≡ 6
 1535≤kiri 2 **oen** *pr sg3* ≡ 9, 19
 1535≤kiri 1 **olla** *inf* ≡ 28
 1535≤kiri 1 **olle** *imp pr sg2* ≡ 1
 1535≤kiri 1 **omet** *pr pl3* ≡ 5
 1550=LiiviTalu 1 **ohn** *pr sg3* ≡ 13
 1550=LiiviTalu 3 **on** *pr sg3* ≡ 4, 5, 8
 1550≤TalupVanne 1 **on** *pr sg3* ≡ 3
 1570≥ametivanne2 1 **olla** *inf* ≡ 4
 1585≤Völcker 3 **olet** *pr sg2* ≡ 3, 12, 13
 1585≤Völcker 3 **om** *pr sg3* ≡ 15, 55, 68
 1585≤Völcker 2 **on** *pr sg3* ≡ 22, 24
 1587≤Boierus 1 **ole** *pr neg* ≡ 4
 1587≤Boierus 2 **olet** *pr sg2* ≡ 24, 26
 1587≤Boierus 1 **oli** *imf sg3* ≡ 14
 1587≤Boierus 1 **om** *pr sg3* ≡ 6
 1587≤Boierus 2 **on** *pr sg3* ≡ 3, 10
 1589=Awerbach 5 **ohm** *pr sg3* ≡ 6, 10, 19, 21, 23
 1589=Awerbach 3 **ohmat** *pr pl3* ≡ 10, 24, 26
 1589=Awerbach 1 **olleme** *pr pl1* ≡ 30
 1589=Awerbach 4 **olnut** *NUD* ≡ 10, 19, 21, 23

OM → olema

oma PRON 16 ⇒ lihane → oma.end

- 1535=Koell 1 **oma** *g* ≡ 28
 1535=Koell 1 **omal** *ad* ≡ 79
 1535=Koell 1 **omast** *el* ≡ 135
 1550≤TalupVanne 2 **omma** *g* ≡ 4, 5
 1585≤Völcker 4 **oma** *g* ≡ 40, 50, 54, 64
 1587≤Boierus 2 **oma** *g* ≡ 34, 39
 1589=Awerbach 4 **ohma** *g* ≡ 2, 12, 16, 26
 1589=Awerbach 1 **ohmast** *el* ≡ 18

oma.enese PRON 21535=Koell 1 **oma.hend** *p* ≡ 631535=Koell 1 **oma.hend** *p* ≡ 184ometi ⇒ **doch****oo** INT 61587≤Boierus 3 **Ô** ≡ 17, 21, 271587≤Boierus 3 **ô** ≡ 10, 21, 27**ootama** V 21535=Koell 1 **otada** *inf* ≡ 1141587≤Boierus 1 **otate** *pr pl2* ≡ 32ordu → **orden*****orden*** S 1 ordu1535≤ametivannel 1 **ordenß** *g sks* ≡ 4**osa** S 31550≡LiiviTalu 3 **oßa** *n, g* ≡ 10, 10, 10oskus ⇒ **kunst****ots** S 21535=Koell 1 **othsan** *g* ≡ 631535=Koell 1 **otzan** *g (- tegema)* ≡ 112**paast** S 2 → **paastu.päev**1524≤Kullamaa 1 **pastust** *el* ≡ 271587≤Boierus 1 **paast** *n* ≡ 30**paastu.päev** S 11585≤Völcker 1 **pâhst.peiwæt** *pl n* ≡ 62**paastuma** V 11585≤Völcker 1 **pâhstoma** *sup* ≡ 62paber ⇒ **raamat**paharet ⇒ **kõhnret****pajatama** V 11535=Koell 1 **payetys** *imf sg3* ≡ 205**pale** S 21535=Koell 1 **palgken** *g* ≡ 431550≤TalupVanne 1 **Paleke** *g* ≡ 4**palju** ADV 3 → **nil.palju**1587≤Boierus 3 **palyo** ≡ 14, 15, 37**palk** S 1 töötasu1550≡LiiviTalu 1 **palck** *n* ≡ 8**paluma** V 7 ⇒ **püüdma***1535=Koell 1 **palwuda** *inf* ≡ 78

- 1535=Koell 1 **palwuma** *sup* = 109
 1535=Koell 1 **palwuma** *sup* = 76
 1535≤kiri 1 **pallome** *pr pl1* = 9
 1585≤Völcker 1 **palo** *imp pr sg2* = 17
 1587≤Boierus 1 **palloma** *pr sg1* = 17
 1587≤Boierus 1 **pallomö** *pr pl1* = 22

palve s 8

- 1535=Koell 1 **palwe** *n* = 81
 1535=Koell 1 **palwe** *n* = 75
 1535=Koell 1 **palwe** *n* = 94
 1535=Koell 1 **palwe** *n* = 119
 1535=Koell 1 **pa/we** *n* = 150
 1535=Koell 1 **palwe** *n* = 124
 1535=Koell 1 **palwes** *in* = 84
 1535=Koell 1 **palwest** *el* = 77

panema v 4

- 1535=Koell 1 **Pane** *imp pr sg2 (tähele -)* = 56
 1587≤Boierus 1 **panda** *inf (meelde -)* = 7
 1587≤Boierus 1 **pange** *imp pr pl2* = 31
 1587≤Boierus 1 **panku** *imp pr pl3 (meelde -)* = 29

papp s 1 preester

- 1224≤LHKroonika 1 **Pappi** *n* = 6

parem ADJ 3

- 1524≤Kullamaa 1 **prramal** *ad (-al käel)* = 20
 1535=Koell 1 **parambal** *ad (-al käel)* = 8
 1585≤Völcker 1 **parambel** *ad (-al käel)* = 28

pasun s 1

- 1587≤Boierus 1 **pasunie** *pl g* = 29

patt s 11

- 1524≤Kullamaa 1 **pattudt** *pl n?* = 24
 1535=Koell 1 **pattu** *g* = 26
 1535=Koell 1 **pattuden** *pl g* = 139
 1535=Koell 1 **pattw** *n?* = 23
 1585≤Völcker 1 **patton** *g* = 17
 1585≤Völcker 1 **pattust** *pl? el* = 33
 1585≤Völcker 1 **pattut** *pl n (-u tunnistama)* = 64
 1587≤Boierus 2 **pattu** *g* = 3, 27
 1587≤Boierus 2 **pattut** *pl n* = 23, 39

patune ADJ 11535=Koell 1 **pattussel** *ad* ≡ 111peangel ⇒ **arhl+ingel****peal** ADP 121524≤Kullamaa 1 **pel** (*peale*) ≡ 191535=Koell 2 **peel** ≡ 30, 1691550≡LiiviTalu 3 **pehl** ≡ 3, 12, 131585≤Völcker 4 **pæhl** ≡ 6, 14, 25, 601587≤Boierus 2 **päl** ≡ 20, 41**peale** ADP 3 → **maa_peale**1535=Koell 1 **pee** ≡ 11550≤TalupVanne 1 **päle** ≡ 41589=Awerbach 1 **pele** ≡ 35**pealne*** ADJ 1 ülim1524≤Kullamaa 1 **pëlne** *n* ≡ 11pera → **pära**pere → **pere.mees****pere.mees** S 11550≡LiiviTalu 1 **perre.mehhe** *g* ≡ 7**pesema*** S 1 pesemine1535=Koell 1 **pesseme** *n* ≡ 172pesemine ⇒ **pesema*****petma** V 11535=Koell 1 **pettety** *ips inf* ≡ 202**pidal*** S 1 hospital1589=Awerbach 1 **spittale** *pl g?* *alamsks spit(t)öl* ≡ 15**pidama** V 441535=Koell 1 **peam** *pr pl1* ≡ 1941535=Koell 2 **pidda** *pr neg* ≡ 58, 701535=Koell 1 **piddada** *inf* ≡ 1781535=Koell 1 **piddama** *pr pl1* ≡ 1971535=Koell 1 **piddame** *pr pl1* ≡ 1901535=Koell 1 **piddap** *pr sg3* ≡ 671535=Koell 2 **piddap** *pr sg3* ≡ 46, 571535=Koell 1 **piddat** *pr pl2* ≡ 2081535=Koell 1 **piddat** *pr sg2* ≡ 111535=Koell 1 **piddeme** *pr pl1* ≡ 1941535=Koell 1 **piddis** *inf sg3* ≡ 351535=Koell 1 **pyddam** *pr pl1* ≡ 196

- 1535=Koell 1 **pyddame** *pr pl1* ≡ 75
 1535=Koell 1 **pyddap** *pr sg3* ≡ 161
 1535=Koell 1 **pyddat** *pr sg2* ≡ 52
 1535≤kiri 3 **pehep** *pr sg3* ≡ 2, 4, 15
 1535≤kiri 1 **pehet** *pr sg2* ≡ 24
 1535≤kiri 1 **pehetse** *pr sg2* pead sa ≡ 20
 1550=LiiviTalu 1 **pehe** *pr neg* ≡ 5
 1550≤TalupVanne 1 **pehap** *pr sg3* ≡ 5
 1585≤Völcker 1 **peap** *pr sg3* ≡ 30
 1585≤Völcker 14 **peat** *pr sg2* ≡ 39, 41, 43, 45, 46, 48, 49, 51, 53, 57, 59, 61, 63, 65
 1585≤Völcker 1 **pehat** *pr sg2 neg* ≡ 37
 1585≤Völcker 1 **piddada** *inf* ≡ 38
 1587≤Boierus 1 **peamö** *pr pl1* ≡ 7
 1600=kohtuvanne 1 **peap** *pr sg3* ≡ 5
 1600=kohtuvanne 1 **piddama** *sup* ≡ 4
- pidi** → alas-pidi, õues-pidi*
- Pilatus** s 4 *nimi*
- 1524≤Kullamaa 1 **pilato** ≡ 18
 1535=Koell 1 **Pylatussen** *g* ≡ 1
 1535=Koell 1 **Pylatussen** *g* ≡ 46
 1585≤Völcker 1 **Pilato** ≡ 25
- pime ⇒ **söge**
 pitser ⇒ **Siegel***
- poeg** s 4 → talu-poeg
- 1524≤Kullamaa 1 **poian** *g* ≡ 16
 1535=Koell 1 **poyan** *g* ≡ 31
 1585≤Völcker 2 **poya** *g* ≡ 1, 21
- Pontius** s 3 *nimi*
- 1524≤Kullamaa 1 **poncio** ≡ 18
 1535=Koell 1 **Pontio** ≡ 46
 1585≤Völcker 1 **Pontio** ≡ 24
- pool** s 3
- 1535=Koell 1 **poles** *in* (kõiges ~) ≡ 104
 1535=Koell 1 **poles** *in* (kõiges ~) ≡ 21
 1535=Koell 1 **polest** *el* (kõigest ~) ≡ 107
- poole** ADP 1
- 1535=Koell 1 **pole** ≡ 193
- poolest** ADP 1
- 1589=Awerbach 1 **polest** (tõe-) ≡ 29

poolt ⇒ pool

pooma v 31524≤Kullamaa 1 **poduth** TUD (risti peale ~) ≡ 191535=Koell 1 **podw** TUD (risti peale ~) ≡ 11585≤Völcker 1 **podut** TUD (risti peale ~) ≡ 25

preester ⇒ papp

prohvet s 11587≤Boierus 1 **Propheti** g ≡ 28**puhas** ADJ 31535=Koell 1 **puchtax** tr (~ tegema) ≡ 421585≤Völcker 1 **puchtast** el ≡ 231600≡kohtuvanne 1 **puchta** g ≡ 2**puhuma** v 11587≤Boierus 1 **pucke** imp pr pl2 ≡ 33

põlgama → ära_põlgama

põrgu s 1 → põrgu.haud1524≤Kullamaa 1 **porkest** el ≡ 20**põrgu.haud** s 51535=Koell 1 **porkw.hawd** n ≡ 591535=Koell 1 **pörgw.hawd** n ≡ 271535=Koell 1 **pörkw.hawda** ill ≡ 31535=Koell 1 **pörkw.hawdan** g ≡ 251585≤Völcker 1 **porgu.hauda** ill ≡ 26**päev** s 7 → iga.päev, paastu.päev, täna.päev1535=Koell 1 **peywe** g ≡ 1131535=Koell 1 **peywel** ad ≡ 41535≤kiri 1 **pewe** g? ≡ 131585≤Völcker 1 **peiwe** g ≡ 591585≤Völcker 1 **peiwel** ad ≡ 271585≤Völcker 2 **peiwæt** pl n ≡ 42, 58

päevane → iga.päevane

päiv → päev

pära ADP 21510≡Postilla 1 **pera** järel ≡ 21550≤TalupVanne 1 **Perra** päralt ≡ 3**päralt** ADP 2 ⇒ pära1535=Koell 1 **pereld** ≡ 251585≤Völcker 1 **peralt** ≡ 55

päras* ADP 1 järel

1535=Koell 1 **peresz** ≡ 189

pärast ADV/ADP 9 → mis-pärast

1535=Koell 1 **perest** ≡ 26

1535=Koell 1 **perest** ≡ 65

1535=Koell 2 **perest** ≡ 55, 163

1535≤kiri 1 **perreß** ≡ 17

1535≤kiri 1 **perres** ≡ 21

1587≤Boierus 2 **peräst** ≡ 10, 39

1600=kohtuvanne 1 **perrast** ≡ 2

päratu ADV 1

1535=Koell 1 *pereteme* g (-suur) ≡ 29

päris ⇒ suuta*

pääl → peal

pääle → peale

päälne → pealne*

päästma ⇒ saatma → ära_päästma

püha ADJ/S 24 ⇒ helli*

1524≤Kullamaa 1 **poha** g ≡ 23

1524≤Kullamaa 1 **pohalt** abl ≡ 17

1524≤Kullamaa 1 **pohan** g ≡ 23

1524≤Kullamaa 1 **pohat** pl n ≡ 24

1535=Koell 1 *pöha* n ≡ 180

1535=Koell 2 **pöha** n, p ≡ 98, 103

1535=Koell 1 **pöhas** el ≡ 174

1585≤Völcker 11 **püha** n, g ≡ 1, 14, 14, 16, 31, 32, 56, 59, 60, 66, 68

1585≤Völcker 1 **pühæ** pl n ≡ 58

1585≤Völcker 1 **pühæde** pl g ≡ 33

1585≤Völcker 1 **pühæst** el ≡ 22

1585≤Völcker 1 **pühæt** pl n ≡ 41

1587≤Boierus 1 **pöha** n ≡ 32

pühatama* v 5 pühitsema

1524≤Kullamaa 1 **phowhatut** TUD ≡ 12

1524≤Kullamaa 1 **phuhet** TUD ≡ 11

1524≤Kullamaa 1 **pohulut** TUD ≡ 1

1524≤Kullamaa 1 **puchet** TUD ≡ 17

1585≤Völcker 1 **Pühæt** TUD ≡ 4

pühitsema v 6 ⇒ pühama*

1535=Koell 1 **pöhitzenüt** NUD (õigeks ~) ≡ 41

1535=Koell 1 *Pöhitzetut* TUD = 82

1585≤Völcker 2 **pühützama** sup = 42, 58

1587≤Boierus 2 **pyhitzagu** imp pr pl2 = 30, 31

püüdma* v 1 paluma

1589=Awerbach 1 **püdep** pr sg3 = 29

raad s 4

1570≥amativanne2 1 **Rhade** g? = 2

1589=Awerbach 3 **Rads** g sks = 1, 6, 31

raamat s 1 tunnistus, paber

1535≤kiri 1 **ramatat** p = 3

raha → joot.raha

rahvahulk ⇒ hulk

rahvas s 5

1535=Koell 1 **rahwa** g = 67

1535=Koell 1 *rahwal* ad = 177

1587≤Boierus 1 **rahit** pl p = 37

1587≤Boierus 1 **rahwas** n (risti-) = 17

1587≤Boierus 1 **rhauas** n = 2

rasv* s 1 völdmine

1585≤Völcker 1 **raswa** n = 71

reig* s 1 haav

1589=Awerbach 1 **Rejēde** pl g = 9

Rein s 1 *nimi*

1570≥amativanne2 1 *Reino* g = 6

Rholler s 1 *nimi*

1589=Awerbach 1 **Rholler** n = 11

riik ⇒ riikus*

riikus* s 10 riik

1524≤Kullamaa 2 *rickus* n? (taeva-) = 20, 26

1524≤Kullamaa 1 **rikus** n = 2

1535=Koell 1 *ryckus* n = 95

1535=Koell 1 **ryckus** n = 100

1535=Koell 1 **ryckus** n = 106

1535=Koell 1 **rycküden** g = 55

1550≤TalupVanne 1 **Ricküze** ill = 5

1570≥amativanne2 1 **Rickes** ? = 2

1585≤Völcker 1 **rikus** n = 5

rikas ADJ 2

1535=Koell 1 **ryckat** pl n? (rikkaks saama) = 108

1535=Koell 1 **ryckax** *tr* (*nikkaks saama*) ≡ 108
rikkuma ⇒ üle_astuma

rikkus *s* 1

1587=Becker 1 **Rickus** *n* ≡ 2

rist *s* 8

1524≤Kullamaa 1 **rissti** *g* ≡ 19

1524≤Kullamaa 1 **risti** *g* ≡ 23

1535=Koell 1 **rysty** *g* ≡ 1

1535=Koell 1 **rysty** *g* (*ristirahvas*) ≡ 176

1585≤Völcker 3 **risti** *g* (*ristikirik*) ≡ 25, 32, 56

1587≤Boierus 1 **risti** *g* (*ristirahvas*) ≡ 17

ristimine *s* 2 ⇒ ristma*

1585≤Völcker 2 **ristmene** *n* ≡ 69, 72

ristma* *s* 4 ristimine

1535=Koell 1 **Rythmast** *el* ≡ 171

1535=Koell 1 **Rythme** *n* ≡ 172

1535=Koell 1 **rystmast** *el* ≡ 164

1535=Koell 1 **rystmast** *el* ≡ 168

Rootsi *ADJ/S* 1 *nimi*

1570≥ametiVanne2 1 **Rottsehl** *ad* ≡ 2

rumal *ADJ* 1

1535=Koell 1 **rumalast** *el* ≡ 47

rõõm *s* 5

1524≤Kullamaa 1 **remu** *ill?* ≡ 20

1524≤Kullamaa 1 **remu** *n?* ≡ 26

1535=Koell 1 **röem** *n* ≡ 161

1535=Koell 1 **röem** *n* ≡ 68

1587≤Boierus 1 **remu** *g* ≡ 42

rõõmus *ADJ* 4

1535≤kiri 2 **romes** *n* ≡ 1, 28

1587=Becker 1 **Remus** *n* ≡ 2

1587≤Boierus 1 **re^msa** *g* ≡ 12

rääkima *v* 1

1600≥kohtuVanne 1 **reckima** *sup* (*välja ~*) ≡ 3

rööv *s* 1

1550≤LiiviTalu 1 **Roiwi** *g* ≡ 3

Rysebiter *s* 1 *nimi*

1550≤TaluVanne 1 **Rysebitery** *g* ≡ 3

sa → sina

saama v 17

- 1524≤Kullamaa 1 **sanudt** *NUD* ≡ 16
 1524≤Kullamaa 1 **batku** *imp pr sg3* ≡ 3
 1535=Koell 2 **sada** *inf (rikkaks (ja õndsaks) -)* ≡ 71, 108
 1535=Koell 1 **sakut** *imp pr sg3* ≡ 82
 1535=Koell 1 **sama** *sup* ≡ 161
 1535=Koell 1 **sap** *pr sg3* ≡ 9
 1535≤kiri 3 **same** *sup* ≡ 2, 5, 20
 1535≤kiri 1 **sap** *pr sg3* ≡ 14
 1550≡LiiviTalu 1 **sama** *sup* ≡ 5
 1550≡LiiviTalu 1 **sap** *pr sg3* ≡ 9
 1585≤Völcker 1 **sako** *imp pr sg3* ≡ 4
 1587≤Boierus 1 **sate** *pr pl2* ≡ 42
 1600≡kohtuvanne 1 **sahma** *sup* ≡ 2
 1600≡kohtuvanne 1 **sahp** *pr sg3* ≡ 2

Saare.maa s 1 *nimi*

- 1535≤kiri 1 **sara.male** *all* ≡ 25

saatma v 6

- 1524≤Kullamaa 1 **sattka** *imp pr sg2 päästma* ≡ 8
 1524≤Kullamaa 1 **ätttyt** *imp pr sg2 neg (ära saada)* ≡ 7
 1535=Koell 1 **satack** *imp pr sg2 neg (ära saada)* ≡ 157
 1535=Koell 1 **satack** *imp pr sg2 neg (ära saada)* ≡ 151
 1550≡LiiviTalu 1 **sahte** *inf (täide -)* ≡ 13
 1585≤Völcker 1 **erra.satta** *imp pr sg2 neg (ära saada)* ≡ 10

sada NUM 1

- 1589=Awerbach 1 **sadda** *n* ≡ 35

sadama v 1 langema

- 1587≤Boierus 1 **sädanut** *NUD* ≡ 3

sakrament s 8

- 1535=Koell 1 **Sacrament** *n* ≡ 169
 1535=Koell 1 **Sacrament** *n* ≡ 192
 1535=Koell 1 **Sacrament** *n* ≡ 170
 1535=Koell 1 **Sacrament** *n* ≡ 167
 1535=Koell 1 **Sacramentyt** *pl n* ≡ 165
 1585≤Völcker 3 **sacrament** *n* ≡ 66, 68, 69

Saksa ADJ/S 1 *nimi*

- 1535≤ametivanne l 1 **Saxa** *g* ≡ 4

salaja ADV 1

- 1600≡kohtuvanne 1 **sallaja** ≡ 4

sama PRON 1 → see.sama

1589=Awerbach 1 **samma** *n* (see-) ≡ 28

sana → sõna

Schmitte *s* 1 sepp *nimi*

1589=Awerbach 1 **schmitte** *n* ≡ 22

seadma *v* 1 → üles_seadma

1535=Koell 1 **seetut** *TUD* (sisse -) ≡ 166

seal *adv* 5

1535=Koell 1 *seel* ≡ 188

1535=Koell 1 **Seel** ≡ 165

1535=Koell 2 **seel** ≡ 68, 99

1535=skiri 1 **sehel** ≡ 8

sealt *adv* 2

1524≤Kullamaa 1 **Bedt** ≡ 21

1585≤Völcker 1 **sæht** ≡ 30

seas ⇒ sees

see PRON 158 ⇒ tema → see.sama, see.pärašt; see.sinane,
sel_kombel

1524≤Kullamaa 1 **sest** *el* ≡ 25

1524≤Kullamaa 1 **Be** *n* ≡ 22

1524≤Kullamaa 2 **Be** *n* ≡ 25, 26

1535=Koell 4 *se* *n* ≡ 27, 52, 154, 207

1535=Koell 6 *Se* *n* ≡ 81, 94, 119, 150, 153, 167

1535=Koell 1 *Se* *n* ≡ 172

1535=Koell 3 *Se* *n* ≡ 11, 87, 168

1535=Koell 13 *se* *n* ≡ 44, 46, 57, 62, 63, 66, 110, 123, 144, 162, 167, 170, 191

1535=Koell 1 **sedda** *p* ≡ 181

1535=Koell 1 **sedda** *p* ≡ 194

1535=Koell 1 **sedda** *p* ≡ 208

1535=Koell 2 **sedda** *p* ≡ 129, 130

1535=Koell 1 **see** *n* ≡ 168

1535=Koell 2 **sel** *ad* ≡ 34, 176

1535=Koell 4 **Sel** *ad* ≡ 11, 153, 201, 208

1535=Koell 1 **selle** *all* ≡ 111

1535=Koell 1 **Sen** *g* ≡ 54

1535=Koell 13 **sen** *g* ≡ 14, 26, 32, 45, 55, 63, 64, 112, 127, 175, 182, 202, 204

1535=Koell 1 *ses* *in* ≡ 88

1535=Koell 1 *Ses* *in* ≡ 84

1535=Koell 3 **ses** *in* ≡ 101, 186, 186

1535=Koell 2 **sest** *el* ≡ 171, 173

- 1535=Koell 1 *sest* *el* ≡ 168
 1535=Koell 2 **sest** *el* ≡ 69, 174
 1535=Koell 2 **sesth** *el* ≡ 77, 164
 1535=Koell 1 **sex** *tr* ≡ 104
 1535=Koell 3 **sze** *n* ≡ 74, 76, 77
 1535=Koell 2 **Sze** *n* ≡ 71, 73
 1535=Koell 1 **szen** *g* ≡ 17
 1535≤ametivanne1 1 **Bell** *ad* ≡ 1
 1535≤ametivanne1 1 **Belle** *all* ≡ 5
 1535≤kiri 2 **se** *n* ≡ 19, 26
 1535≤kiri 1 **sehe** *n* ≡ 8
 1550≡LiiviTalu 9 **se** *n* ≡ 1, 1, 2, 4, 6, 6, 9, 10, 10
 1550≡LiiviTalu 1 **sedda** *p* ≡ 12
 1550≡LiiviTalu 1 **see** *n* ≡ 5
 1550≡LiiviTalu 1 **sel** *ad* ≡ 13
 1550≡LiiviTalu 1 **sest** *el* ≡ 9
 1550≤TalupVanne 2 **se** *n* ≡ 2, 3
 1550≤TalupVanne 1 **Sedda** *p* ≡ 4
 1570≥ametivanne2 1 **sehll** *ad* ≡ 1
 1570≥ametivanne2 1 **Belle** *all* ≡ 3
 1585≤Völcker 22 **Se** *n* ≡ 37, 39, 41, 43, 45, 46, 48, 49, 51, 53, 57, 59, 61, 63, 65, 69, 69, 69, 70, 71, 71, 72
 1585≤Völcker 8 **se** *n* ≡ 15, 17, 31, 34, 39, 46, 60, 66
 1585≤Völcker 1 **seda** *p* ≡ 56
 1587≤Boierus 1 **Se** *n* ≡ 6
 1587≤Boierus 8 **se** *n, g* ≡ 8, 12, 20, 25, 28, 31, 41, 42
 1589=Awerbach 7 **se** *n* ≡ 5, 7, 14, 20, 28, 29, 33
 1589=Awerbach 1 **sel** *ad* ≡ 22
 1589=Awerbach 2 **sell** *ad* ≡ 23, 31
 1589=Awerbach 4 **sest** *el* ≡ 1, 24, 27, 28

see.pärast ADV 10

- 1535=Koell 1 **se.perest** ≡ 184
 1535=Koell 1 **Se.perest** ≡ 183
 1535=Koell 3 **se.perest** ≡ 24, 48, 178
 1535=Koell 1 **sin.perast** ≡ 64
 1535=Koell 1 **sin.perast** ≡ 12
 1535=Koell 1 **Syn.perast** ≡ 74
 1587≤Boierus 1 **se.peräst** ≡ 4
 1589=Awerbach 1 **Sie.perrest** ≡ 30

see.sama PRON 11535=Koell 1 **se.sama** *n* ≡ 48**see.sinane** PRON 21535=Koell 2 **se.synane** *n* ≡ 11, 153**sees** ADV/ADP 18 → **kõik** (kõige -)1510≡Postilla 1 **sees** ≡ 41524≤Kullamaa 1 **Bees** *seas* ≡ 111535=Koell 1 **sees** ≡ 991535=Koell 1 **siddes** ≡ 1881535=Koell 1 **siddes** ≡ 1751535=Koell 1 **siddes** ≡ 1861535=Koell 1 **siddes** ≡ 531535=Koell 1 **siddes** ≡ 991585≤Völcker 1 **sise** ≡ 31585≤Völcker 1 **sisen** ≡ 181587≤Boierus 1 **sise** ≡ 301587≤Boierus 1 **sisen** ≡ 281587≤Boierus 1 **sissen** ≡ 81589=Awerbach 1 **siests** ≡ 51589=Awerbach 2 **sisse** ≡ 13, 151589=Awerbach 1 **sissen** ≡ 211600≡kohtuvanne 1 **sees** ≡ 1**seest** ADP 11550≡LiiviTalu 1 **seest** ≡ 4**seie** → **siia****seisma** V 41535=Koell 1 **Seysa** *imp pr sg2* ≡ 1281535=Koell 1 **seystma** *sup* ≡ 1371535=Koell 1 **seyswat** *pr pl3* ≡ 1991550≤TalapVanne 1 **Seyssa** *pr sg1* ≡ 1**seitse** NUM 21585≤Völcker 1 **seitzme** *n* ≡ 681589=Awerbach 1 **seitze** *n* ≡ 22**seitsmes** NUM 11585≤Völcker 1 **seitzmes** *n* ≡ 48**sel_kombel** ADV 21589=Awerbach 2 **Sel.kombel** ≡ 19, 21**selg** S 11550≡LiiviTalu 1 **selka** *g* ≡ 13

selge ADJ 11600=kohtuvanne 1 **selgke** *g* ≡ 2sepp ⇒ **Schmitte***sides → **sees****Siegel*** S 1 pitser1589=Awerbach 1 **Siegel** *n sks* ≡ 32**Sigismundus** S 4 *nimi*1589=Awerbach 4 **Sigismundus** *n* ≡ 9, 14, 25, 28**siia** ADV 21535=Koell 1 **seye** ≡ 321535=Koell 1 **syē** ≡ 32**siin** ADV 41535=Koell 1 **syen** ≡ 561535=Koell 1 **Syen** ≡ 1631535=Koell 1 **syn** ≡ 1091550≤TalupVanne 1 **syn** ≡ 1**Siion** S 1 *nimi*1587≤Boierus 1 **Sion** *n* ≡ 30**siis** ADV 111535=Koell 1 **Sies** ≡ 281535=Koell 3 **sies** ≡ 170, 181, 2001535=Koell 1 **syes** ≡ 191535=Koell 1 **syes** ≡ 581535=Koell 1 **Sys** ≡ 151535≤kiri 1 **Bis** ≡ 101550≤LiiviTalu 1 **sieß** ≡ 81587=Becker 1 **si** ≡ 11587≤Boierus 1 **sis** ≡ 40**silm** S 21589=Awerbach 2 **silmade** *pl g* ≡ 8, 26silmaarst ⇒ **oftalmist*****sina** PRON 681510=Postilla 1 **syno** *g* ≡ 21524≤Kullamaa 1 **βin** *g* ≡ 21524≤Kullamaa 1 **βw.kas** *kom* ≡ 101524≤Kullamaa 2 **βynna** *n* ≡ 1, 111524≤Kullamaa 3 **βynnu** *g* ≡ 2, 2, 31524≤Kullamaa 1 **βynnust** *el* ≡ 121535=Koell 1 **sina** *n* ≡ 11

- 1535=Koell 1 **sina** *n* ≡ 24
 1535=Koell 1 **Syna** *n* ≡ 51
 1535=Koell 1 **syna** *n* ≡ 96
 1535=Koell 2 **syna** *n* ≡ 69, 158
 1535=Koell 1 **synd** *p* ≡ 78
 1535=Koell 1 **synd** *p* ≡ 137
 1535=Koell 1 **synnu** *g* ≡ 100
 1535=Koell 1 **Synu** *g* ≡ 95
 1535=Koell 1 **synu** *g* ≡ 100
 1535=Koell 1 **Synu** *g* ≡ 120
 1535=Koell 7 **synu** *g* ≡ 82, 97, 103, 106, 125, 131, 136
 1535≤kiri 1 **sehe** *n* ≡ 1
 1535≤kiri 1 **sinnu** *p* ≡ 12
 1535≤kiri 2 **sinnu+casy** *kom* ≡ 9, 14
 1535≤kiri 1 **sinnule** *all* ≡ 10
 1535≤kiri 1 **su** *g* ≡ 17
 1535≤kiri 1 **synne** *n* ≡ 24
 1535≤kiri 2 **synnula** *ad* ≡ 4, 5
 1535≤kiri 1 **synnule** *all* ≡ 2
 1585≤Völcker 14 **Sina** *n* ≡ 37, 39, 41, 43, 45, 46, 48, 49, 51, 53, 57, 61, 63, 65
 1585≤Völcker 5 **sina** *n* ≡ 3, 12, 12, 13, 59
 1585≤Völcker 1 **sino.kas** *kom* ≡ 13
 1585≤Völcker 7 **sinu** *g* ≡ 4, 5, 5, 15, 40, 43, 52
 1587≤Boierus 2 **sina** *n* ≡ 22, 23
 1587≤Boierus 1 **sinu** *g* ≡ 10
- sinane** PRON 2 → **see.sinane**
 1589=Awerbach 1 **sinatze** *g* (*see-*) ≡ 4
 1589=Awerbach 1 **synaselle** *all* ≡ 31
- sinna** ADV 2
 1535≤kiri 1 **sinna** ≡ 16
 1535≤kiri 1 **sinne** ≡ 22
- sinuga ⇒ **sina**
 sisen → **sees**
- sisse** ADP 12
 1524≤Kullamaa 1 **cysse** ≡ 23
 1535=Koell 4 **sysse** ≡ 33, 149, 152, 166
 1585≤Völcker 4 **sise** ≡ 9, 32, 40, 67
 1585≤Völcker 2 **sisse** ≡ 10, 21
 1587≤Boierus 1 **sisse** ≡ 3

sugu s 21535=Koell 1 **suckun** g ≅ 1271587≤Boierus 1 **suggu** n ≅ 20**sulane** s 41535=Koell 1 **sullastele** pl all ≅ 2041550=LiiviTalu 1 **sullana** n ≅ 71585≤Völcker 1 **sullan** p? ≅ 541587≤Boierus 1 **sulase** g ≅ 20**sundija*** s 2 kohtumõistja1535=Koell 1 **sundyan** g ≅ 451589=Awerbach 1 **Sundiate** pl g ≅ 5**sundima*** v 3 kohut mõistma ⇒ ajama1524≤Kullamaa 1 **sundma** sup ≅ 211535=Koell 1 **sundma** sup ≅ 91585≤Völcker 1 **sundma** sup ≅ 30**surema** v 7 ⇒ koolma → ära_surema1510=Postilla 1 **surnud** NUD ≅ 11524≤Kullamaa 1 **surnudt** NUD (elavad ja -) ≅ 221524≤Kullamaa 1 **surrenut** NUD ≅ 191524≤Kullamaa 1 **Swrn** NUD ≅ 181535=Koell 1 **surnust** NUD (-st üles tõusma) ≅ 51535=Koell 1 **surnut** NUD (elavad ja -) ≅ 101535=Koell 1 **surnut** NUD (ära -) ≅ 2**surm** s 71524≤Kullamaa 1 **sorman** g ≅ 181535=Koell 1 **surm** n ≅ 271535=Koell 1 **surm** n ≅ 591535=Koell 1 **surman** g ≅ 531535=Koell 1 **surman** g ≅ 501585≤Völcker 1 **surmas** in ≅ 181585≤Völcker 1 **surmast** el ≅ 27**suu** s 11585≤Völcker 1 **su** g ≅ 40**suur** ADJ 7 → üli.suur1535=Koell 1 **surest** el (päratu -) ≅ 291535≤ametivannel 1 **surell** ad ≅ 11535≤kiri 1 **sur** n ≅ 211570≥ametivanne2 1 **suuer** g? ≅ 11587≤Boierus 2 **sur** n ≅ 11, 35

1589=Awerbach 1 **Surest** *el* ≡ 25

suuta* ADV 1 täiesti, päris

1535=Koell 1 **suta** *p?* ≡ 143

suvatsema ⇒ **kaema***

sõge ADJ 2 pime

1589=Awerbach 1 **söckæ** *n* ≡ 21

1589=Awerbach 1 **söckä** *n* ≡ 22

sõna S 8

1535=Koell 1 **sana** *n* ≡ 44

1535=Koell 1 **sana** *n* (*jumala püha -*) ≡ 98

1535=Koell 1 **sanna** *g* (*jumala -*) ≡ 189

1535=Koell 1 **sannath** *pl n* ≡ 198

1535≤sаметиване1 1 **sanna** *g* (*-kuulja*) ≡ 6

1570zаметиване2 1 **sanna** *g* (*-kuulja*) ≡ 4

1587≤Boierus 1 **sanna** *p* (*-võtma*) ≡ 14

1589=Awerbach 1 **sanna** *g* ≡ 13

sõprus S 1

1535=Koell 1 **sõprus** *n* ≡ 68

sää* S 1 ilm

1535≤kiri 1 **sehe** *n sm sää* ≡ 26

säädma → **seadma**

sääl → **seal**

säält → **sealt**

säärane PRON 1

1587≤Boierus 1 **seartze** *g* ≡ 24

sööma V 2

1535=Koell 1 **soekat** *imp pr pl2* ≡ 206

1535≤kiri 1 **sewde** *inf* ≡ 27

süda S 1 → **südame.haigus**

1535=Koell 1 **süddamest** *el* ≡ 145

südame.haigus S 1 südamevalu

1535=Koell 1 **süddame.haykus** *n* ≡ 23

sündima V 7

1535=Koell 1 **sundküt** *imp pr sg3* ≡ 120

1535=Koell 1 **sündnut** *NUD* ≡ 48

1535=Koell 1 **sündnüt** *NUD* ≡ 128

1585≤Völcker 1 **sündke** *imp pr sg3* ≡ 5

1585≤Völcker 1 **sündnut** *NUD* ≡ 22

1589=Awerbach 1 **Sündnut** *NUD* ≡ 32

1589=Awerbach 1 **sündnut** *NUD* ≡ 6
sündimine ⇒ **sündma***

sündma* *S* 4 sündimine

1535=Koell 1 **sundmen** *g* ≡ 41

1535=Koell 1 **sundmest** *el* ≡ 174

1535=Koell 1 **sundmest** *el* ≡ 173

1535=Koell 1 **sündmen** *g* ≡ 39

süü *S* 1

1585≤Völcker 1 **süd** *pl n* ≡ 8

süüdlane *S* 1

1585≤Völcker 1 **südlest** *pl g* ≡ 9

ta → **tema**

taeva.isa *S* 1

1535=Koell 1 **taywa.yssan** *g* ≡ 7

taevane *ADJ* 3

1587≤Boierus 1 **taiuano** *n* ≡ 16

1587≤Boierus 1 **taiwase** *g* ≡ 13

1587≤Boierus 1 **tayuase** *g* ≡ 42

taevas *S* 12 → **taeva.isa**

1524≤Kullamaa 1 **tayua** *g* ≡ 15

1524≤Kullamaa 2 **taywas** *in* ≡ 1, 3

1524≤Kullamaa 1 **thaiwa** *g* (*-riik*) ≡ 26

1524≤Kullamaa 1 **thayuan** *g* (*-riik*) ≡ 20

1535=Koell 2 **taywas** *ill, in* (*-sse minema*) ≡ 6, 121

1585≤Völcker 1 **taiva** *g* ≡ 3

1585≤Völcker 1 **taiwasse** *ill* (*-sse minema*) ≡ 28

1585≤Völcker 2 **taivo** *g* ≡ 6, 20

1587=Becker 1 **Taiuas** *n* ≡ 1

tahtma *V* 20

1510=Postilla 1 **tha** *pr sg1* ≡ 2

1535=Koell 1 **tachtis** *imf sg3* ≡ 111

1535=Koell 1 **tachtis** *imf sg3 neg* ≡ 113

1535=Koell 1 **tachtis** *imf sg3* ≡ 116

1535=Koell 1 **tachtis** *imf sg3* ≡ 85

1535=Koell 1 **taha** *pr neg* ≡ 132

1535=Koell 1 **tahadaxe** *ips pr* ≡ 84

1535=Koell 1 **tahap** *pr sg3* ≡ 184

1535=Koell 1 **tahaxe** *ips pr* ≡ 84

1535≤skiri 1 **taha** *pr sg1* ≡ 2

1535≤skiri 1 **tamha** *pr sg1 neg* ei taha ma ≡ 12

1535≤skiri 5 **tha** *pr sg1* ≡ 6, 16, 17, 21, 25

1585≤Völcker 2 **tachtma** *sup* ≡ 51, 53

1600=kohtuvanne 2 **tahhan** *pr sg1* ≡ 3, 4

tahtma* s 6 tahtmine

1535=Koell 1 **tachmas** *n kirjaviga* ≡ 120

1535=Koell 1 **tachtmad** *p* ≡ 136

1535=Koell 3 **tachtman** *g* ≡ 125, 126, 134

1535=Koell 1 **tachtmas** *n* ≡ 132

tahtmine ⇒ **tahtma***, **tahtmus***

tahtmus* s 1 tahtmine

1524≤Kullamaa 1 **tachtmuß** *n* ≡ 3

Tallinn s 2 *nimi*

1535=ametivanne1 1 **tallyna** *g* ≡ 5

1570=ametivanne2 1 **tallyna** *g* ≡ 3

talupoeg s 1

1587=Becker 1 **Tallo.poick** *n* ≡ 1

tapma → ära_tapma

Tarapita s 5 *nimi* ("Taara avital!")

1224≤LHKroonika 2 **Tarapitha** ≡ 18, 21

1224≤LHKroonika 1 **Tarapitham** *lad* ≡ 19

1224≤LHKroonika 1 **Tharaphita** ≡ 22

1224≤LHKroonika 1 **Tharapita** ≡ 13

tarbeks ADP 2

1535=Koell 1 **tarbix** ≡ 106

1535=Koell 1 **tarbix** ≡ 104

Tartu ⇒ **Dörpt***

tarvis ADV 4

1535=Koell 1 **tarwis** ≡ 17

1535=Koell 2 **tarwis** ≡ 19, 162

1535≤skiri 1 **teruiß** (tervis) ≡ 11

taval ADP 1 kombel ⇒ kombel

1587≤Boierus 1 **tawal** ≡ 38

te → tele

teadja s 1

1589=Awerbach 1 **tedje** *n (üle-)* ≡ 8

teadma v 2

1535≤skiri 1 **the** *pr sg1 neg* ≡ 8

1589=Awerbach 1 **Tyede** *inf (teada andma)* ≡ 3

teadma* s 1 teadmine

1589=Awerbach 1 **tiedmette** pl g ≡ 32

tee s 1

1550=LiiviTalu 1 **teh** g ≡ 3

teenima v 1

1587≤Boierus 1 **tienut** NUD ≡ 13

tegema v 21

1535=Koell 1 **tedeth** pr sg2 ≡ 158

1535=Koell 1 **teed** pr sg2 ≡ 158

1535=Koell 1 **teep** pr sg3 ≡ 80

1535=Koell 1 **teep** pr sg3 ≡ 181

1535=Koell 1 **tegekeme** sup ≡ 208

1535=Koell 2 **tegekeme** sup ≡ 35, 195

1535=Koell 2 **tegkep** pr sg3 (otsa -) ≡ 80, 181

1535=Koell 1 **tehe** inf ≡ 112

1535=Koell 1 **tehnut** NUD (puhtaks -) ≡ 42

1535=Koell 1 **tehnut** NUD (kurja -) ≡ 147

1535≤kiri 1 **tecke** inf? ≡ 16

1535≤kiri 1 **the** inf ≡ 23

1535≤kiri 2 **thee** inf ≡ 6, 17

1550=LiiviTalu 1 **teh** inf? ≡ 13

1550=LiiviTalu 1 **teha** inf ≡ 1

1550=LiiviTalu 1 **tep** pr sg3 ≡ 6

1587≤Boierus 1 **teete** pr pl2 ≡ 40

1587≤Boierus 1 **tegi** inf sg3 ≡ 19

tegija → õnnis-tegija

teie PRON 5

1535=Koell 1 **teddy** g ≡ 207

1535=Koell 1 **teye** n ≡ 208

1587≤Boierus 1 **tei** n ≡ 2

1587≤Boierus 1 **teie** n ≡ 40

1587≤Boierus 1 **tö** n ≡ 32

teine PRON/NUM 9 → teist_korda

1535=Koell 1 **teyne** n ≡ 94

1535=Koell 1 **teyne** n ≡ 168

1535≤ametivannel 1 **teyße** g ≡ 3

1550=LiiviTalu 1 **teise** g ≡ 12

1550=LiiviTalu 1 **teisest** el ≡ 3

1585≤Völcker 2 **teine** n ≡ 39, 59

1587≤Boierus 1 **teise** *g* ≡ 41

1589=Awerbach 1 **teýne** *g* ≡ 21

teist_korda *ADV* 1

1535=Koell 1 **teys.körd** ≡ 173

tema *PRON* 34 ⇒ see

1524≤Kullamaa 2 **teme** *g* ≡ 16, 21

1535=Koell 1 **tema** *n* ≡ 85

1535=Koell 1 **tema** *g* ≡ 20

1535=Koell 1 **tema** *n* ≡ 179

1535=Koell 11 **tema** *n,g* ≡ 7, 9, 43, 44, 49, 49, 86, 180, 183, 188, 202

1535=Koell 1 **teman** *g* ≡ 30

1535=Koell 1 **teme** *g* ≡ 38

1535=Koell 1 **teme.kaes** *kom* ≡ 54

1535=Koell 1 **temma** *g* ≡ 204

1535=Koell 1 **theme** *n* ≡ 34

1535=Koell 1 **themen** *g* ≡ 37

1535≤sametivanel 1 **theme** *n* ≡ 7

1535≤kiri 1 **te** *n* ≡ 21

1535≤kiri 1 **theme** *n* ≡ 7

1550=LiiviTalu 3 **temma** *g* ≡ 7, 8, 8

1570≤sametivanne2 1 **theme** *n* ≡ 5

1585≤Völcker 2 **tema** *g* ≡ 21, 55

1587≤Boierus 1 **temale** *all* ≡ 13

1589=Awerbach 1 **temest** *el* ≡ 25

1600=kohtuvanne 1 **tem^ma** *n* ≡ 4

tere *INT* 2

1524≤Kullamaa 1 **terwe** ≡ 10

1589=Awerbach 1 **Terwe** ≡ 3

terve → tere

tervis ⇒ tarvis

tervitama *v* 2

1524≤Kullamaa 1 **Terwütewt** *TUD* ≡ 10

1585≤Völcker 1 **Tervet** *TUD* ≡ 12

tibu *s* 1 hõberaha

1550=LiiviTalu 1 **tibbo** *p* ≡ 4

tohtima *v* 1

1535≤kiri 1 **thoheme** *pr sg1 neg* ≡ 19

toivetama → töötama

- torisk*** s 1 anum
1510=Postilla 1 **dorristkch** g ≡ 4
- tuba** s 1
1550=LiiviTalu 1 **toa** g ≡ 4
- tuhat** NUM 1
1589=Awerbach 1 **tuhat** n ≡ 34
- tulema** v 12
1510=Postilla 1 **tulla** inf ≡ 2
1524≤Kullamaa 1 **kulkut** imp pr sg3 kirjaviga ≡ 2
1524≤Kullamaa 1 **tulenuth** NUD (ilmale -) ≡ 17
1524≤Kullamaa 1 **tullep** pr sg3 ≡ 21
1535=Koell 1 **tulep** pr sg3 ≡ 27
1535=Koell 1 **tulep** pr sg3 ≡ 74
1535=Koell 1 **tulkut** imp pr sg3 ≡ 95
1535=Koell 1 **tullema** sup ≡ 9
1535=Koell 1 **tullep** pr sg3 ≡ 163
1585≤Völcker 1 **tolnut** NUD (ilmale -) ≡ 23
1585≤Völcker 1 **tulema** sup ≡ 30
1585≤Völcker 1 **Tulku** imp pr sg3 ≡ 4
- tund** s 1
1585≤Völcker 1 **tunde** pl g? ≡ 18
- tundma** v 2
1535=Koell 1 **tunneme** pr pl1 ≡ 102
1587=Boierus 1 **Tuncke** imp pr pl2 ≡ 2
- tunnistaja** s 2
1589=Awerbach 1 **tunnistaja** pl n ≡ 12
1589=Awerbach 1 **tunnistaya** pl n ≡ 23
- tunnistama** v 6
1550=LiiviTalu 1 **tunnistap** pr sg3 ≡ 1
1550≤TalupVanne 1 **tunnisto** pr sg1 ≡ 4
1585≤Völcker 1 **tunnistama** sup (pattu -) ≡ 64
1589=Awerbach 1 **Tunnistanu** NUD ≡ 13
1589=Awerbach 1 **tunnistusse_tawat** pr pl3 ≡ 24
1589=Awerbach 1 **tunnistut** TUD ≡ 7
- tunnistus** s 3 ⇒ raamat
1585≤Völcker 1 **tunnistus** n (-t andma) ≡ 50
1589=Awerbach 2 **tunnistusse** g (-t andma, -t paluma) ≡ 27, 29
- töbras** s 1 loom
1585≤Völcker 1 **döbbrat** pl n ≡ 55

tõde s 4 ⇒ **tõsidus***

1535=Koell 1 *tõddes* in ≡ 101

1535=Koell 1 **tõen** g ≡ 140

1589=Awerbach 2 **todde** g (*tõepoolest*) ≡ 12, 29

tõeks ADV 1

1550=LiiviTalu 1 **teox** (- *tegema*) ≡ 1

tõesti ADV 1

1535=Koell 1 **toest** ≡ 73

Tõnis s 1 *nimi*

1570≥ametiVanne2 1 **Tonnies** n ≡ 6

Tõnts s 1 *nimi*

1524≤Kullamaa 1 **tonzull** ad ≡ 27

tootama v 2 ⇒ **vanduma**

1535≤ametiVanne1 1 **toyuetann** pr sg1 ≡ 1

1570≥ametiVanne2 1 **toÿuetann** pr sg1 ≡ 1

tõsi s 1

1587≤Boierus 1 **teÿs** n ≡ 6

tõsidus* s 1 *tõde*

1600=kohtuVanne 1 **tõbidusse** g ≡ 2

tõusma v 1 → **üles_tõusma**

1535=Koell 1 **tõysnut** NUD (*üles -*) ≡ 5

tõusma* s 1 *tõusmine*

1524≤Kullamaa 1 **towsma** n (*üles-*) ≡ 25

tõusmine ⇒ **tõusma*** → **üles.tõusmine**

tähele ADV 1

1535=Koell 1 **techtel** (- *panema*) ≡ 56

täide ADV 1

1550=LiiviTalu 1 **tedde** (- *saatma*) ≡ 13

täiesti ⇒ **suuta***

täis ADV 1

1585≤Völcker 1 **teus** (- *armu*) ≡ 12

täitma v 1 *täituma*

1587≤Boierus 1 **täydethut** TUD ≡ 5

täituma ⇒ **täitma**

täna → **täna.päev**

täna.päev s 1

1585≤Völcker 1 **tæna.peiw** n ≡ 7

tänama v 2

1535=Koell 1 **tennedis** imf sg3 ≡ 203

1535=Koell 1 **tennetet** *TUD* ≡ 89**tänane** ADJ 11524≤Kullamaa 1 **tennenj** *n* ≡ 4**tänitama*** V 1 hüüdma1587≤Boierus 1 **Tennitage** *imp pr pl2* ≡ 33**täädja** → **teadja****täädma** → **teadma****tüdruk** S 11585≤Völcker 1 **tuttrikut** *p* ≡ 54**und*** KONJ 3 ja ⇒ **ent***1535≤kiri 3 **vnd** *sk und* ≡ 14, 21, 27**unine** ADJ 11587≤Boierus 1 **vnitze** *pl n* ≡ 27**unrehti*** ADV 1 varesti, ebaõiglaselt1550=LiiviTalu 1 **Unrehti** *sk unrecht* ≡ 2**unstig*** ADJ 1 heasoovlik; tähtsuseta1535≤kiri 1 **vnstigete** *n vanaülemsks unstig* ≡ 15usklik ⇒ **uskne*****uskmatu** ADJ 1 erapooletu1589=Awerbach 1 **usckmatte** *pl n* ≡ 12**uskne*** ADJ/S 1 usklik1535=Koell 1 **vskuset** *pl n* ≡ 115**uskuma** V/S 81524≤Kullamaa 1 **Wbuma** *pr pl1* ≡ 141524≤Kullamaa 1 **vssun** *pr sg1* ≡ 231535=Koell 2 **vsckma** *sup* ≡ 196, 1971535=Koell 1 **vskwat** *V pl n* ≡ 1141535≤kiri 1 **vsseme** *sup* ≡ 241585≤Völcker 2 **uso** *pr sg1* ≡ 19, 31**uuesti** ADV 21535=Koell 1 **wdest** ≡ 1741550=LiiviTalu 1 **uheste** ≡ 5**vaene** ADJ 31535=Koell 1 **wayne** *n* ≡ 511587≤Boierus 1 **uaese** *g* ≡ 31587≤Boierus 1 **waise** *g* ≡ 37vaestemaja ⇒ **hiis*****vaga** ADJ 21535≤ametivanel 1 **wagka** *n* ≡ 6

1570=ametivanne2 1 **wagka** *n* ≡ 3

vaid ADV/KONJ 4 ⇒ **ärans**

1535=Koell 1 **wayd** ≡ 158

1535=Koell 1 **wayd** ≡ 20

1535=Koell 1 **Wayd** ≡ 65

1535=Koell 1 **wayd** ≡ 44

vaim S 8 → **vaimu.kaer**

1524≤Kullamaa 1 **waymo** *g* ≡ 23

1524≤Kullamaa 1 **waymolt** *abl* ≡ 17

1535=Koell 1 **waymu** *p* ≡ 103

1535=Koell 1 **waymust** *el* ≡ 174

1585≤Völcker 2 **vaim** *n* ≡ 15, 32

1585≤Völcker 1 **vaimost** *el* ≡ 22

1585≤Völcker 1 **waymo** *g* ≡ 1

vaimu.kaer* S 1

1524≤Kullamaa 1 **Wham.kayra** *p?* ≡ 27

vaimulik S 1

1535=Koell 1 **waymolicko** *p* ≡ 16

vaip* S 1 (riie, nahk)

1224≤LHKroonika 1 **waypas** *lad* ≡ 14

vajaka ADV 1

1524≤Kullamaa 1 **Wayack** ≡ 27

vald → **meele.vald**

vale ⇒ **kaval**

valestama* V 1 valetama

1550=LiiviTalu 1 **Wallestap** *pr sg3* ≡ 12

valesti ADV 1

1550=LiiviTalu 1 **Walkist** ≡ 1

valetama ⇒ **valestama***

valgutama* V 1 alandama

1587≤Boierus 1 **walgutanut** *NUD* ≡ 9

valitsema V 1 → **ära_valitsema***

1535=Koell 1 **wallitzet** *pr sg2* ≡ 107

valkisti → **valesti**

valmis ADV 1

1535=Koell 1 **walmis** ≡ 67

valmistama V 1

1535=Koell 1 **walmistama** *sup (ette valmistama)* ≡ 191

vana ADJ 21587≤Boierus 1 **wana** *n* ≡ 351589=Awerbach 1 **wanna** *n* ≡ 17**vanduma** V 4 tōotama1535≤Sametivannel 1 **wannu** *pr sg1* ≡ 11550≤TalupVanne 1 **wanno** *pr sg1* ≡ 21570≥Sametivanne2 1 **wanno** *pr sg1* ≡ 11600=kohtuvanne 1 **Wannun** *pr sg1* ≡ 1**vanma*** S 1 vanne1589=Awerbach 1 **wanmen** *g* ≡ 13vanne ⇒ **vanma*****varastama** V 11585≤Völcker 1 **warastama** *sup* ≡ 48**vasta** → **vastu****vastu** ADP 71524≤Kullamaa 1 **wasta** ≡ 71535=Koell 2 **wasta** ≡ 130, 1361550=LiiviTalu 1 **wasta** ≡ 61550≤TalupVanne 1 **wasto** ≡ 21585≤Völcker 2 **wasta** ≡ 9, 50**veel** ADV 21535≤kiri 2 **well** ≡ 17, 20**veli** S 1 vend1587≤Boierus 1 **ueliæ** *pl n* ≡ 7vend ⇒ **veli****vereline** → **viga-vereline*****veri** S 61535=Koell 1 **were** *g* ≡ 531535=Koell 1 **weren** *g* ≡ 401535=Koell 2 **weren** *g* ≡ 40, 1431535=Koell 1 **weres** *in* ≡ 1871535=Koell 1 **wery** *n* ≡ 22**vermetus*** S 1 konfirmatsioon1585≤Völcker 1 **wermetus** *n* ≡ 69**vesi** S 11535=Koell 1 **wedden** *g* ≡ 176**viha** S 11535=Koell 1 **weha** *p* ≡ 148

viies NUM 21585≤Völcker 2 **wihendes** *n* ≡ 45, 65**viimane** ADJ 31535=Koell 1 **wyemses** *in* ≡ 1601535=Koell 1 **wyemesen** *g* ≡ 1131585≤Völcker 1 **wimene** *n* ≡ 71**viis** NUM 21585≤Völcker 1 **wihes** *n* ≡ 561589=Awerbach 1 **viests** *n* ≡ 34**viisi** ADP 11550≡LiiviTalu 1 **wise** ≡ 3**vilets** ADJ 11535=Koell 1 **wylletz** *n* ≡ 51**viletsus** S 11535=Koell 1 **wylletzussen** *g* ≡ 64**vili** S 21587≤Boierus 1 **uilia** *n* ≡ 51587≤Boierus 1 **wilia** *g* ≡ 24**vissisti*** ADV 1 kindlalt1600≡kohtuvanne 1 **wifist** ≡ 4**vits** S 11550≡LiiviTalu 1 **Witzat** *pl n* ≡ 13vorm ⇒ **ase**võidmine ⇒ **rasv*****viga.vereline*** ADJ 11535=Koell 1 **wygka.werelyne** *n* (*vigavereline koer = lõvi*) ≡ 154**võima** V 141535=Koell 1 **wöy** *pr neg* ≡ 1331535=Koell 1 **wöyma** *sup* ≡ 711535=Koell 1 **wöyme** *pr pl1* ≡ 1461535=Koell 2 **wöyme** *pr pl1* ≡ 159, 1921535=Koell 1 **wöyx** *knd pr sg3* ≡ 1491535=Koell 1 **wöyx** *knd pr pl1* ≡ 1081535=Koell 1 **wöyx** *knd pr sg3* ≡ 621535≤kiri 1 **woy** *pr sg1* ≡ 101535≤kiri 1 **woyme** *pr sg1* ≡ 71550≡LiiviTalu 1 **woip** *pr sg3 neg* ≡ 121550≡LiiviTalu 1 **Woy** *pr neg* ≡ 11589=Awerbach 1 **wojwat** *pr pl3* ≡ 27

- 1589=Awerbach 1 **woyme** *pr pl1 neg* ≡ 30
- võlaine*** S 1 võlglane
- 1524≤Kullamaa 1 **wollalysth** *pl g* ≡ 6
- võlg** S 1
- 1524≤Kullamaa 1 **wollkat** *pl n* ≡ 5
- võlglane ⇒ **võlaine***
- võtma** V 9
- 1535=Koell 1 **Wothkat** *imp pr pl2* ≡ 206
- 1535=Koell 1 **wotta** *inf* ≡ 193
- 1535=Koell 1 **wöth** *imf sg3* ≡ 202
- 1535≤kiii 1 **wettnud** *NUD* ≡ 5
- 1550≡LiiviTalu 1 **Wottap** *pr sg3* ≡ 3
- 1585≤Völcker 2 **wotma** *sup ((suu) sisse -)* ≡ 40, 67
- 1587≤Boierus 1 **weten** *ger* ≡ 19
- 1587≤Boierus 1 **wötnut** *NUD (sõna -)* ≡ 14
- võtmine** → liha.võtmine
- võõras** ADJ 1
- 1585≤Völcker 1 **wörat** *pl n* ≡ 37
- vägev** ADJ 4 → kõige.vägevam
- 1524≤Kullamaa 1 **wekeuen** *g* ≡ 21
- 1535=Koell 1 **wegkewe** *n* ≡ 110
- 1535≤ametivanne1 1 **wegkewell** *ad* ≡ 2
- 1570≥ametivanne2 1 **weckewell** *ad* ≡ 1
- vägi** S 1
- 1587≤Boierus 1 **wehega** *kom* ≡ 16
- väGINE** ADJ 1
- 1524≤Kullamaa 1 **weyckgkyne** *n* ≡ 14
- väheke** → väike
- väike** ADJ 1
- 1587≤Boierus 1 **weheke** *n* ≡ 35
- välispidi ⇒ õues.pidi*
- välja** ADV 1
- 1600≡kohtuvanne 1 **welja** (*- rääkima*) ≡ 3
- väljas** ADV 1
- 1550≡LiiviTalu 1 **weljaß** ≡ 8
- väsima** V 2
- 1535=Koell 1 **wessi/nuth** *NUD* ≡ 71
- 1535=Koell 1 **wessuds** *ger?* ≡ 71

väärt ADV 1

1550=LiiviTalu 1 **Wert** (- *olema*) ≡ 4

W s 4 hõberaha

1550=LiiviTalu 4 **W** *sks* *Weisser* ≡ 1, 2, 4, 6

õige ADJ 2

1535=Koell 1 **oykex** *tr* (-*ks pühitsema*) ≡ 42

1535=Koell 1 **öyke** *n* ≡ 98

õigesti ADV 1

1535=Koell 1 **Oykest** ≡ 198

õlg s 1

1587≤Boierus 1 **olal** *ad* ≡ 23

õlu s 1

1535≤kiri 1 **ollut** *p* ≡ 27

õndsasti ADV 1

1535=Koell 1 **önsast** ≡ 192

õnnis ADJ 6 → **õnnis.tegija**

1535=Koell 2 **önnis** *n* ≡ 162, 179

1535=Koell 1 **önnys** *n* ≡ 105

1535=Koell 1 **önsat** *pl n?* ≡ 108

1535=Koell 1 **önsax** *tr* (*öndsaks saama*) ≡ 108

1587≤Boierus 1 **önsa** *g* ≡ 34

õnnis.tegija s 1

1587≤Boierus 1 **önsa.tegia** *n* ≡ 18

õppema* v 1 õpetama

1490=Contractus 1 **äppetut** *TUD* ≡ 4

õues.pidi* ADV 1 välispidi

1535=Koell 1 **ouwes.pette** ≡ 185

ära ADV 6 → **ära.keelama**, **ära.päästma**, **ära.põlgama**, **ära.surema**,

ära.tapma, **ära.valitsema***, **ära.lunastama***

1535=Koell 1 **era** (- *petma*) ≡ 202

1535=Koell 1 **era** (- *surema*) ≡ 2

1535≤kiri 1 **erre** (- *minema*) ≡ 26

1550=LiiviTalu 1 **erre** (- *jooksma*) ≡ 7

1587≤Boierus 2 **erra** (- *koolma*, - *itkema*) ≡ 24, 39

ära v 3 → (ära) **saatma**

1524≤Kullamaa 1 **elle** *imp pr sg2* ≡ 7

1535=Koell 2 **ella** *imp pr sg2* ≡ 151, 156

ära.keelama v 2

1535=Koell 1 **era.keelda** *inf* ≡ 124

- 1589=Awerbach 1 **erra.keleda** *inf* ≡ 30
- ära_põlgama** *v* 2
- 1535=Koell 1 **era.põlgk** *imf sg3?* ≡ 50
- 1535=Koell 1 **era.põlgkma** *sup* ≡ 138
- ära_päästma** *v* 2
- 1535=Koell 1 **erra.peesteda** *inf* ≡ 116
- 1585≤Völcker 1 **Erra.pæsta** *imp pr sg2* ≡ 11
- ära_surema** *v* 1
- 1585≤Völcker 1 **erra.surnut** *NUD* ≡ 25
- ära_tapma** *v* 1
- 1585≤Völcker 1 **erra.tapma** *sup* ≡ 45
- ära_valitsema*** *s* 1 äravalitu
- 1535=Koell 1 **ere.walitzetuth** *TUD pl n* ≡ 115
- ära.lunastama*** *s* 1 äralunastatu
- 1535=Koell 1 **erra.lunastamat** *p* ≡ 20
- äraheitmine ⇒ **alla.heitmine**
- äralunastatu ⇒ **ära.lunastama***
- äranis*** *KONJ* 4 vaid
- 1524≤Kullamaa 1 **erenes** ≡ 8
- 1535=Koell 1 **Eranesz** ≡ 141
- 1535=Koell 1 **eranesz** ≡ 60
- 1535=Koell 1 **Erenesz** ≡ 114
- äratama** → **üles_äratama**
- äravalitu ⇒ **ära_valitsema***
- öö** *s* 1
- 1535=kiri 1 **oy** *g* ≡ 13
- öösel** *ADV* 2
- 1535=Koell 1 **öszel** ≡ 153
- 1535=Koell 1 **öszell** ≡ 201
- üheksa** *NUM* 2
- 1589=Awerbach 1 **ütse** *n* ≡ 35
- 1589=Awerbach 1 **üttese** *n* ≡ 35
- üheksas** *NUM* 1
- 1585≤Völcker 1 **uttesse** *n* ≡ 51
- ühendus** *s* 1
- 1585≤Völcker 1 **ühendus** *n* ≡ 33
- üks** *PRON/NUM* 20 → **üks.päev**
- 1535=Koell 1 **üdden** *g* ≡ 112
- 1535=Koell 4 **üx** *n* ≡ 31, 57, 66, 172

- 1550=LiiviTalu 1 **uhest** *el* ≡ 3
 1550=LiiviTalu 3 **ux** *n* ≡ 4, 5, 7
 1550=LiiviTalu 3 **üx** *n* ≡ 5, 9, 10
 1585≤Völcker 1 **utz** *n* ≡ 35
 1585≤Völcker 1 **ütz** *n* ≡ 32
 1585≤Völcker 1 **ütte** *g* ≡ 19
 1589=Awerbach 1 **vhelle** *all* ≡ 20
 1589=Awerbach 1 **v̄x** *n* ≡ 34
 1589=Awerbach 1 **v̄xelle** *all* ≡ 34
 1589=Awerbach 2 **üx** *n* ≡ 16, 17

üks.päev ADV 1

- 1490=Contractus 1 **vx.peyue** ≡ 1

üks.päinis* ADV 1 ainult

- 1535=Koell 1 **üx.penes** ≡ 179

ükski PRON 3

- 1535=Koell 1 **üchtkyt** *p* ≡ 148
 1535=Koell 1 **üchtkyt** *p* ≡ 16
 1535=Koell 1 **üchtkyt** *p* ≡ 19

üle ADV 2 → üle_astuma

- 1589=Awerbach 2 **v̄lle** (*-teadja*) ≡ 7, 24

üle_astuma V 1 rikkuma

- 1585≤Völcker 1 **üle.âhstma** *sup* ≡ 47

üles ADV 3 → üles_minema, üles_seadma, üles_tõusma, üles_äratama,**üles.tõusmine**

- 1524≤Kullamaa 1 **vless** (*- tõusma*) ≡ 25
 1535=Koell 1 **ülles** (*- minema*) ≡ 5
 1535=Koell 1 **ülles** (*- tõusma*) ≡ 4

üles_minema V 1

- 1585≤Völcker 1 **üles.minnut** *NUD* ≡ 28

üles_seadma V 1

- 1585≤Völcker 1 **üles.säto** *TUD* ≡ 57

üles_tõusma V 2

- 1535=Koell 1 **ülles.tõysma** *sup* ≡ 52
 1585≤Völcker 1 **üles.tausnut** *NUD* ≡ 27

üles_äratama V 1

- 1535=Koell 1 **vles.erretada** *inf* ≡ 118

üles.tõusmine S 1

- 1585≤Völcker 1 **üles.tausmene** *n* ≡ 34

üli → üli.kaunis, üli-suur

üli.kaunis ADJ 11587≤Boierus 1 **yli.kaugni** *g* ≡ 12**üli.suur** ADJ 11587≤Boierus 1 **yle.sur** *n* ≡ 21ülim ⇒ **pealne***ütessä → **üheksa, üheksas****ütlema** V 41535=Koell 1 **yütlet** *pr sg2* ≡ 961587≤Boierus 1 **ytle** *imp pr sg2* ≡ 221587≤Boierus 1 **ytlep** *pr sg3* ≡ 291587≤Boierus 1 **ytteldo** *inf? (ei üteldo = ütlemata)* ≡ 8Üts → **üks**~ga ⇒ **ka****?** 71535=Koell 1 **...h** ≡ 911535=Koell 1 **...le** ≡ 1411535=Koell 1 **...t** ≡ 1561535=Koell 1 **erala...** ≡ 901535=Koell 1 **h...** ≡ 1391535=Koell 1 **ka...** ≡ 92

INDEKS

- abbi abi
 abbi+elo abi+elu
 âhsyata asjata
 aicke aeg
 aino ainus
 alck alg*
 alla alla
 Allas+pette alas+pidi
 alle+heytmine alla+heitmine
 altari altar
 Amen aamen
 ammo ammu*
 ana andma
 aname andma
 anda andma
 andada andma
 andex; Andex andeks
 andis andeks; andma
 andis+andmene
 andeks+andmine
 andma andma
 andmene andmine
 andmine andmine
 andnut andma
 andtaxe andma
 andus andus*
 anna; Anna andma; Anna
 Annaep andma
 annama andma
 Anname andma
 annip andma
 Anno Anno*
 antkuth andma
 antuth andma
 âppetut ôppema*
 appÿ abi
 aprilis aprill
 arch+englit arhi+ingel*
 arm arm
 arma armas
 armall armas
 arman armas
 armas; Armas armas
 armatanut armatama*
 armes; Armes armas
 armo arm
 armu arm
 armust arm
 Arro aru
 artzte arst
 asja asi
 asmen ase*
 aßi asi
 assia asi
 assie asi
 ast aasta
 astnut astuma
 asus asuma
 asyan asi
 ausa aus
 außull aus
 auwu au
 auwusts austama
 auwutun autu
 Awerbac. Awerbach
 awerbach; Awerbach
 Awerbach
 awitanut aitama
 awsall aus
 awßall aus
 awusas aus
 awustama austama
 awwitama aitama
 awÿtacko aitama
 ay ajama
 ayal aeg

ayastal aasta
ayaste aasta
ayma aima*
ayno ainus
aynos ainus
aÿasta aasta
aÿaste aasta
aytama aitama
Bruggeney Bruggeney
Burge Burg*
Burger+meister
bürger+meister
buth kut*
Christi Kristus
Christum Kristus
Christus Kristus
Christusse Kristus
Christussen Kristus
Coni.. ?
Culeme kuulma
cysse sisse
dorriskch torisk*
döbbrat tõbras
dörpt Dörpt*
e.gewäne igavene
eb ei
ech; Ech ehk
eck ehk
eddes ees
eddes+pette edas+pidi
eddest eest
eddesth eest
ees ees
ega iga
ega+peiwe iga+päev
egal iga
egawe igavene
egæs egas*

egæve igavene
egkewe igavene
egkewen igavene
ehen ees
ehin ees
ehist eest
ehsmene eesmine*
eht et
ei ei
eij ei
Ekewe igavene
elevet elama
elewet elama
Elias Elias
ella ära
elle ära
ellewat elama
ellick elik
ello elu
ellone elune*
elo elu
elol elu
elon elu
ema ema
emme ei
en ei
encke ei
enemb enam
Engel ingel
englit ingel
enne enne
enneme enam
ennj enne
ennyst ise
ep ei
eppe ei
era ära
era+keelda ära_keelama

- era+pölgk ära_pölgama
 era+pölgkma ära_pölgama
 erala... ?
 eranesz; Eranesz äranis
 ere+walitzetuth
 ära_valitsema*
 erenes äranis
 Erenesz äranis
 erra ära
 erra+keleda ära_keelama
 erra+lunastamat
 ära+lunastama*
 erra+peesteda ära_päästma
 Erra+pæsta ära_päästma
 erra+satta saatma
 erra+surnut ära_surema
 erra+tapma ära_tapma
 erre ära
 esmelt esmalt
 esymene esimene
 esymesen esimene
 esy+henest ise+enese
 et; Et et
 eth; Eth et
 Ett et
 ette ette
 Euangelion evangeelium
 euangelium^{-m} evangeelium
 Evangelium evangeelium
 ewene igavene
 ey; Ey ei
 h... ?
 Hans Hans
 Harmen Harmen
 haßenkamp Hassenkamp
 haues+pette alas+pidi
 Hebbese hobune
 heddas häda
 hedta häda
 heesty hästi
 hehx heaks
 heikage hõikama
 heldelin... heldeline*
 hellyn helli*
 helppi help*
 hend enne
 henda ise
 henese ise
 henest ise
 henge hing
 he⁻ⁿne ise
 henne ise
 hent enne
 hew hea
 hewe hea
 heytka heitma
 hillisse hilis*
 hiust hivu*
 hiwus hivu*
 hobosett hobune
 hucka hukka
 hukutusse hukutus
 hälda heldelt
 häle hääl
 hälega hääl
 hõe hea
 hõwa hea
 hüeda hüüdma
 hywu hivu*
 hywun hivu*
 icke itkema
 Icke itkema
 ielle jälle
 ielles jälle
 Ika+peeuff iga+päev
 ilma ilma

Ilmal	ilm	Joda	jooma
ilmale	ilmale	Joelis	Joel
ilya	hilja*	jotap	jootma
Inge	hing	Joxsep	jooksma
inimise	inimene	Jsa	isa
Inimisselle	inimene	Jsand	isand
Iotap	jootma	Jsanda	isand
isa	isa	Jum ^m al	jumal
isa+maa	isa+maa	Jum ^m ala	jumal
isa+maha	isa+maa	Juma...	jumal
Isand	isand	Jumal	jumal
isanda	isand	jumala; Jumala	jumal
Isandee	isand	Jumalal	jumal
Isandelle	isand	Jumalam	jumal
Isandest	isand	Jumalan	jumal
Isandette	isand	Jumalast	jumal
Isen	isa	jumall; Jumall	jumal
Issa	isa	jummal	jumal
Issal	isa	Juren	juures
Issan	isa	Jures	juures
Issande	isand	jurest	juurest
Issanden	isand	Jurgen	Jurgen
Ißandt	isand	Juris	juures
istup; Istup	istuma	Jwmall	jumal
iumalat	jumal	jätta	jätma
iunkrust	junkur*	Jümala	jumal
Jckenes	iganes	ka	kaas*
Jckenes	iganes	ka...	?
Jella	jälle	kaddup	kaduma
Jelle	jälle	kaen	kaas*
Jelles	jälle	kaes	kaas*
Jema	jääma	kaeß	kaas*
Jessende	isand	kahelik	kahjulik
Jesum	Jeesus	kahes	kaks
Jesus	Jeesus	kahjolickul	kahjulik
Jette	jätma	kahjux	kahjuks
Jhs	Jeesus	kaiwap	kaebama
Jnimen	inimene	kaiwatut	kaebama

kallis	kallis	kesck	käsk
kanat	kandma	kescknut	käskima
kandada	kandma	kæsk	käsk
kannatada	kannatama	kæskæt	käsk
kannataman	kannatama*	keß; Keß	kes
kannatanut	kannatama	kesset	käskima
kannatenut	kannatama	ketel	käsi
karthada	kartma	keyck	kõik
Karthusen	Karthusen	keycke	kõik
kas	kaas*	kæyæl	käsi
katholische	katoliku	keyk	kõik
katz	kaks	keyke+ses	kõik
katze	kaheksa	keykest	kõik
katteses	kaheksas	keykyny	kõik
katrina	Katrina	kik	kõik
kaunis	kaunis	kike	kõik
kauwa	kaua	kike+wæggewemb	kõige+vägevam
kauwalla	kaval	kike+weggiwemb	kõige+vägevam
kawal	kaval	kikist	kõik
kax	kaks	kilegundis	kihelkond
kaynut	kaema*	kiligundam	kihelkond
ke	kes	kiligundis	kihelkond
kæ	kes	kirck	kirik
keddakit	keegi	kirigete	kirjutama
kedel	käsi	kirk	kirik
keick	kõik	kirk+isande	kirik+isand
keicke	kõik	kirko	kirik
keickelle	kõik	kittussest	kiitus
keike+wegkewen	kõige+vägevam	Knackenhouer	knackenhouer
keikes	kõik	ko	kui
Keiß	kes	kochto	kohus
kellekil	keegi	kochtu	kohus
kæn	kaas*	kockones	koguni
ken	kes	koddenick	kodanik
kenneke	keegi	kohlmut	koolma
Kerck	Kärk	koitap	koitma
kes	kes		

koku	kokku	kus	kus*
kolda	koolma	kuß; Kuß	kus*
kolmandel	kolmas	kust	kust
kolmandelle	kolmas	kut	kut*
kolmandes	kolmas	kuth	kut*
kolmaß	kolmas	kuthsutaxet	kutsuma
kolut	koolma	kutzke	kutsuma
komb	kumb	kutzutax	kutsuma
kombel	kombel	kuwendes	kuues
kort	kord	kuy; Kuy	kui
kos	kus*	kuÿ; Kuÿ	kui
kotta	koda	kw	kui
kudendes	kuues	kwe	kuu
kudt	kut*	kwj	kui
kuelya	kuulja	kwlge	kuulma
kuelya	kuulja	kwn	kus*
kuests	kuus	kwna; Kwna	kuna
kuests+kumneste		kwu+me	kui
kuus+kümmend		kwy; Kwy	kui
kuhlma	kuulma	kvÿ	kui
kui	kui	kwysatama	kiusama
kule	kuulma	köhenret	köhnret
kulka	hulk	köhenrettin	köhnret
kulkut	tulema	köhenrettyd	köhnret
kull	küll	körkembast	kõrgem
kulweya	külvaja	köwteda	kõitma
kum ^m ent	kümmend	küll	küll
kumb	kumb	Kümme	kümme
kumba; Kumba	kumb	kümnes	kümnes
kumma	kumb	küßitut	küsima
Kunnige	kuningas	kychwsap	kiusama
kunste	kunst	kylegundam	kihelkond
kunstest	kunst	kyndlest	kindlasti
kuriast	kuri	kynny	kinni
kurya	kuri	kÿtusse	kiitus
kuryan	kuri	kyreck	kirik
kuryasth	kuri	kyrkun	kirik
kurÿa	kuri	kywsattussen	kiusatus

kywsatussest	kiusatus	lunastaya	lunastaja
kywÿ	kui	läwet	minema
lapsedel	laps	löwdade	leidma
laske	laskma	lyenasts	linn
laszke	laskma	lynnhall	linn
Laula	laulma	Lÿnnhall	linn
lauluge	laulma	maa+peel	maa_peale
laysa	laisk	macksap	maksma
lebbi	läbi	mada_lass	madal
lebby	läbi	maddanut	matma
lebbÿ	läbi	maell	maa
leckytanut	läkitama	maeße	maa
leckkatta	läkitama	Maga	magama
leha	liha	magamas	magama
leha+wotmene	liha+võtmine	magetac	magama
lehan	liha	mah	maa
lehasen	lihane	maha	maa; maha
læhembe	lähem	maha+mattet	maha_matma
læhæmbe	lähem	maha+peel	maa_peale
lehep	minema	maia	maja
lehetä	lähetama	maiam	maja
leib	leib	maias	maja
leiban	leib	Maksap	maksma
leibe	leib	malewa	malev
leppitis	lepitama	malewam	malev
leppitut	leppima	MALWEA	malev
leppüteyet	lepitaja	Ma+mees	maa+mees
leybp	leib	manu	manu
leÿkitaÿa	läigitaja	Maria	Maria
lh	liha	Mariast	Maria
lienast	linn	marya; Marya	Maria
lifflandi	Liffland*	Maryast	Maria
lifflante	Liffland*	Matz	Mats
liha	liha	mattetut	matma
lina	linn	maxap; Maxap	maksma
lonuth	looma	maxma	maksma
lootmine	lootmine	mayam	maja
loya	looja	me; Me	meie; mina; mis

mea; Mea mis	mine mina
meakyt miski	minna; Minna mina
meakyth miski	minnule mina
meddten meie	minnut minema
meddy; Meddy meie	minu mina
mede meie	minull mina
medi; Medi meie	miß mis
medy; medy meie	missi missa
mehed mees	moder moder
mehes mees	moho mina
mehll meel	monnist mõni
meid meie	motlusten mõtlus
meie meie	Mu mina
meil meie	mued muu
meile meie	murdis murdma
mel meel	murelik murelik
mele meel	mut mut
mele+walt meele+vald	muysta muistma
meletus mäletus	muystama muistma
Men mis	muysteth muistma
Mena mina	muystma muistma
mennut minema	muystmas muistma
Mes mis	möeda mööda
Mester meister	mötelda mõtlema
Metz mets	mötlate mõtlema
meyd meie	münno mina
meye; Meye meie	münnul mina
meyle meie	myddykyt miski
meÿe meie	myddykyth miski
meÿt meie	myn mina
meÿtte meie	Myna mina
meyst meie	Mynck+perest mis+pärast
meytтыt meie	mynd mina
mhae maa	Myne mina
mhale maa	Mynna mina
mies mees	Mynno mina
mina mina	mÿnd mina
mind mina	Mÿnno mina

N N

- n. ning
 nainæ naine
 naJal najal
 naÿn naine
 naÿselle naine
 naÿÿyte naine
 naysede naine
 ne; Ne need
 neckmette nägema
 nee need
 needma needma
 neid need
 neine naine
 neist need
 neiste naine
 neit need
 nelyandes neljas
 nelÿade neli
 nema nemad
 neme nemad
 nenne need
 nennut nägema
 neye need
 neÿe need
 neys need
 neyst need
 neytzezt neitsi
 nheme nemad
 ni nii
 ni+kas nii_ka
 nick ning
 nie+pallo nii+palju
 nimi nimi
 nimmy nimi
 ninck; Ninck ning
 Ninda nõnda
 nink; Nink ning
 njmmitut nimetama
 Noer koer
 nor noor
 nuchtloßest nuhtlus
 nuchtuß nuhtlus
 nued nüüd
 nüd nüüd
 nüed nüüd
 nüedt nüüd
 nüht nüüd
 ny nii
 nyme nimi
 nymi nimi
 nymitut nimetama
 nymy nimi
 nynck; Nynck ning
 nynda; Nynda nõnda
 nÿmmÿ nimi
 nÿnck ning
 nÿnda nõnda
 nyy+palj nii+palju
 ô; Ô oo
 oen olema
 Ohachtuß ohatus
 ohm olema
 ohma oma
 ohmast oma
 ohmat olema
 ohn olema
 oinas oinas
 olal õlg
 ole olema
 olecksis olema
 olema olema
 olet olema
 oli olema
 olla olema
 olle olema

olleksis	olema	palo	paluma
olleksit	olema	palwe	palve
olleme	olema	palwes	palve
ollut	õlu	palwest	palve
olnut	olema	palwuda	paluma
olte	olema	palwuma	paluma
oly	olema	palyo	palju
om	olema	panda	panema
om	olema	Pane	panema
oma	oma	pange	panema
oma+hend	oma+enese	panku	panema
omal	oma	Pappi	papp
omast	oma	parambal	parem
omat	olema	parambel	parem
omet	olema	pastust	paast
omma	oma	pasunie	pasun
ommat	olema	patton	patt
on	olema	pattu	patt
Optalmist	oftalmist*	pattuden	patt
ordenß	orden*	pattudt	patt
oßa	osa	pattussel	patune
otada	ootama	pattust	patt
otate	ootama	pattut	patt
othsan	ots	pattw	patt
otzan	ots	payetys	pajatama
ouwes+pette	õues+pidi*	peam	pidama
oy	öö	peamö	pidama
Oykest	õigesti	peap	pidama
oykex	õige	peat	pidama
paast	paast	peel	peal
pâhst+peiwæt	paastu+päev	peepe	peale
pâhstoma	paastuma	pehap	pidama
palck	palk	pehat	pidama
Paleke	pale	pehe	pidama
palgken	pale	pehep	pidama
palloma	paluma	pehet	pidama
pallome	paluma	pehetse	pidama
pallomö	paluma	pehl	peal

pæhl	peal	poha	püha
peiwe	päev	pohalt	püha
peiwel	päev	pohan	püha
peiwæt	päev	pohat	püha
pel	peal	pohulut	pühatama*
pele	peale	poian	poeg
pëlne	pealne*	pole	poole
pera	pära	poles	pool
peralt	päralt	polest	pool, poolest
pereld	päralt	poncio	Pontius
peresz	päras*	Pontio	Pontius
perest	pärast	porgu+hauda	põrgu+haud
pereteme	päratu	porkest	põrgu
Perra	pära	porkw+hawd	põrgu+haud
perrast	pärast	poya	poeg
perre+mehhe	pere+mees	poyan	poeg
perres	pärast	Propheti	prohvet
perreß	pärast	prramal	parem
peräst	pärast	puchet	pühatama*
pesseme	pesema*	puchta	puhas
pettety	petma	puchtast	puhas
pewe	päev	puchtax	puhas
peywe	päev	pucke	puhuma
peywel	päev	päl	peal
phowhatut	pühatama*	päle	peale
phuhet	pühatama*	pöha	püha
pidda	pidama	pöhast	püha
piddada	pidama	pöhitzenüt	pühitsema
piddama	pidama	Pöhitzetut	pühitsema
piddame	pidama	pörgw+hawd	põrgu+haud
piddap	pidama	pörkw+hawda	põrgu+haud
piddat	pidama	pörkw+hawdan	põrgu+haud
piddeme	pidama	püdep	püüdma*
piddis	pidama	püha	püha
pilato; Pilato	Pilatus	pühæ	püha
podut	pooma	pühæde	püha
poduth	pooma	pühæst	püha
podw	pooma	pühæt	püha

Pühæt	pühatama*	ryckus	riikus*
pühützama	pühitsema	rycküden	riikus*
pyddam	pidama	Rysebitery	Rysebiter
pyddame	pidama	Rysthmast	ristma*
pyddap	pidama	Rysthme	ristma*
pyddat	pidama	rystmast	ristma*
pyhitzagu	pühitsema	rysty	rist
Pylatussen	Pilatus	sacrament; Sacrament	sakrament
Rads	raad	Sacramentyt	sakrament
rahuit	rahvas	sada	saama
rahwa	rahvas	sadda	sada
rahwal	rahvas	sahma	saama
rahwas	rahvas	sahp	saama
ramatat	raamat	sahte	saatma
raswa	rasv*	sako	saama
re ^m sa	rõõmus	sakut	saama
reckima	rääkima	sallaja	salaja
Reino	Rein	sama	saama
remu	rõõm	same	saama
Remus	rõõmus	samma	sama
Reyede	reig*	sana	sõna
Rhade	raad	sanna	sõna
rhauas	rahvas	sannath	sõna
Rholler	Rholler	sanudt	saama
Rickes	riikus*	sap	saama
rickus; Rickus	rikkus	sara+male	Saare+maa
Ricküsze	riikus*	satack	saatma
rikus	riikus*	sate	saama
rissti	rist	sattka	saatma
risti	rist	Saxa	Saksa
ristmene	ristimine	schmitte	schmitte
Roiwi	rõöv	se; Se	see
romes	rõõmus	se+perest; Se+perest	see+pärast
Rottsehl	Rootsi	se+peräst	see+pärast
rumalast	rumal	se+sama	see+sama
rõem	rõõm	se+synane	see+sinane
ryckat	rikas		
ryckax	rikas		

- seartze** säärane
seda see
sedda; Sedda see
see see
seel; Seel seal
sees sees
seest seest
seetut seadma
sehe see; sina; sää*
sehel seal
sehll see
sæhlt sealt
seitze seitse
seitzme seitse
seitzmes seitsmes
sel; Sel see
Sel+kombel sel_kombel
selgke selge
selka selg
sell see
selle see
sen; Sen see
ses; Ses see
sest see
sesth see
sewde sööma
sex see
seye siia
Seysa seisma
Seyssa seisma
seystma seisma
seyswat seisma
si siis
siddes sees
Sie+perrest see+pärast
Siegel Siegel*
sies; Sies siis
sieß siis
siests sees
Sigismundus Sigismund
silmade silm
sin+perast see+pärast
sina; Sina sina
sinatze sinane
sinna sinna
sinne sinna
sinnu sina
sinnu+casy sina
sinnule sina
sino+kas sina
sinu sina
Sion Siion
sis siis
sise sees; sisse
sisen sees
sisse sees; sisse
sissen sees
soekat sööma
sorman surm
spittale pidal*
Batku saama
Be see
Bedt sealt
Bees sees
Bell see
Belle see
Belle see
Bin sina
Bis siis
Bw+kas sina
Bättyt saatma
Bynna sina
Bynnu sina
Bynnust sina
sze; Sze see
szen see

su	sina; suu	sündmen	sündma*
suckun	sugu	sündnut; Sündnut	sündima
suddame+haykus		sündnüt	sündima
	südame+haigus	sy	siia
suggu	sugu	syen; Syen	siin
sulase	sulane	syes	siis
sullan	sulane	syn	siin
sullana	sulane	Syn+perast	see+pärast
sullastele	sulane	syna; Syna	sina
Sundiate	sundija*	synaselle	sinane
sundküt	sündima	synd	sina
sundma	sündima*	synne	sina
sundmen	sündma*	synnu	sina
sundmest	sündma*	synnula	sina
sundyan	sundija*	synnule	sina
sur	suur	syno	sina
surell	suur	synu; Synu	sina
surest; Surest	suur	Sys	siis
surm	surm	sysse	sisse
surman	surm	tachmas	tahtma*
surmas	surm	tachtis	tahtma
surmast	surm	tachtma	tahtma
surnud	surema	tachtmad	tahtma*
surnudt	surema	tachtman	tahtma*
surnust	surema	tachtmas	tahtma*
surnut	surema	tachtmuß	tahtmus*
surrenut	surema	taha	tahtma
suta	suuta*	tahadaxe	tahtma
suuer	suur	tahap	tahtma
Swrn	surema	tahaxe	tahtma
sädanut	sadama	tahhan	tahtma
söckæ	söge	taiuano	taevane
söckä	söge	Taiuas	taevas
söprus	söprus	taiva	taevas
süd	süü	taiwase	taevane
süddamest	süda	taiwasse	taevas
südlest	süüdlane	taivo	taevas
sündke	sündima	Tallo+poick	tal+poeg

tallyna	Tallinn	teman	tema
tallýna	Tallinn	teme	tema
tamha	tahtma	teme+kaes	tema
Tarapitha	Tarapita	temest	tema
Tarapitham	Tarapita	temma	tema
tarbix	tarbeks	tæna+peiw	tána+pæv
tarwis	tarvis	tennedis	tánama
tawal	taval	tennenj	tánane
tayua	taevas	tennetet	tánama
tayuase	taevane	Tennitage	tánitama*
taywa+yssan	taeva+isa	teox	teoks
taywas	taevas	tep	tegema
te	tema	teruiß	tarvis
techtel	tähele	terwe; Terwe	tere
tecke	tegema	Tervet	tervitama
tedde	täide	Terwütewt	tervitama
teddy	teie	teus	täis
tedeth	tegema	teye	teie
tedje	teadja	teyne	teine
teed	tegema	teÿne	teine
teep	tegema	teys+körd	teist_korda
teete	tegema	teyße	teine
tegi	tegema	tha	tahtma
tegekeme	tegema	thaiwa	taevas
tegkep	tegema	Tharaphita	Tarapita
teh	tee; tegema	Tharapita	Tarapita
teha	tegema	thayuan	taevas
tehe	tegema	the	teadma; tegema
tehnut	tegema	thee	tegema
tei	teie	theme	tema
teie	teie	themen	tema
teÿs	tõsi	thoheme	tohtima
teine	teine	tibbo	tibu
teise	teine	tiedmette	teadma*
teisest	teine	tienut	teenima
tem ^m a	tema	toa	tuba
tema	tema	toch	doch*
temale	tema	todde	tõde

toest	tõesti	uaese	vaene
tolnut	tulema	ueliæ	veli
Tonnies	Tõnis	uhest	üks
tonzull	Tõnts	uheste	uuesti
towsma	tõusma*	uilia	vili
toÿuetann	tõotama	Unrehti	unrehti*
toyuetann	tõotama	usckmatte	uskmatu
tuhat	tuhat	USO	uskuma
tulema	tulema	utz	üks
tulenuth	tulema	uttesse	üheksas
tulep	tulema	ux	üks
Tulku	tulema	vaim	vaim
tulkut	tulema	vaimost	vaim
tulla	tulema	vhelle	üks
tullema	tulema	viests	viis
tullep	tulema	vles+erretada	üles_äratama
Tuncke	tundma	ülle	üle
tunde	tund	vlless	üles
tunneme	tundma	vnd	und*
tunnistama	tunnistama	vnitze	unine
Tunnistanu	tunnistama	vnstigete	unstig*
tunnistap	tunnistama	vsckma	uskuma
tunnistaya	tunnistaja	vskuset	uskne*
tunnistaÿa	tunnistaja	vskwat	uskuma
tunnisto	tunnistama	vsseme	uskuma
tunnistus	tunnistus	vssun	uskuma
tunnistusse	tunnistus	vtse	üheksa
tunnistusse_tawat		vttese	üheksa
tunnistama		vÿx	üks
tunnistut	tunnistama	vÿxelle	üks
tuttrikut	tüdruk	vx+peyue	üks+päev
täydehuth	täitma	W	W
tõ	teie	wagka	vaga
tõddes	tõde	waie	vaene
tõen	tõde	walgutanut	valgutama*
tõbidusse	tõsidus*	Walkist	valesti
tõysnut	tõusma	Wallestap	valestama*
Tyede	teadma	wallitzet	valitsema

- walmis valmis
 walmistama valmistama
 wana vana
 wanmen vanma*
 wanna vana
 wannu vanduma
 Wannun vanduma
 warastama varastama
 wasta vastu
 wasto vastu
 Wayack vajaka
 wayd; Wayd vaid
 waymo vaim
 waymolicko vaimulik
 waymolt vaim
 waymu vaim
 waymust vaim
 wayne vaene
 waypas vaip*
 wdest uuesti
 weckewell vägev
 wedden vesi
 wegkewe vägev
 wegkewell vägev
 weha viha
 wehega vägi
 weheke väike
 wekeuen vägev
 welja välja
 weljaß väljas
 well veel
 were veri
 weren veri
 weres veri
 wermetus vermetus*
 Wert väärt
 wery veri
 wessinuth väsima
 wessuds väsima
 weten võtma
 wettnud võtma
 weyckgkyne vägine
 Wham+kayra vaimu+kaer*
 wihendes viies
 wihes viis
 wilia vili
 wimene viimane
 wise viisi
 wißist vissisti*
 Witzat vits
 woip võima
 wollalysth võlaline*
 wollkat võlg
 Wothkat võtma
 wotma võtma
 wotta võtma
 Wottap võtma
 Woy võima
 woyma võima
 woyme võima
 woÿwat võima
 Wßuma uskuma
 wörat võõras
 wöth võtma
 wötnut võtma
 wöy võima
 wöyma võima
 wöyme võima
 wöyx võima
 wyemses viimane
 wygka+werelyne
 võika+vereline*
 wylletz vilets
 wylletzussen viletsus
 wymesen viimane

õnnis	õnnis	ylma	ilm
õnnys	õnnis	ylmas	ilm
õnsa	õnnis	ylus	ilus
õnsa+tegia	õnnis+tegia	ylusa	ilus
õnsast	õndsasti	ylsusus	ilusus
õnsat	õnnis	ym ^m ala	jumal
õnsax	õnnis	ynymyne	inimene
öszel	öösel	ynymysen	inimene
öszell	öösel	yoto+raa	joot+raha
öyke	öige	Ysa+mede	issa+meie
üchtkyt	ükski	ysanda	isand
üdden	üks	ysande	isand
ühendus	ühendus	yßa	isa
üle+âhstma	üle_astuma	yßandell	isand
üles+minnut	üles_minema	Yßant	isand
üles+säto	üles_seadma	yssse	ise
üles+tausmene	üles_tõusmine	yssy	ise
üles+tausnut	üles_tõusma	ystup	istuma
ülles	üles	ytle	ütlema
ülles+tõysma	üles_tõusma	ytlep	ütlema
ütz	üks	ytteldo	ütlema
ütte	üks	yure	juurde
üx	üks	yütlet	ütlema
üx+penes	üks+päinis*	...h	?
X ^{us}	Kristus	...le	?
ycke-pewÿne	iga+päevane	...t	?
yeda	jääma	...t	?
yeemes	jääma		
yelle	jälle		
yelles	jälle		
yeme	jääma		
ygkenes	iganes		
ygkewe	igavene		
ygkex	igaks*		
yhwhust	hivu*		
ykane	igavene		
yle+sur	üli+suur		
yli+kaugni	üli+kaunis		

TARTU ÜLIKOOI RAAMATUKOGU

1 0300 00068025 8

ISSN 1406-0183
ISBN 9985-4-0008-9